

Issue №18
Part 3

International periodic scientific journal

ONLINE

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 93.8)

MODERN Scientific Researches

Issue №18
Part 3
December 2021

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecu Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:
Yolnat PE, Minsk, Belarus

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *candidate of technical sciences*

Editorial board: More than 240 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Editorial board

- Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
- Angelova Polya Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy D A Tsenova, Svishov, Bulgaria, Bulgaria
- Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
- Antonov Valerij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnical Institute", Ukraine
- Antrapceva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Ahmadiev Gabdulahat Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H M Berbekov, Russia
- Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V V Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
- Bezdenzhnyh Tatjana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St Petersburg State University of Economics, Russia
- Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
- Burda Aleksey Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
- Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
- Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
- Voloh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A A National Medical University Pilgrim, Ukraine
- Vorozhitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
- Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Georgievskij Gennadiy Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Gilev Gennadiy Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
- Goncharuk Sergey Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
- Grinovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Grebnava Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
- Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Gricenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
- Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
- Demidova V G, candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
- Denisov Sergey Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Dorofeev Andrey Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
- Dorohina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G V Russian University of Economics Plekhanova, Russia
- Ermaganbet Bolat Toleuhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
- Zhovtonov Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
- Zaharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
- Irzhi Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T Bati University, Zlin, Czech
- Kalajda Vladimirovich Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
- Kalenik Tatjana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Kantarovich Yu L, Ph D in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
- Kapitanov Vasilij Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
- Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
- Kirilova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
- Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Knyazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
- Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
- Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Kokebaeva Gulzhauhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
- Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivanovo State University of Chemical Technology, Russia
- Kostenko Vasilij Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Kochinev Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St Petersburg State Polytechnical University, Russia
- Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
- Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S Toraygyrova, Kazakhstan
- Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnya, Ukraine
- Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S Seifullina, Kazakhstan
- Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Latygina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
- Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia
- Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordovian State University, Russia
- Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
- Lomotko Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine
- Lytkina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Majdanyuk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Malahov A V, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
- Malceva Anna Vasilievna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
- Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
- Milyaeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Byisk Technological Institute (branch) "Altai State Technical University named after I I Polzunova", head of the department of business economics, Russia
- Mishenina Tatjana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
- Mogilevska I M, candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
- Moiseykina Lyudmila Guchaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
- Morozov Aleksey Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Morozova Tatjana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
- Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M K Ammosova, Russia
- Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
- Opelova Gullira Elubayevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
- Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk, Ukraine
- Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Technical University, Ukraine
- Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
- Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
- Pachurin German Vasilievich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R E Alekseeva, Russia
- Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S P Queen, Russia
- Polyakov Andrey Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
- Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I Shevchenko, Kropyvnytskyi, Ukraine
- Rezevov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Reznikov Andrey Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
- Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
- Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Rylov Sergey Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Savelva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
- Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
- Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
- Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Sentyabrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
- Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
- Sirota Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
- Smirnov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K D Ushinsky, Russia
- Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhevsk State Technical University, Russia
- Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Stepenko Valerij Efremovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
- Stovpcev Olexsandr Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Stovpcev Vasil Grigorevich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia
- Suhenko Yuriy Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
- Tarariko Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
- Teslov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
- Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
- Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
- Tonkov Evgenij Evgenievich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
- Trigub Petr Nikiforovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
- Tungushbaeva Zina Babgaysovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
- Usenko Sergey Anatolevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V O Sukhomlinsky, Ukraine
- Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
- Fatyhova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia

- Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Fedotova Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
- Fedyanina Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Habibullin Rifat Gabdulhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
- Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
- Chervoniy Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
- Chigirinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Churekova Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Russia
- Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University Y Fedkovich, Ukraine
- Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
- Shapovalova Viktoriya Alekseevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alecu Russo", Moldova
- Shevchenko Larisa Vasilevna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
- Sherban Igor Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
- Elezovich M Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University K Mitrovica, Serbia
- Yarovenko Vasilij Vasilevich, Doctor of Law, Professor, Admiral G I Maritime State University Nevelsky, Russia
- Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of Ukraine, Ukraine
- Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
- Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, docent, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
- Svitlana Titova, PhD in Geography, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Tatarchuk Tetiana, PhD in technical sciences, NU "Zaporizhzhya Polytechnic", Ukraine
- Chupakhina Svitlana Vasyliivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Vasil Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
- Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economics, docent, Khmelnytsky National University, Ukraine
- Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Zakharenko Natalia, PhD in Economics, Priazov State Technical University, Ukraine
- Kirkin Olexsandr Pavlovich, PhD in technical sciences, docent, Priazov State Technical University, Ukraine
- Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, docent, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Tharkahova Iryna Grigorevna, PhD in Economics, docent, Adyge State University, Russia
- Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in technical sciences, docent, Ternopil National Economic University, Ukraine
- Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior research assistant, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
- Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
- Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
- Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Stanislavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Mirus Olexsandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Nashynets-Naumova Anfisa, Doctor of Law, docent, Boris Grinchenko Kyiv University, Ukraine
- Kyselov Iurii Olexandrovych, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine
- Smutechak Zinaida Vasyliivna, Doctor of Economic Sciences, docent, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine
- Polenova Galina Tikhonovna, Doctor of Philology, Professor, Rostov-on-Don State University of Economics, Russia
- Makeeva Vera Stepanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian State University of Physical Culture, Sports, Youth and Tourism, Russia
- Bunchuk Oksana, Doctor of Law, docent, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
- Gladukh Ievgenii, Doctor of Pharmacy, Professor, National University of Pharmacy, Ukraine
- Benera Valentyna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
- Demyanenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
- Makarenko Andriy Viktorovich, PhD in pedagogical sciences, docent, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
- Kharkovliuk-Balakina Natalia, PhD in biological sciences, docent, State Institution "Institute of Gerontology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Ukraine
- Chushenko Valentina Mykolajivna, PhD in pharmaceutical sciences, docent, National Pharmaceutical University, Ukraine
- Malinina Nina Lvovna, doctor of philosophical science, docent, Far Eastern Federal University ", Russia
- Brukhansky Ruslan Feoktistovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Western Ukrainian National University, Ukraine
- Zastavetska Lexya Bogdanovna, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ternopil National Pedagogical University named after V Gnatyuk, Ukraine
- Kalabska Vira Stepanivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnina, Ukraine
- Kutishchev Stanislav Nikolaevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, VSTU, Russia
- Pikas Olha Bohdanivna, Doctor of Medical Sciences, Professor, National Medical University named after A A Bogomolets, Ukraine
- Shepel Yuri Alexandrovich, Doctor of Philology, Professor, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine
- Kuris Yuri Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya National University, Ukraine
- Kalinichenko Iryna Aleksandrovna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Sumy State Pedagogical University named after A S Makarenko, Ukraine
- Kagermazova Laura Tsraevna, Doctor of Psychology, Professor, Chechen State Pedagogical Institute, Russia
- Kravchenko Olena Ivanivna, Doctor of Pedagogical Sciences, assistant professor, Luhansk National Taras Shevchenko University, Ukraine
- Redkous Vladimir Mikhailovich, Doctor of Law, Professor, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, Russia
- Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
- Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, assistant professor, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
- Svitlana Titova, PhD in Geography, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Tatarchuk Tetiana, PhD in Technical Sciences, Zaporizhzhya Polytechnic, Ukraine
- Chupakhina Svitlana Vasyliivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, Vasil Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
- Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Khmelnytsky National University, Ukraine
- Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Kirkin Olexsandr Pavlovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Priazovskiy State Technical University, Ukraine
- Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, assistant professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Tharkahova Iryna Grigorevna, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Adyge State University, Russia
- Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Ternopil National Economic University, Ukraine
- Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior researcher, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
- Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
- Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
- Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Mirus Olexsandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Belotserkovets Vladimir Viktorovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine, Ukraine
- Lopuch Piotr Stepanovych, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Belarusian State University, Belarus
- Shvest Iryna Borysovna, Doctor of Arts, Professor, Vinnytsia State Pedagogical University named after M Kotsyubinsky, Ukraine
- Morozov Oleg Viktorovich, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, University of Customs and Finance, Ukraine
- Vykhursch Viria Olexandrivna, Doctor of Pedagogy, professor, National University "Lviv Polytechnic", Ukraine
- Okhrimenko Viacheslav Mykolaiovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Kharkiv National University of Municipal Economy named after A M Beketova, Ukraine
- Podchashynskiy Yurii Olexandrovych, Doctor of Technical Sciences, professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
- Blavnych Halyna Vasyliivna, Doctor of Pedagogy, professor, Vasil Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
- Hurin Ruslan Serghiyovych, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K D Ushinsky, Ukraine
- Sukhomlinov Anatolii Ivanovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Popova Julia Mikhailivna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Poltava State Agrarian University, Ukraine
- Kononenko Mykhailo Mykhaylovych, PhD in Public Administration, assistant professor, Poltava State Agrarian University, Ukraine
- Muliar Volodymyr Ilyich, Doctor of Philosophical Science, Professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
- Yefimova Olha Mykolajivna, PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Khymai Natalia Ihorivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Zarivna Oksana Tymofivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Shalova Natalia Stanislavivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Mitina Lubov Sergiivna, PhD in Philology, assistant professor, Kharkiv State Academy of Culture, Ukraine
- Suima Iryna Pavlivna, PhD in Philology, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine
- Medynska Tetiana Igorivna, PhD in Economics, assistant professor, Rivne State Humanitarian University, ORCID 0000-0001-6838-6403, Ukraine
- Vekua Oksana Vitalevna, PhD in Philology, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Shilo Zhanna Stepanivna, PhD in Economics, assistant professor, National University of Water Resources and Environmental Management, ORCID 0000-0002-2669-6734, Ukraine
- Chiladze Georgiy Bidzinovich, Doctor of Law, Professor, University of Georgia, Georgia
- Kolomiets Tetiana Vyacheslavivna, PhD in Philosophy, National Medical University named after A A Bogomolets, ORCID 0000-0002-5335-7789, Ukraine
- Fonar Liudmyla, PhD in technical sciences, Odessa National Polytechnic University, ORCID 0000-0002-7478-6742, Ukraine
- Melnik Marharyta, PhD in technical sciences, assistant professor, Odessa National Polytechnic University, ORCID 0000-0003-0619-7281, Ukraine
- Cuznetov Alexandru Serghei, PhD in Law, assistant professor, Moldavian State University, ORCID 0000-0002-2738-5620, Moldova
- Yelnikova Mariia, PhD in political science, National Pedagogical University named after M P Dragomanov, ORCID 0000-0001-9250-4684, Ukraine
- Pysmennna Olena, PhD in Law, assistant professor, Donetsk National University named after Vasily Stus, Ukraine
- Knyazeva Maryna Vladislavovna, Kharkiv National University V N Karazin, Ukraine
- Khara Maryna Volodymyrivna, PhD in technical sciences, assistant professor, SHEE "Priazov State Technical University", Ukraine
- Nikolaienko Iryna Volodymyrivna, PhD in technical sciences, assistant professor, SHEE "Priazov State Technical University", Ukraine
- Malinovskiy Yuriy Alexandrovich, PhD in technical sciences, assistant professor, OSB "Kryvyi Rih Professional College of the National Aviation University", Ukraine
- Andrii Tkachuk, PhD in technical sciences, assistant professor, State University "Zhytomyr Polytechnic", Ukraine
- Shablil Tetiana Petrivna, PhD in Medical Sciences, assistant professor, Odessa National Medical University, ORCID 0000-0003-3114-3728, Ukraine
- Zaichkivska Oksana Vasylivna, PhD in Economics, assistant professor, NUVGP, ORCID 0000-0002-8792-9204, Ukraine

About the journal

The International Scientific Periodical Journal " **Modern Scientific Researches** " has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

УДК 373.2 /4 : 81" 256 (07)

**SOCIAL ISSUES IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND THEIR ROLE
IN EDUCATING A HARMONIOUS PERSONALITY****СОЦІАЛЬНА ТЕМАТИКА У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ТА ЇЇ РОЛЬ У ВИХОВАННІ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Styrkina Y.S. / Стиркіна Ю.С.

с.р.с., ас.проф. / к.т.н., доц.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ostrohradskiy 2, 36000

Анотація: У статті обґрунтовано необхідність можливості і необхідність використання елементів моралі і етики на уроках іноземної мови. Аналізуються приклади зарубіжних курсів англійської, які природно поєднують вивчення іноземної мови з формуванням свідомості, формують здорове ставлення учнів до оточуючого світу та до себе.

Ключові слова: формування моральних та етичних цінностей, здоровий спосіб життя.

Вступ.

Соціалізація особистості – це процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення і розвитку як цілісної особистості. Основний зміст цього процесу – зберігання суспільством соціально-історичного досвіду, культури, правил і норм поведінки, ціннісних орієнтацій і засвоєння їх індивідом. Для успішної соціалізації особистості потрібна певна база наукових та повсякденних знань, які б допомагали їй орієнтуватися у суспільстві, на основі яких би формувалися вміння розпізнавати сутність явищ і висловлювати своє ставлення до них, а також підбирати необхідні аргументи, вміти логічно, послідовно обґрунтовувати та відстоювати свою позицію. Елементи соціалізації особистості можуть бути успішно впроваджені у процесі засвоєння будь-якого навчального предмету, зокрема, іноземної мови. У книзі „Материнська школа” Я.А. Коменський виклав програму знань, яка базується на принципі енциклопедичності. Це означає, що не можна обмежувати пізнання дитини окремими сторонами дійсності, дитина сприймає світ в цілому, тому і знання повинні бути різнобічними, надходити з різних джерел пізнання дійсності.

Основний текст

Протягом всього навчально-виховного процесу в школі вчитель формує моральну спрямованість особистості учня: її свідомість, переконання, поведінку. Мета, задачі і зміст навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі на сучасному етапі повинні полягати не тільки у наданні вузькоспеціальних знань, передбачених навчальними планами і програмами, а, насамперед, у становленні юної особистості, розвитку її інтелектуальних і духовних здібностей, дарування бачити і усвідомлювати оточуючий світ і своє місце в ньому. Фундаментом творення морального світогляду дитини є формування системи її ціннісних орієнтацій і норми поведінки, культурного розвитку нації. Система моральних цінностей включає в себе:

1. Вічні цінності - мають універсальне значення та необмежену сферу застосування і носять загальнолюдський характер.

2. Громадські - ґрунтуються на визнанні рівності людей і знаходять своє застосування в демократичних суспільствах та в житті громад, які визнають принципи демократії.

3. Сімейні - моральні основи життя сім'ї: стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей та про інших членів сім'ї, пам'ять про предків.

4. Цінносні особистого життя - мають значення для самої людини.

Аналіз окремих публікацій, які вказують на необхідність впровадження соціологічного аспекту тематики в навчальну книгу, дає можливість зробити висновок про недостатню розробленість цього напрямку у вітчизняних підручниках з іноземної мови. Маємо відчуття, що автори вітчизняних шкільних підручників хочуть абстрагуватись від реальної людини з її щоденними потребами сьогодення і ведуть мову про неіснуючу абстрактну людину: відбірка текстів здійснюється за критеріями уніфікації. Для авторів підручників Оксфордського курсу характерний більш людський, індивідуальний підхід: вони намагаються знайти реальних свідків історичних подій (II-га світова війна), або людину, що має свій, неординарний погляд на події (наприклад, інтерв'ю з гомосексуалістом, "Headway Advanced"). Наголос ставиться не на граматичному явищі, а на роль особистості у соціальних подіях, на її індивідуальне сприйняття соціуму, на особливості мовлення, вимови, психіки, характеру, темпераменту тощо, реалізується принцип „мова для потреб людини”, а не „мова заради мови”. На мою думку, гуманістичний підхід до навчання більш виправданий в умовах історичної реальності нашого суспільства. Він спрямований на те, щоб підготувати учня до життя у реальному суспільстві, яке має досить привабливий вигляд навіть без дешевої ідеалізації.

Підхід до тематичного матеріалу побудовано на діалогах свідків (на аудіо касеті можна прослухати навіть інтерв'ю з бомжем), на газетних статтях, кращих зразках світової літератури 19 та 20 ст., наукових працях, розповідях очевидців тієї чи іншої події. Система соціальних цінностей не нав'язується учневі, його знайомлять з фактами, не оцінюючи, не засуджуючи їх, дозволяючи людині самій зробити висновки. Так, прикладом пропаганди “від протилежного” є інтерв'ю з алкоголіком, який вилікувався від цієї хвороби, у минулому журналістом, зараз керівником організації, яка намагається вирішити проблеми алкоголіків і бездомних людей, жебраків. “Життя такої людини не продовжується більше, ніж 42 роки, — говорить він, — усі вони одного разу, частіш за все через алкоголь, втратили близьких, роботу, і що найголовніше, всі соціальні контакти, які вони до цього мали. Їх наче не існує у суспільстві, вони загубились, держава не має прибутків від підтримки таких людей, через те їм дуже важко, майже неможливо повернутись знов у цивілізоване суспільство. Ця проблема знов-таки викликає надмірне зловживання наркотиками та алкоголем, що створює замкнене коло”. Наступна частина аудіювання — інтерв'ю з бомжем, що живе у лісі (водночас студенти засвоюють окремі сленгові та

діалектні вирази). Він і досі сподівається повернутись до нормального життя, але не може змусити себе жити у місті – йому важко бачити людей, що йдуть разом, пліч-о-пліч, родиною, з дітьми, він сумує за “відчуттям того, що ти комусь потрібен”. “Щоб звикнути до бездомного життя, — говорить він, — вистачить тижня, щоб повернутись до цивілізації – більше семи місяців”.

Неможливо звести цей навчальний матеріал лише до пропаганди моральних цінностей, до засвоєння сленгової лексики чи до розвитку навичок аудіювання. На нашу думку, це, перш за все, соціальна політика системи освіти – звернути уваги молоді на проблеми маргінальних шарів суспільства, пробудити співчуття до людей, позбавлених благ соціуму долею чи хворобою.

Аналогічний приклад зустрічаємо в підручнику “Спілкування в твоєму світі”, який закріплює навички спілкування і аудіювання. Всі види вправ вимагають усної чи письмової реакції, відгуку. У главах “Сленг” та “Діалекти” зустрічаємо розповіді представників маргінального світу, що вживають сленг. Діалоги з ними, безумовно, є прикладом пропаганди “від протилежного”. Надзвичайне враження справляють й ілюстрації: гравюра діккенсовських героїв-дітей, які п’ють джин з величезних келихів; фотографія сучасної бомжихи-алкоголички. Студенти мають написати про цю жінку уявну розповідь: як сталося з нею це перетворення на тварину. Приклад явно асоціальної поведінки не лише викликає засудження, він змушує замислитись над причинами цього явища, відчуті співчуття до людей іншого світу, відчуті потреби допомагати їм.

Далі ми бачимо фотокартку прекрасної дівчини Гейл, їй 18 років. Ми нічого не знаємо про неї, просто милуємося її красою, але перегортаємо сторінку і з’ясовуємо, що вона наркоманка. Ми читаємо інтерв’ю з нею, взяте у Чарінг-кросс шпиталі, де вона помирає від передозування. Цього разу дівчину було врятовано, але через рік вона померла. Ми дізнаємося, що у житті дівчини немає місця для кохання, роботи, самовираження. Вона жебракує, щоб купити наркотики, спить у туалетах, не боїться і навіть бажає померти. Після діалогу йде виписка із шкільної характеристики, з якої ми дізнаємося, що дівчина не мала батька і матері й зросла в інтернаті, але вчилася добре і навіть виявляла неабиякі здібності, хоча страждала від ставлення однокласників до неї. Потрапивши після нервового зриву до психіатричної лікарні, дівчина почала вживати наркотики. Викладач пропонує студентам з’ясувати у ході дискусії, хто або що несе відповідальність за смерть Гейл.

У цих підходах до навчання іноземної мови ми відчуваємо реалізацію принципу “говорити мовою про оточуючий світ, його проблеми і реалії, а не говорити про мову, її граматичну будову тощо”, який недоноразово підкреслюється у методичних розробках зарубіжних педагогів – учителів іноземної мови.

Цікаві, дискусійні матеріали містить методична розробка 7-го уроку підручника “HEADWAY”. Наведений приклад змушує учнів замислитись над тим, блага чи шкоду несуть нам соціалізація людини як виду, а саме, шкідливе чи корисне явище інформаційного буму. Це текст про родину, яка для проведення експерименту на три дні вимкнула всі електричні та електронні пристрої. Якщо

врахувати, що в родині дев'ять телевізорів, четверо дітей мають (кожен!) комп'ютер, магнітофони, і, крім того, є пральна машина, сушилка, посудомийка, морозильна камера, мікрохвильова піч, відеоманітофон, праска, електричний душ, мінеральна ванна на електричному струмені, джакузі, три машини та музична система, що грає на весь дім і глушить навколишню природу, експеримент викликав багато ускладнень. Оскільки він мав назву "Родина, що повернула час на 50 років тому", можна було користуватися тільки телефоном та машиною (батькові). Дітям було дуже нудно, але це мало позитивні наслідки: старший син відремонтував велосипед, що давно стояв у сараї, середні — прочитали по книзі, молодші — навчилися грати у шахи і шашки. Ввечері родина збиралась за преферансом у вітальні. За ці дні діти стали більш дружними, згуртованими, почали гратися одне з одним, хоча про сам експеримент були погані думки: "Ми так сумували за комп'ютерами, телевізором, музикою!". Особливо вражає, що молодша дівчинка, за звичкою, просиділа годину перед пустим екраном телевізора. Чоловікові експеримент дуже сподобався, але жінка була вражена тим, скільки часу займає робота без допоміжних знарядь праці. В неї майже не залишалось вільного часу, і вона, як і діти, з нетерпінням чекала на закінчення експерименту.

Крім того, що тематика тексту спрямована на засвоєння назв багатьох предметів побуту (вправи після тексту), вона змушує студентів замислитись над тим, яку безліч часу вони проводять не одне з одним, або на природі, чи навіть наодинці, а з бездушними розмовляючими фантомами, які є лише відбитком, луною вічно сяючої людської душі.

Проблематика викладання соціологічного аспекту у процесі навчання іноземної мови не може бути вичерпана здійсненням дослідженням. Можемо зазначити, що методичні технології західних колег потребують більше уваги і детального аналізу, що сприяло б їх ефективній реалізації у вітчизняній системі освіти.

Заклучение и выводы.

Підводячи підсумки, хотілося б сказати, що в цілому тематичним розробкам з навчання іноземної мови в Європейських країнах властиве бажання працювати над створенням багатого духовного світу кожної людини. Оксфордські підручники пропагують моральний кодекс, норми поведінки у суспільстві, необхідність самовдосконалення, реалізації особистості в улюбленій професії, гармонійних стосунків з близькими та зовнішнім світом, формування адекватної самооцінки. Захоплення індивідуальним світом кожної людини, бажання співпрацювати зі студентом у найкращому розумінні цього слова, зацікавленість суспільства у розвитку позитивних якостей особистості так само, як і у здоров'ї кожної людини, характеризує систему навчання і виховання у країнах Західної Європи [3, 119].

Проблематика викладання соціологічного аспекту у процесі навчання іноземної мови не може бути вичерпана здійсненням дослідженням. Можемо зазначити, що методичні технології західних колег потребують більше уваги і детального аналізу, що сприяло б їх ефективній реалізації у вітчизняній системі освіти.

Література:

1. Soars L. & J. New Headway Upper-Intermediate English Course. Student's book. Oxford University Press, 1999, 179 p.
2. Creative classroom activities. Selected articles from the English teaching Forum. Washington, D.C., Edit. Thomas Kral. USA Information Agency, 1995, 375 p.
3. Thomas B. J. Practical information: comprehension & composition practice — First published by Edward Arnold publishers LTD, London WCI 3DQ, 1977, 64 p.
4. McMaster. R. J. Communicating in your world — Academic Press Canada Limited 55 Barber Green Road, Don Mills, Ontario M3C 2 AL, Printed in Canada, 1979, 224 p.
5. Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців: Збірник наукових статей. К.: Київський інститут туризму, економіки і права, 2000, 200 с.

Abstract: *In the article the opportunity and necessity of use the ethical and moral education elements at the lessons of foreign language is proved. It is stated, that successful socialization of the individual requires a certain base of scientific and everyday knowledge that would help him to navigate society, to recognize the essence of phenomena and express their attitude to them, select the necessary arguments, be able to justify and defend their position. Elements of socialization of the individual can be successfully implemented in the process of mastering any subject, in particular, a foreign language. Social issues in English language teaching and their role in educating a harmonious personality are detected, too. Fascination with the individual world of each person, the desire to cooperate with the student in the best sense of the word, public interest in developing positive personality traits as well as in the health of each person, characterizes the system of education in Western Europe. We can note that the methodological technologies of Western colleagues need more attention and detailed analysis, which would contribute to their effective implementation in the domestic education system. So, the examples of foreign English Courses which naturally unite studying foreign language with the formation of human consciousness, and form the healthy attitude of pupils to the world around and to themselves, are analyzed.*

Key words: *English language teaching, social issues, educating a harmonious personality, the formation of the ethical and moral values, healthy way of life.*

Стаття відправлена: 21.12.2021 г.

© Стиркіна Ю.С.

УДК 378.046.4:377.018.48

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT INFORMATION MODEL FOR PROFESSIONAL MILITARY SERVANTS TRAINING IN THE CONDITIONS OF THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY

ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Mankuta Y. M. / Манькута Я. М.*PhD in Economics / к. е. н.*

ORCID 0000-0003-1623-5149

Koval V. V. / Коваль В. В.*PhD in Technical Sciences, Associate Professor / к. т. н., доц.*

ORCID 0000-0003-0158-4872

Zakharova I. V. / Захарова І. В.*PhD in Historical Sciences, Associate Professor / к. і. н., доц.*

ORCID 0000-0001-5482-4652

*Rauf Ablyazov East European University, 16, Nechuy-Levitski str.,
Cherkassy, 18036, Ukraine**Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова,
м. Черкаси, вул. Нечуя-Левицького, 16, 18036, Україна*

Анотація. У роботі розглянуто питання реалізації державної політики щодо соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку. Визначено напрями перепідготовки військовослужбовців на цивільні спеціальності у рамках проєкту «Норвегія–Україна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему». Для реалізації проєкту заклади вищої освіти мають створити відповідне освітнє середовище, яке передбачає використання дистанційних технологій, індивідуальні цикли професійного розвитку, комбіноване (змішане) навчання. Акцентовано увагу на моделях комбінованого навчання та критеріях їх відбору для побудови навчальної траєкторії, змісті освітнього процесу на базі керування знаннями. Побудовано функціональну модель комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища у нотатції IDEF0.

Ключові слова: перепідготовка військовослужбовців, комбіноване навчання, функціональна модель комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища, система управління освітнім середовищем, інформаційно-навчальний портал, індивідуальне навчальне середовище.

Вступ. Соціально-економічні та військово-політичні процеси, що відбуваються в Україні останніми роками актуалізують проблему забезпечення професійної адаптації та конкурентоспроможності військовослужбовців, зокрема звільнених у запас. Системою соціального захисту військовослужбовців передбачено певну систему заходів щодо вирішення цього питання, враховуючи особливості зазначеної соціально-демографічної групи та її виходу у громадянське суспільство, а саме на ринок праці.

Відповідно до Закону України Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [1] та «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їх сімей» [2] на державному

рівні гарантовано соціальну та професійну адаптацію військовослужбовцям, яких звільнено у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я, а також військовослужбовцям строкової служби, які до призову на строкову військову службу не були працевлаштовані, а також членам сімей військовослужбовців за їх зверненням.

Функція з формування і реалізації державної політики щодо соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, та тих, які підлягають звільненню у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України (ЗСУ) та інших військових формувань здійснюється Міністерством соціальної політики України [3].

Сьогодні соціальна та професійна адаптація військовослужбовців здійснюється відповідно до Державних цільових програм соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню, та осіб, звільнених з військової служби, на відповідний період [4].

Сучасний ринок праці висуває специфічні вимоги до осіб, які формують пропозицію робочої сили та прагнуть отримати гідні умови зайнятості. Базові з цих вимог пов'язані не лише з високим рівнем професійно-кваліфікаційного рівня, але й з наявністю гнучких соціальних компетенцій, наявністю сучасних професійних знань та вмінь, здатністю до креативної діяльності тощо. За таких умов, важливим інструментом забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці військовослужбовців, звільнених у запас має стати дієва та комплексна система їх адаптації.

Проблематика адаптації військовослужбовців, звільнених у запас є не новою у наукових дослідженнях та висвітлюється у роботах таких українських науковців як Ю. О. Амосов, М. М. Медвідь, О. В. Макарова, А. Л. Красильщиков, Н. І. Кучер, Р. Л. Ткачук, А. В. Панов та інші. Серед зарубіжних вчених ця тема розкривається у публікаціях К. Брюстера, Ю. Пенца, А. Пізама, П. Спероу, У. Трейсі.

Адаптація та професійна перепідготовка військовослужбовців для бізнес-системи є актуальною проблемою і становить величезний потенціал у мовах цифровій трансформації економіки. Професійна адаптація військовослужбовців в бізнес-систему та підвищення ефективності професійної діяльності є завданням комплексним, що включає питання працевлаштування, забезпечення житлових умов, перенавчання та підвищення кваліфікації та ін. Розв'язання завдань такого характеру потребує чіткого розуміння участі військовослужбовців в економічній діяльності, прогнозування змін на ринку праці та визначення перспектив розвитку. Отже, адаптація та професійна перепідготовка військовослужбовців для бізнес-системи в умовах цифрової трансформації економіки передбачає їх участь у формуванні та реалізації соціально-економічної політики в недержавних організаціях, громадських об'єднаннях та комерційних структурах. Бізнес-структури здатні докладати серйозних зусиль по взаємодії соціальної адаптації військовослужбовців до умов життя у громадянському суспільстві, навчання та перепідготовки за фаховими напрямками відповідно до Національної економічної стратегії на період до 2030 року [5].

Результати дослідження. Військовослужбовці – як правило, працездатні люди, що володіють високою професійною підготовкою і діловими якостями, які є важливими і визначальними у більшості сфер діяльності (інженерія, викладацька діяльність і т. д.), в яких вони можуть ефективно працювати і вносити значний вклад в процес реформування економіки України.

Зміна фаху, перекваліфікація – явища неминучі для деяких категорій військовослужбовців, які не можуть здійснюватися в масовому порядку без професійного самовизначення напрямку підготовки [6].

Підходи щодо професійної перепідготовки військовослужбовців можна схарактеризувати як [5]:

- організацію перекваліфікації за цивільними спеціальностями, в тому числі засобами дистанційного навчання з використанням індивідуального підходу;
- сприяння створенню індивідуальної діяльності і розвитку нових робочих місць пам'ятаючи особливості соціальної групи;
- збільшення ролі органів виконавчої влади, суб'єктів в питаннях соціальної адаптації зазначених членів суспільства, наближення навчання (у т. ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій – ІКТ) безпосередньо до потреб регіональних ринків праці.

Між тим військовослужбовці прагнуть знайти роботу, яка б їх задовольнила в усіх відношеннях (моральному, фінансовому, статусному). Найбільш поширеними пропозиціями для військовослужбовців, як правило, виступають посади охоронця, експедитора вантажів, інкасатора та інші подібного роду, пов'язані з володінням зброєю.

Практичні кроки щодо допомоги у правовій, психологічній адаптації, професійній перепідготовці військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей, а також сприяння в працевлаштуванні та організації власного бізнесу зазначено у проєкті «Норвегія – Україна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему» (NUPASS) [6].

Основу проєкту складає професійна перепідготовка цільової групи на цивільні спеціальності, що користуються попитом на ринку праці України, а також сприяння учасникам проєкту у соціальній адаптації до умов життя у громадянському суспільстві (рисунок 1).

Для участі в проєкті і отримання повного комплексу послуг з професійної перепідготовки, психологічної та правової адаптації, сприяння в працевлаштуванні та створення власних підприємств малого (сімейного) бізнесу допускаються такі категорії громадян України:

- військовослужбовці Збройних Сил та інших силових структур, заплановані до звільнення в поточному році;
- військовослужбовці ЗСУ та інших силових структур, звільнені з військової служби протягом останніх трьох років і які мають стаж служби не менше 10 років;
- учасники бойових дій, які мають статус учасника, оформлений відповідно до чинного законодавства (далі за текстом – ветерани);
- члени сімей (чоловік /дружина) вищезазначених категорій;

– члени сімей загиблих учасників бойових дій (чоловік / дружина).

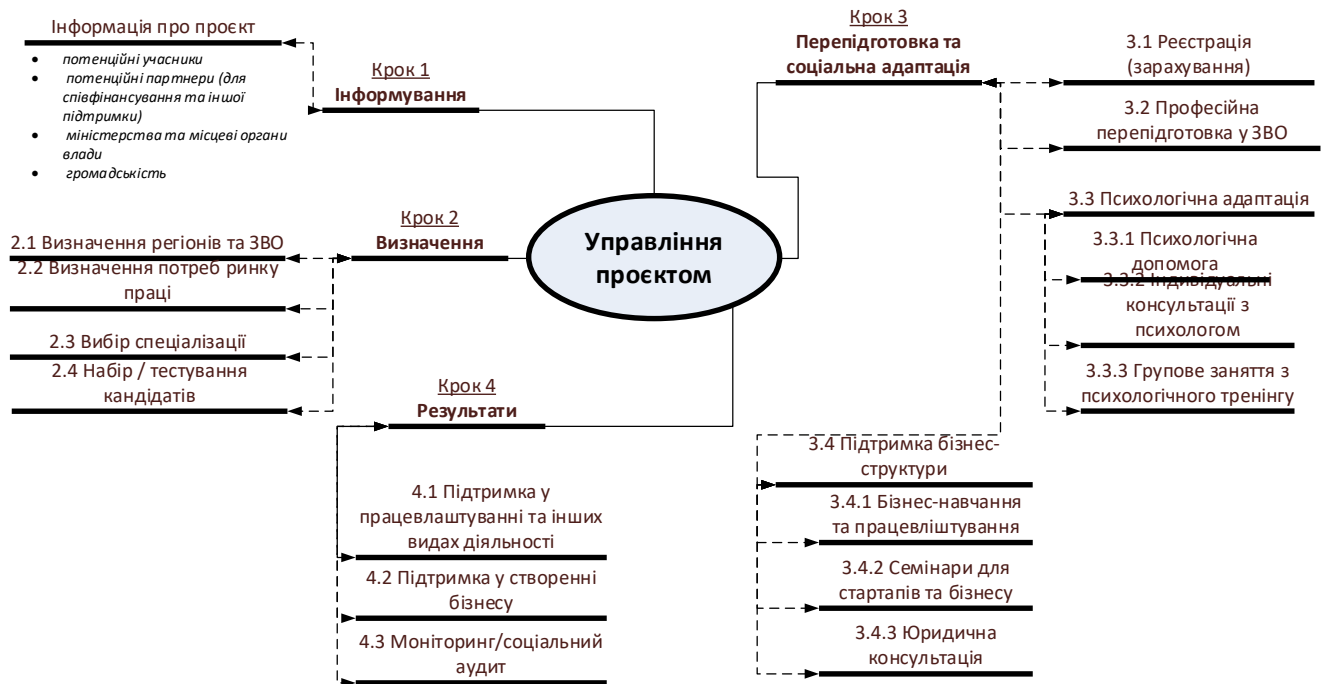

Рисунок 1 – Узагальнена структура проєкту «Норвегія – Україна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему»

Авторська розробка

Професійна перепідготовка здійснюється університетами України і в контексті зазначеного проєкту складається з:

- розробки навчального плану згідно вимог ринку праці та можливості учасників опанувати програму;
- теоретичних занять (приблизно 30% від навчального плану);
- практичних занять (приблизно 70% від навчального плану);
- індивідуальних консультацій учасникам проєкту;
- наданням додаткових послуг університетом (користування бібліотекою, аудиторією для індивідуальної роботи, спортивним залом тощо).

Отже, комплексний підхід до питання адаптації та професійної перепідготовки військовослужбовців та членів їх сімей передбачає [7]:

- організацію підготовки за спеціальностями бізнесу з використанням освітнього середовища та технологій дистанційного навчання;
- сприяння розвитку підприємницької діяльності та створення нових робочих місць; підвищення ролі органів виконавчої влади України в питаннях соціальної адаптації зазначених громадян, наближення навчання безпосередньо до потреб регіональних ринків праці.

Професійна перекваліфікація військовослужбовців є системним явищем, тому слід розглядати питання про індивідуальні цикли професійного розвитку, які можуть бути реалізовані у форму комбінованого (змішаного) навчання.

Застосування в навчальному процесі сучасних засобів ІКТ створює умови для збільшення частки активних форм навчальної діяльності та створення освітнього середовища за формою комбінованого (змішаного) навчання.

Перехід до комбінованого навчання вимагає від закладів освіти набуття нових та посилення сформованих навичок: письмового та аудіального спілкування, тайм-менеджменту у синхронному та асинхронному режимі спілкування, гнучкої організації індивідуального навчання засобами ІКТ [8].

У процесі комбінованого навчання із зростанням частки самостійної роботи змінюються ролі тьютора, слухача та технології навчання через розширення меж використання онлайн-навчання, збільшення гнучкості планування занять та консультаційної підтримки, перехід до мобільного навчання (рисунк 2) [9].

Таким чином, використання комбінованого навчання в освітньому процесі потребує побудови освітнього середовища, адаптованого до умов його застосування та ефективного управління.

Рисунок 2 – Зміни, що відбуваються у процесі переходу від традиційного до комбінованого та дистанційного навчання

Авторська розробка

Комбіноване навчання інтегрує синхронні та асинхронні комунікаційні технології, формальне та неформальне навчання, друковані та електронні навчальні матеріали, онлайнкову та оффлайнкову фасилітацію, забезпечуючи умови для створення якісних інтерактивних навчальних матеріалів для самонавчання та неперервної підтримки процесу навчання.

Комбіноване навчання реалізує чотири системні принципи відкритої освіти: мобільність тьютора і слухача; рівний доступ до освітніх систем; надання якісної освіти; принцип формування структури та реалізації освітніх послуг. Побудова моделі комбінованого навчання передбачає реалізацію цих принципів з метою створення відкритого освітнього середовища (рисунк 3) [8, 10].

Перша та третя моделі відповідають визначенню дистанційного навчання, тому що не містять елементів аудиторного навчання і розрізняються ступенем

контролю тьютора за перебігом навчання. Не зважаючи на те, що мультимедійність освітнього середовища підкреслюється лише у першій моделі, вона є притаманною й усім іншим моделям.

Модель	Характеристика
Самонавчання у системі електронного навчання з використанням інших комбінованих середовищ	Дистанційне навчання, за якого суб'єкт навчання занурюється у мультимедіа-середовище
Навчання під керівництвом викладача, комбіноване з Самонавчанням у системі електронного навчання	Електронне навчання підтримує традиційне аудиторне, застосовуючись для підготовки до заняття, під час заняття та після заняття
Синхронне електронне навчання, комбіноване з іншими середовищами	Основними засобами навчання стають синхронні засоби (вебінари тощо), підтримувані самонавчанням
Навчання на робочому місці	Провідною формою стає тренінг під керівництвом виробничого наставника; використовуються переважно для програм формування складних умінь та навичок
Орієнтована на моделювання та лабораторні роботи	Найчастіше використовується в галузі інформаційних технологій та тренінгах, в яких може бути змодельоване усе необхідне середовище

Рисунок 3 – Класифікація моделей комбінованого навчання

Авторська розробка

До критеріїв вибору моделі комбінованого навчання відноситься: 1) тип навчального курсу (ознайомлювальний, практично-орієнтований, завершальний тощо); 2) культурні цілі (вплив очної частини курсу на досягнення цілей навчання); 3) аудиторія (розмір, розподіл навчальних ролей, рівень освіти, володіння засобами ІКТ, мотивація, тощо); 4) бюджет; 5) ресурси; 6) розподіл навчального часу; 7) зміст навчання (рівень складності та інтерактивності); 8) технологічні обмеження (пропускна здатність, необхідність встановлення доповнень, відстеження діяльності, забезпечення безпеки тощо) [11].

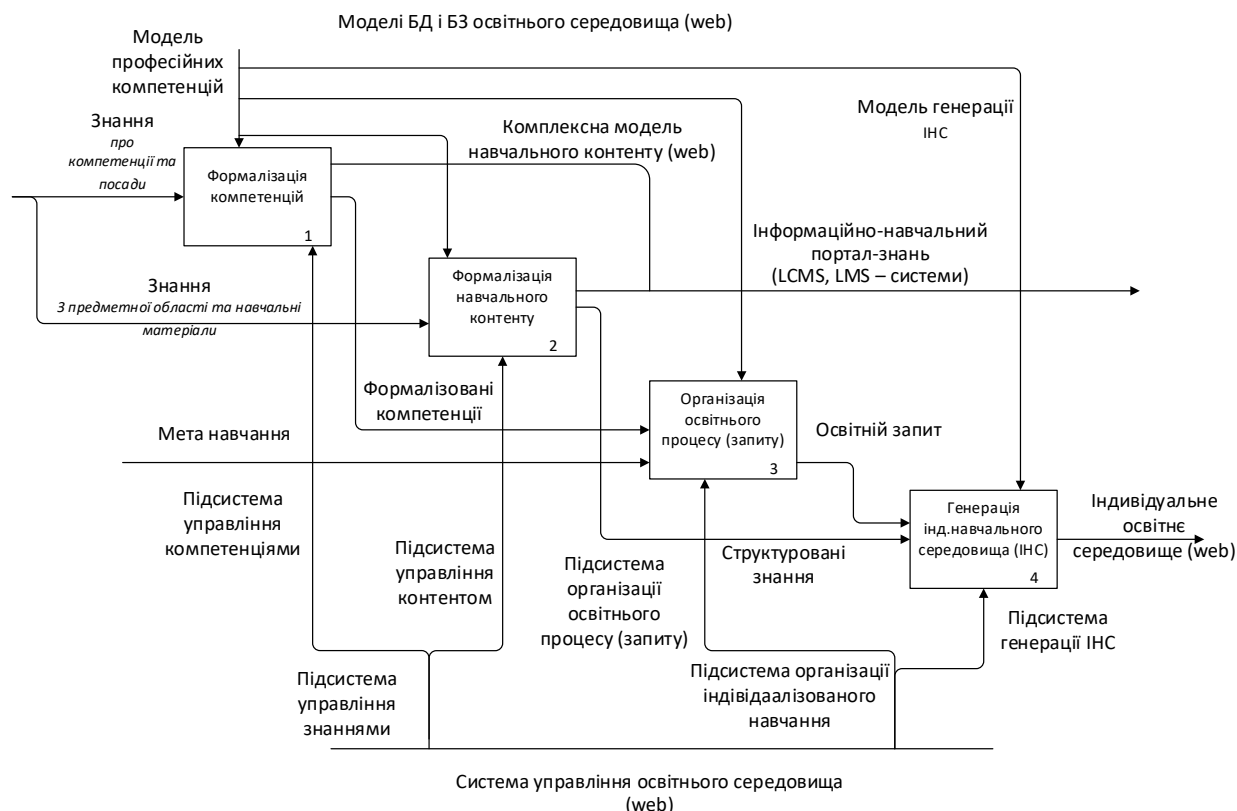
Процес навчання є безперервним циклом, що потребує постійного планування, проектування, розробки і оцінки і пропонує модель, що нараховує дев'ять етапів: аналіз цілей, аналіз аудиторії, аналіз завдань, деталізація цілей, структурування матеріалу, розробка плану, розкладу, реалізація навчання та оцінювання. Тому бізнес-процеси управління освітнім середовищем потребують постійного фінансового забезпечення.

Одним із способів вирішення питання управління та моніторингу якості є уніфікація інтерфейсу користувача та способів обміну даними у межах освітнього середовища підтримки комбінованого навчання, у ролі якого можуть виступати системи управління навчанням (LMS) та системи управління

навчальними матеріалами (LCMS). LMS використовуються для розробки, управління та поширення навчальних онлайн-матеріалів із забезпеченням спільного доступу, LCMS – для організації спільної розробки та поширення навчальних онлайн-матеріалів.

Освітній процес за вимогами комбінованого навчання на базі керування знаннями повинна містити етап побудови і адаптивної підтримки релевантного навчального курсу, який можна розглядати як індивідуальне навчальне середовище. Відповідна загальна функціональна модель комп'ютерно-орієнтованої системи, що служить для побудови освітнього середовища наведено на рисунку 4.

Рисунк 4 – Функціональна модель комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища у нотації IDEF0

Авторська розробка

Модель освітнього процесу за вимогами безперервного навчання на базі керування знаннями повинна містити етап побудови і адаптивної підтримки релевантного навчального курсу, який можна розглядати як індивідуальне навчальне середовище (ІНС). При цьому загальна функціональна модель комп'ютерно-орієнтованої системи може виступати як базова модель для побудови інформаційно-навчального порталу (ІНП). Інтелектуальний контент має стати центральною сутністю для створення електронних ресурсів в контексті синтезу систем дистанційного навчання та управління знаннями. Створення бази формалізованого навчального контенту на етапі управління знаннями може використовуватись як портал знань (web), на якому в структурованій формі представлено організаційні інформаційні ресурси. Така база завдяки застосуванню методів генерації ІНС може служити як підґрунтя

для побудови релевантних навчальних курсів, що відповідають індивідуальним навчальним цілям слухача, тим самим забезпечуючи індивідуалізований доступ користувачів до затребуваної інформації ІНП.

Для реалізації системи на основі поданої моделі пропонується комплекс моделей і методів як основа програмних засобів управління навчальним контентом. Комплекс моделей містить такі компоненти: комплексна модель контенту, модель професійних компетенцій, модель контролю і діагностики знань, модель освітнього запиту і модель підсистеми генерації ІНС. Завдяки цьому забезпечується функціонування ІНП за концепцією, в якій управління знаннями відіграє роль підготовки репозитарію або порталу знань, а організація навчання відбувається на основі методів використання даного репозитарію в якості генератора індивідуального навчального середовища. Таким чином реалізація такого підходу до побудови ІНП досягається шляхом розмежування роботи системи на два рівні: рівень управління знаннями, рівень організації індивідуального навчання [12].

Управління знаннями має на меті формування дидактично-орієнтованої бази знань предметної області, по якій відбувається навчання. Організація індивідуального навчання відбувається на основі використання формалізованих знань, які отримуються на першому рівні роботи з системою, для побудови ІНС.

Рівень управління знаннями передбачає виконання двох ключових функцій: формалізацію компетенцій і формалізацію контенту, який відбувається на основі моделі компетенцій і комплексної моделі навчального контенту. Таким чином формалізуються знання з предметної області за допомогою навчального контенту і його семантичної складової або онтології. Інформація ж про застосування знань в рамках виконання тих чи інших професійних завдань або посадових інструкцій формалізується, відповідно, за допомогою моделі професійних компетенцій (МПК).

Рівень організації індивідуалізованого навчання містить послідовність двох ключових функцій: організацію освітнього запиту (ОЗ) і генерацію ІНС. На вхід процесу організації ОЗ надходять індивідуальні цілі навчання здобувача, що виражаються головним чином у наборі цільових компетенцій. На основі МПК підсистема організації ОЗ здійснює його формалізацію, після чого він надходить на вхід процесу генерації ІНС. Генератор ІНС, маніпулюючи за допомогою відповідної моделі управління структурованими знаннями і освітнім запитом видає на виході сукупність індивідуалізованого контенту, який разом із набором функцій підтримки навчання являє собою ІНС.

Висновки. З урахуванням розмежування процесів управління знаннями і індивідуалізованого навчання функціональна модель комп'ютерно-орієнтованої системи може бути застосована для управління освітнім середовищем професійної перепідготовки військовослужбовців. Перспективи подальших досліджень вбачаються у виборі методів, форм використання елементів комбінованого навчання військовослужбовців, що проходять перепідготовку у межах закладів вищої освіти при формуванні індивідуального навчального середовища.

Література

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII.
2. Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їх сімей : Закон України від 15 червня 2004 р. № 1763-IV.
3. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423.
4. Про затвердження Державної програми соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню, та осіб, звільнених з військової служби, на період до 2011 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 720.
5. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179.
6. Проект «Норвегія – Україна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему» (NUPASS). URL: <https://ifsa.kiev.ua/proekt-ukraina-%E2%80%93-norvegiya/>.
7. Лазарев П. А. Основные методические подходы к переподготовке бывших военнослужащих в области использования средств ИКТ. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2016. № 5 (47). С.66-70.
8. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: монографія / за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця, 2011. 348 с.
9. Мандрик П. А., Жук А. И., Воротницкий Ю. В. Современный электронный учебно-методический комплекс – основа информационно-образовательной среды вуза. *Информатизация образования-2010: педагогические аспекты создания информационно-образовательной среды: материалы междунар. науч. конф.* (Минск, 27-30 окт. 2010 г.). Минск: БГУ, 2010. С. 197-201.
10. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. К. : Атіка, 2008. 684 с.
11. Bersin J. *The blended learning book: best practices, proven methodologies, and lessons learned*. San Francisco : Pfeiffer, 2004. 319 p.
12. Титенко С. В. Програмне забезпечення онтологічно-орієнтованої системи керування інформаційно-навчальним веб-контентом: дис. ... канд. тех. наук: 01.05.03 / Інститут проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України. Київ, 2011. 202 с.

References:

1. Law of Ukraine on Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families (1991, December. 20). No 2011-XII. [Online]. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (in Ukrainian).
2. Law of Ukraine On State Guarantees of Social Protection of Servicemen Discharged from Service in Relation to the Reform of the Armed Forces of Ukraine and Members of Their Families (2004, June. 15). No 1763-IV. [Online]. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15#Text> (in Ukrainian).
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015, June. 17). *Resolution No. 423, On approval of the*

- Regulations on the Ministry of Social Policy of Ukraine.* [Online]. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>. (in Ukrainian).
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2007, May. 12). *Resolution No. 720, About the statement of the State program of social and professional adaptation of the servicemen subject to release, and the persons discharged from military service, for the period till 2011.* [Online]. Available: <https://www.kmu.gov.ua/npas/79544314>. (in Ukrainian).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021, March. 03). *Resolution No. 179, On approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030.* [Online]. Available: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>. (in Ukrainian).
6. Project "Norway – Ukraine. Professional adaptation. Integration into the state system". [Online]. Available: <https://ifsa.kiev.ua/proekt-ukraina-%E2%80%93-norvegiya/>.
7. P. Lazarev, "Basic methodological approaches to the retraining of former military personnel in the use of ICT tools", *International research journal*, no. 5 (47), pp. 66-70, 2016. DOI: 10.18454/IRJ.2016.47.025. (in Russian).
8. *Educational environment for the training of future teachers by means of ICT: Monograph* / edited by R. Gurevich. Vinnytsia, Ukraine. 2011. 348 p. (in Ukrainian).
9. P. Mandrik, A. Zhuk, Y. Vorotnitsky, "Modern electronic educational and methodological complex – the basis of the information and educational environment of the university", in International scientific conference *Informatization of education – 2010: Pedagogical aspects of the development of information educational environment*, Minsk, 2010, pp. 197-201. (in Russian).
10. V. Bykov, *Models of the open education organizational systems: Monograph*, Kyiv, Ukraine: Atika, 2008. (in Ukrainian).
11. Bersin J. *The blended learning book: best practices, proven methodologies, and lessons learned*. San Francisco : Pfeiffer, 2004. 319 p.
12. S. Titenko, Software of ontologically-oriented control system of information-educational web-content : Thesis for Candidate's degree in *Technical Sciences*, speciality: 01.05.03 / Institute of Problems of Modeling in Energy named after G.Ye. Pukhov National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. 2011. 202 p. (in Ukrainian).

Abstract. *The paper considers the implementation of state policy on social and professional adaptation of military servants discharged to reserve or retired. The directions of retraining of military servants for civilian specialties within the framework of the project "Norway-Ukraine. Professional adaptation. Integration into the state system" were set. To implement the project, higher education institutions must create an appropriate educational environment, which includes the use of distance technologies, individual cycles of professional development, combined (mixed) learning. Emphasis is placed on the models of mixed learning and their selection criteria for learning trajectory creation, the content of the educational process based on knowledge management. A functional model of computer-oriented educational environment in IDEF0 notation is built.*

Keywords: *retraining of military servants, blended learning, functional model of computer-oriented educational environment, educational environment management system, information and training portal, individual learning environment.*

Статья отправлена: 29.12.2021 г.

© Манькута Я. М., Коваль В. В., Захарова І. В.

OPPORTUNITIES FOR DISTANCE LEARNING OF UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE FOR STUDENTS DURING THE PANDEMIC МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ - ІНОЗЕМЦІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Kushnir L.V. / Кушнір Л.В.

Senior Lecturer / старший викладач.

ORCID: 0000-0002-2568-3827

Gurkina T. Y./Гуркіна Т.Ю.

Senior Lecturer / старший викладач.

ORCID: 0000-0003-0074-9022

*Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture,
Dnipro, Cherneshevskoho, 24 – A, 49000
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури,
Дніпро, Чернишевського, 24-А, 49000*

Анотація. У статті розглядаються можливості реалізації дистанційного навчання під час пандемії, розкривається процес взаємодії викладача і студентів під час цифрового навчання, розповідається про методи і засоби дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційна освіта, комп'ютерні технології, цифрова освіта.

Вступ.

Сьогодні існує потреба у пошуку нових шляхів підвищення ефективності підготовки іноземних студентів - майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах України. Необхідно реалізовувати нові підходи та методи комп'ютерної комунікації та включати дистанційне та електронне навчання як варіації до комплексного навчання. Таким чином, дискусії навколо цифрової освіти починають набирати обертів у освітніх контекстах. Наукові дослідження багатьох дослідників пов'язані з дидактикою дистанційного навчання. Наприклад, професор Шатуновський В.Л. розкриває сутність дистанційного навчання, а Голодок Д.А. у своїй статті зазначає переваги та особливості цього навчання. Це лише декілька імен дослідників, але це доказує як теоретичну, так і практичну зацікавленість до нових методів викладання, заснованих на цифрових технологіях у масштабному процесі навчання у вищих навчальних закладах. Викладання української мови як іноземної в умовах дистанційного навчання дозволяє завдяки гнучкості та доступності розширити можливості студентів, взяти до уваги індивідуальні потреби, підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу, стимулювати зацікавленість студентів до вивчення мови, мотивувати до самостійності та активності у навчальному процесі.

Нещодавня ситуація з COVID-19 у всьому світі, і в Україні також, додала свої корективи у навчання взагалі і додала необхідності дистанційного навчання у межах всього навчального процесу. Враховуючи це, засоби комп'ютерної комунікації використовуються для електронного навчання під час карантину, які побудовані на платформах електронного та дистанційного навчання, оновлені нові стратегії дистанційного та цифрового формату навчання та удосконалення навчання взагалі.

Основна частина.

Останнім часом університети всього світу звернули увагу на те. Що існує можливість використання комп'ютерних комунікативних технологій для навчання на відстані, в тому числі іноземними мовами.

Європейський план дій у галузі електронного навчання визначає електронне навчання як використання новітніх мультимедійних технологій та інтернету з метою покращення якості освіти шляхом надання доступу до ресурсів і послуг, дистанційного обміну та співробітництва.

Навчання на основі комп'ютерних технологій дає можливість:

- оперативної передачі будь-якої інформації на відстані;
- зберігання цієї інформації в пам'яті протягом тривалого часу, її редагування тощо;
- доступу до різних джерел інформації, у тому числі до віддалених та розподілених баз даних;
- організації сумісних телекомунікацій проектів, а також міжнародних електронних конференцій, комп'ютерних аудіо- та відеоконференцій.

Відповідно до критеріїв технологічних засобів, дистанційне навчання української мови як іноземної може бути використано на основі комп'ютеру чи ноутбуку, форумів чи блогів, відеоконференцій або онлайн-дискусії. Методи передачі інформації – текст, звук, малюнок, схема, таблиця, анімація, моделювання тощо. Розпочинати роботу необхідно з планування графіка своєї роботи, визначення базових інструментів та платформи. Як показує особистий досвід, не варто одночасно використовувати всі платформи, краще обирати просту й доступну, виробити чіткий алгоритм дій. Обов'язково треба пересвідчитись, що викладач і студенти технічно готові до праці на обраній платформі, провести пробне заняття з колегами, створити групу або спільноту зі студентами в зручному месенджері та повідомити про дату і час занять. Викладання української мови за допомогою нових технологій.

На час карантину ми використовували різноманітні інструменти дистанційного навчання: Google Classroom, Zoom, Skype, Telegram, Viber, Web Room, Power Point, WhatsApp, Teams. Щоб зрозуміти, яка платформа краще підходить для викладання української мови як іноземної, було створено опитування щодо зручності використання онлайн-платформи серед студентів, які обирали найзручніші засоби спілкування з викладачем.

Методика викладання української мови постійно оновлюється, а зараз пристосовується до актуальних способів життя у зв'язку з обставинами, а саме, вимушеною ізоляцією через коронавірус. Вища освіта зараз перейшла на дистанційну форму роботи. Але не треба забувати завжди викладачеві про навчальний інтерес студентів до вивчення української мови та результативність навчального процесу. Цього можна досягти за допомогою залучення до навчання нових технологій. Щоб полегшити перехід на дистанційне навчання, створили ресурси, навчальні курси й практичні посібники.

Щоб зробити заняття онлайн з української мови як іноземної цікавими та захоплюючими, підвищити рівень знань та ефективність навчального процесу слухачів підготовчого відділення потрібно використовувати на заняттях

викладання комп'ютерні програми та додатки в мережі інтернет. Головне на занятті з української мови – це сприймання, осмислення, узагальнення та засвоєння нового матеріалу, Цього можна досягти шляхом введення в процес різних методів навчання в онлайн. Інтернет-технології можуть успішно використовуватись на таких заняттях української мови як іноземної з метою посилення мотивації навчання, активізації навчальної діяльності студентів, посилення їх ролі як суб'єкта навчання діяльності. В процесі використання нових інформаційних технологій центр уваги переміщується на студента, який активно вибудовує свій власний навчальний процес.

Програма Power Point працює, як показ слайдів. Фонетичний, граматичний, лексичний та синтаксичний матеріали розбивають на окремі документи, які складаються із тем-зображень. Кожен документ може складатися з повного курсу лексики або граматики, чи кожний розділ можна поділити на окремі документи. Слайд має нести закінчену думку. Інформацію, яку ви прагнете донести, може бути проілюстрована матеріалами з високою якістю картинки, яка не буде залежати від якості друку – а саме, репродукціями, фото, а також аудіо та відеоматеріалами. Найкраще слайди виглядають, коли вони не перевантажені надмірною кількістю інформації. Потрібно вибирати для слайдів приємні на вигляд шаблони або теми в узгодженому стилі. Фон та оформлення не потрібно відволікати від повідомлення. За допомогою програми Power Point, викладач може дуже ефективним способом використати презентації під час вивчення нової лексики з лексичних тем «Будинок. Квартира», «Моя кімната у гуртожитку», «Місто», «Транспорт», «Продовольчий магазин», «Ресторан», «Магазин одягу та взуття», «Дозвілля», «У лікаря», «В аптеці». Викладач може створювати власні презентації, які відповідають програмовим вимогам, потребам слухачів саме вашої групи підготовчого відділення. Викладач може надати презентації слухачам у користування для самостійного опрацювання вдома або працювати з ними у класі. Студенти самі зможуть робити презентації, як самостійну роботу чи контрольну по поточній темі.

Демонстрація презентації вживається під час проведення он лайн уроку на етапі мовної розминки або активізації опорних знань, а також на підсумковому уроці.

Програма Zoom, сервіс для організації онлайн-конференцій, дуже часто застосовується для проведення онлайн-занять з української мови. Zoom надає викладачам та студентам спосіб одночасної зустрічі в Інтернеті через персональний ПК або телефон. Можна відмітити особливості застосування сервісу Zoom під час навчання різних видів комунікативної діяльності: говоріння, читання, аудіювання та письма. Для цього використовуються багато форм роботи зі студентами. Викладач може демонструвати зі свого комп'ютера матеріали з теми уроку; можна писати тексти та вправи; спілкуватися з однокласниками та обговорювати приклади; а ще, конференція записується і можна передивитися її по завершенні.

Програма Skype - це також нова технологія відеоконференцзв'язку, яка не знижує вимог до обсягу досліджуваного матеріалу та контролю знань. Зараз більшість студентів вважають дистанційну подачу матеріалу зрозумілою, більш

80 % студентів – Zoom, що найбільш ефективною для дистанційного навчання; а 20 % відзначили переваги Skype. В Skype тепер завдяки функції перекладених розмов можна спілкуватися різними мовами зі студентами з різних країн.

Програмне забезпечення Google Forms забезпечує опитування слухачів за допомогою тестів, як перевірку домашнього завдання, самостійна робота, залікова робота чи іспит. Зручними діагностичними формами в роботі викладача є можливість анкетування та тестування. Вибирати питання різних типів, їх послідовність та варіанти відповідей не складніше, ніж вставити список у документ. Інформацію, заповнену слухачами, можна перетворити в Google Таблиці.

Студенти та викладачі можуть зустрічатися, працювати разом, створювати контент і ділитися ресурсами в Office 365 Education — все завдяки простому, інтуїтивно зрозумілому функціоналу Microsoft Teams, який є цифровим центром, який поєднує в одному рішенні розмови, контент, завдання та програми, дозволяючи вчителям створювати умови для ефективного навчання. Слухачі підготовчого відділення й педагоги з освітніх закладів, що відповідають критеріям, можуть безкоштовно зареєструватися в Office 365 Education, в який входить Microsoft Teams та ще багато інших інструментів.

З іншого боку самі викладачі не завжди готові до віддаленого формату навчання. Багато з них так досі й не навчилися отримувати зворотній зв'язок від студентів, через технічні особливості онлайн навчання. Або ж скорочують в рази тривалість лекцій.

Ще одна проблема, яка робить дистанційне навчання не таким продуктивним, як очне, – неможливість залучити всіх студентів до роботи та дискусії на семінарах. І це стосується не тільки тих, хто хоче тихо відсидітися – навіть якщо є бажання взяти участь у обговоренні викладач не завжди це помічає. У свою чергу, викладач не завжди може зафіксувати, хто саме був активним під час практичної роботи.

Втім, більшість студентів, не бачать в віддаленому форматі навчання нічого поганого. 62% опитаних хотіли б і далі навчатися дистанційно.

Коли навесні 2020 року університетам та академіям довелося перейти на віртуальне навчання, багато хто говорив, що майбутнє нарешті настало, і онлайн-освіта на очах стає нормою. Але минуло кілька років і студенти, і викладачі все частіше говорять про те, що необхідно повертатися до традиційних методів, а онлайн-освіта під час пандемії продемонструвала всі свої обмеження і слабкі сторони.

Висновки.

Таким чином, головною особливістю дистанційного навчання є самоосвіта як основа дистанційного навчання, що передбачає самомотивацію студента щодо власного навчання, а також високий рівень самоорганізації. Використання інформаційних технологій розкриває можливості позитивного впливу на підвищення рівня якості освіти, підвищує професійну мобільність та активність.

Література:

1. Шатуновський В. Л., Шатуновська Е. А. Еще раз о дистанционном обучении (организация и обеспечение дистанционного обучения. Вісник науки і освіти. Педагогічні науки Москва. №9(87). Частина 1.2020. С 53-56. <file:///C:/Users/user/Downloads/eschy-o-raz-o-distantcionnom-obuchenii-organizatsiya-i-obespechenie-distantcionnogo-obucheniya.pdf>
2. Голодок Д. А., Алексеев В. М. Преимущества дистанционного обучения. Міжнародний науковий журнал «Інноваційна наука». №11-2/2016 ISSN 2410-6070. Москва. С. 168-169. <https://cyberleninka.ru/article/n/preimuschestva-distantcionnogo-obucheniya-1/viewer>

Abstract. *The article considers the possibilities of implementing distance learning during a pandemic, reveals the process of interaction between teacher and students during digital learning, tells about the methods and means of distance learning.*

Keywords: *distance education, computer technology, digital education.*

УДК 378.14: 373. 62

ORIGAMIC TECHNIQUE AS A MEANS OF INFLUENCE OF ART CULTUROLOGY ON THE FORMATION OF THE CULTURE OF AESTHETIC EMOTIONS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS**ТЕХНІКА ОРІГАМІ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ КУЛЬТУРОЛОГІЇ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕСТЕТИЧНИХ ЕМОЦІЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ****Barabash V.I. /Барабаш В. І.***teacher /викладач,***Lebid V.P./Лебідь В.П.***teacher /викладач.**Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"**Heavenly Hundred, 33, 20300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. Вивчено та узагальнено теоретичні аспекти організації зображувальної діяльності з використанням техніки оригамі як засобу формування культури естетичного виховання учнів початкової школи. Розкривається вплив культурології мистецтва у вивченні еволюції естетичного виховання у закладах освіти. Естетичне ставлення учнів до оригамі сприяє самостійності і нестандартного підходу до виконання завдання, сприяє формуванню в учнів початкової школи потреби та інтересу до формування естетичних знань та цінностей. Визначено умови ефективного використання техніки оригамі як засобу формування естетичного виховання.

Ключові слова: творча активність, оригамі, естетичне виховання, учні початкової школи.

Вступ.

У сучасних умовах значно підвищився інтерес дослідників до проблеми естетичного виховання підростаючого покоління. Духовний світ особистості буде неповним, якщо вона не розумітиме і не відчуватиме краси у природі, мистецтві, праці, у людських стосунках.

Характерною особливістю естетичного виховання є багатогранність його змісту. Естетичне виховання здійснюється засобами літератури, живопису, музики, драматургії та інших видів мистецтва. Усі ці засоби повинні збудити в дитині естетичні почуття, без яких не може бути естетичного ставлення людини до дійсності.

Основний текст.

Особливу інтенсивність процеси інтеграції сучасної естетики з культурологією, педагогікою, психологією, соціологією, філософією набули в останнє століття:

- у центрі вивчення перерахованих дисциплін знаходиться людина;
- взаємний інтерес до естетики;
- виділення розділу культурологія мистецтва, яка займається вивченням еволюції мистецтва під впливом картини світу.

Естетичні судження розвиваються на основі аналізу практики мистецтва, розуміння причин еволюції естетичних смаків, спостережень майстрів мистецтва.

Культурологія вивчає комплекс нормативно-регулятивних, цілісно-змістових, знаково-комунікативних і соціальних механізмів і засобів, які забезпечують колективний характер життєдіяльності і процеси передачі соціального. досвіду.

У зміст *культурології мистецтва* входять:

- вивчення технологій естетичного виховання;
- дослідження процесів формування естетичних знань, вмінь, навиків;
- вивчення процесів естетичної комунікації;
- аналіз процесів і способів отримання естетичних цінностей.

У триптиху М.Кагана «Естетика як філософська наука» розкрито естетичну концепцію та її теретичні основи. Естетична культура зв'язана з розвитком естетичної свідомості. М.Каган запропонував оригінальну концепцію, згідно з якою цінність є специфічно людське, культурне явище, що виникає, як спосіб знаходження об'єкта для свого існування, тобто надання цінності всьому, що створюється самою культурою. У роботах М.Кагана показано різницю між істиною, добром, красою і користю. Якщо категорія істина є гносеологічною, а користь – праксеологічною, то категорія естетичного відноситься до сфери ціннісного відношення до об'єктів.

В учнів початкової школи закладаються основи характеру людини, її відношення до навколишнього світу, до людей, до самої себе, засвоюються моральні норми поведінки. Психологічними дослідженнями (П.Блонським, Л.Виготським, Л.Рубінштейном) доведено, що дітям доступне естетично-художнє сприймання творів образотворчого мистецтва, учні початкових класів здатні естетично оцінити художній твір, висловити своє ставлення до нього.

Як засвідчують дослідження Є.Фльоріної, Н.Сакуліної, Т.Комарової, Н.Ветлугіної та ін., якщо естетичні емоції виникають у процесі ознайомлення з явищами прекрасного, то тоді важливо встановити, що з об'єктивно існуючого можуть сприймати діти як прекрасне. Навколишній світ великий і дитина має справу з безмежною кількістю предметів, явищ та стосунків, які можна назвати прекрасними. Коли керуватись відомим висловом К.Ушинського, що дитина мислить кольорами і звуками [8], то природно, що вони породжують естетичні почуття. Тому так важливо створювати і продумувати умови, що оточуватимуть дитину. Зародження естетичного почуття обґрунтовується такими міркуваннями: побутові предмети мистецтва і явища природи переважно оцінюються з погляду їх фізичних якостей, які доступні для сприймання дитини і зберігаються в пам'яті у формі наочних уявлень. Естетичне почуття, що виникає під впливом людини, її ставлення до праці та побуту, до всього життя, наближається до більш високого поняття – до поняття прекрасного як вищого ідеалу.

Естетичні почуття – це своєрідні емоційні переживання дитини, що виникають у результаті сприймання краси предметів і явищ навколишньої дійсності та позитивного ставлення до них. Характерною особливістю дитини, здатної до естетичного сприймання дійсності, є емоційно-естетична настроєність. Ця настроєність виявляється в особливій чутливості до краси, основою якої є сенсорна та емоційна підготовленість особистості. У зв'язку з

цим все більшої теоретичної і практичної значущості набувають питання залучення дітей до естетично-творчої діяльності для розвитку їх творчої активності, як якості особистості.

Творчу активність необхідно розглядати в єдності двох її сторін:

- по перше, це ініціативність, енергійність, самостійність творчих дій і поведінки, спонукальним мотивом яких служить потреба в самореалізації, тобто те, що пов'язано з поняттям активність;
- по друге, це комплекс якостей і властивостей особистості, який сприяє повній реалізації творчого потенціалу і виражається в оригінальному, своєрідному, нешаблонному, а також асоціативному мисленні і емоційності, тобто те, що пов'язано з поняттям творчість.

Завдання вдосконалення педагогічного процесу початкової школи потребує розробки нових і осмислення вже знайомих підходів до розв'язання даної проблеми. Попри всю ґрунтовність і глибину зазначених досліджень потребує уточнення і подальшого осмислення таке питання: використання нетрадиційних підходів – техніки орігамі для розвитку емоційно-чуттєвої сфери, художнього сприйняття, асоціативного мислення, уявлення, естетичної культури і творчої активності як якості особистості.

Різновид конструювання з паперу – мистецтво орігамі розглядалося педагогами-дослідниками С.Афонькіним, Є.Афонькіною та І.Коротєєвою [1]. Тему саморобок з паперу та з різних матеріалів висвітлено педагогом Г.Перевертень, де відзначається вплив дитячого конструювання з паперу на їх всебічний розвиток, свідоме відображення дійсності [7].

Конструювання з паперу має широкі можливості для всебічного розвитку і виховання учнів: трудового, естетичного, розумового, морального та фізичного, має великий вплив на розвиток творчості й уяви. У процесі цілеспрямованого навчання в учнів поруч із технічними навичками розвивається вміння аналізувати предмети оточуючої дійсності, бажання творчості, художній смак, самостійність мислення, формуються обумовлені уявлення про предмети, які вони створюють. Конструювання з паперу сприяє формуванню охайності, цілеспрямованості, спостережливості, організованості, посидючості. Практична діяльність з папером сприяє фізичному розвитку – в дітей розвивається і зміцнюються дрібні м'язи пальців рук, що в свою чергу призводить до кращого розумового розвитку.

Конструюючи, учні вчаться не лише розрізняти зовнішні якості та ознаки предмета чи ознака, у них розвиваються пізнавальні практичні дії. Завдяки конструюванню з паперу, у дітей розвиваються просторові уявлення. Адже, створюючи іграшку шляхом згортання паперу, учень уточнює і поповнює свої знання про просторові відношення, вчиться попередньо уявляти положення іграшки в просторі, розміщення її частин. Учень розміщує і наклеює дрібні деталі, прикрашаючи свій виріб, де закріплюються, уточнюються такі поняття як посередині, вище, нижче, праворуч, ліворуч, підбирає відповідні кольори, гармонійно їх поєднуючи. Складаючи і склеюючи площинну викройку у готову об'ємну іграшку у дітей розвивається просторове мислення, вдосконалюються знання про площинні та об'ємні форми. Таким чином, формування просторових

уявленнь у конструюванні з паперу відбувається на наочному матеріалі.

У процесі навчання учнів робити іграшки з паперу створюються найсприятливіші умови для розвитку самостійного пошуку, втілення задуму через власне світосприйняття, фантазію, уяву. Учень, засвоївши етапи створення іграшок, передаючи в ній загальні й відмінні риси, здійснює свою діяльність в певній послідовності. У дітей з'являється можливість самостійного виготовлення нового варіанту іграшки. У процесі навчання конструювання з паперу в учнів виробляється обумовлені способи дій, вміння цілеспрямовано обстежувати предмет, зразок готового виробу або іграшки. Учні вчаться планувати свою роботу, уявляти її у кінцевому результаті, вчаться контролювати свої дії, самостійно виправляти свої помилки. Усе це робить процес конструювання плановим, організованим, продуманим. Під час виконання колективних робіт учні вчаться колективізму, відповідальності, у них розвивається почуття єдності, взаємодопомоги. Спілкуючись один з одним, учні залюбки передають свій досвід один одному; передаючи свої знання у словесній формі, що сприяє розвитку мовлення, забезпечення активного словника, учні водночас вчаться вмінню слухати однокласника, вести діалог.

На уроках з конструювання з паперу здійснюються завдання естетичного виховання. Діти вчаться бачити і розуміти прекрасне, відтворювати його у своїх роботах, намагаються оцінити красу у поєднанні кольорів, форм. Учні, таким чином, вчаться бачити, розуміти, цікавитися, захоплюватись, проявляти себе в світі мистецтва.

Мистецтво *орігамі* – мистецтво згортання паперу. Нескладні прийоми складання і безкінечна уява, фантазія як дорослих, так і дітей у змозі створити за допомогою орігамі особливий, казковий, справжній світ дитини, дитинства.

Для творчого розвитку зовсім недостатньо, слідуючи інструкціям, виконувати завдання, головне – учень має постійно вирішувати завдання як прості, так і складні. Необхідно, щоб ці завдання розвивали його, кожне нове завдання повинне бути сходинкою драбинки, яка веде учня вгору. Як і у будь-якій грі головне для дітей – задоволення. Задоволення на уроках орігамі учні отримують більш за все у процесі створення іграшки.

Мистецтво орігамі – це загадка, фокус. В одному звичайному аркуші паперу схована незкінчена кількість найрізноманітніших фігурок – тваринки, пташки, рибки, квіти, людські постаті, будівлі. Усе це виникає за декілька хвилин. Заняття з орігамі дуже практичні, адже для них необхідно мати лише папір і знання педагога.

Орігамі сприяє розвитку просторової орієнтації, вчить учнів орієнтуватися на аркуші паперу, розвиває вміння зосереджуватися, сприяє зміцненню дрібних м'язів пальців рук, виховує естетичні почуття, сприяє розумовому розвитку, виховує у дітей позитивне ставлення до виконання трудових операцій, а також моральні якості.

У зображувальній діяльності, зокрема під час конструювання з паперу, учень відображає навколишні предмети. Такому відображенню передують попередній досвід учня, обмірковування ним шляхів реалізації задуму, естетичне зображення предметів. Конструювання з паперу дає можливість

учневі втілити всю свою фантазію у виробі, виразити себе через власну діяльність.

Конструювання – це практична діяльність, яка спрямована на отримання раніш задуманого реального виробу. Це один із видів зображувальної діяльності, який найближче стоїть до гри. Гра – це спосіб життя дитини особливий вид навчання молодших школярів. Ніяка гра не може існувати без творчості. Конструювання з паперу – це один із видів зображувальної діяльності, який найближче стоїть до гри. Учні сприймають таке заняття як гру, а матеріал як іграшку. Конструювання з паперу – це велике поле для дитячої творчості.

На уроках із оригамі учні відчувають впевненість у своїх силах, застосовуються набуті знання і вміння у практичні діяльності. Оригамі – це велике поле для естетичного розвитку учнів. Адже, засвоївши основні етапи згортання фігурок, перед дітьми відкриється цілий світ нових і несхожих одна на одну іграшок, чарівний світ мистецтва.

Висновки.

Аналіз літературних джерел свідчить, що сутність естетичного виховання полягає у цілеспрямованій, систематичній дії на особистість з метою її естетичного розвитку, тобто формування творчої активності особистості, здатної сприймати і оцінювати оточуюче з позицій естетичного ідеалу, а також відчувати потребу в естетичній діяльності.

Співтворчість здійснюється у спільних діях: пізнавальних, пошукових, евристичних, винахідницьких, де вчитель виступає старшим партнером дитини, консультантом, радником. Отже, особистісний рівень взаємодії педагога та учнів, забезпечує сприятливу атмосферу спілкування та розвитку культури естетичних смаків учнів.

Література:

1. Афонькин С.Ю., Афонькина Е.О. Уроки оригами. – М.: Аким, 1995. – 207 с.
2. Белкіна Є., Науменко Т. Світ мистецтва і дитина // Дошкільне виховання. – 2000. – № 1. – С. 11-14.
3. Блонский П.П. Избранные психологические произведения. – М.: Наука, 1972. – 328 с.
4. Выготский Л.С. Вопросы детской (возрастной) психологии // Собр. соч. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 4. – С. 244-385.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
6. Державна національна програма “Освіта (Україна ХХІ ст.)” // Освіта. – 1993. – № 44-46. – С. 3.
7. Тушева В.В. Формування творчої активності учнів молодших класів у процесі виконання завдань художньо-естетичної спрямованості: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ін-т пед. АПН України. – К., 1997. – 19 с.
8. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори – К.: Рад. школа, 1983. – Т.1. – 488 с.

References:

1. Afonkin S.Y., Afonkina E.O. Origami lessons. – M.: Akim, 1995. – 207 p.
2. Belkina E., Naumenko T. The world of art and the child // Preschool education. – 2000. – № 1. – P. 11– 14.
3. Blonsky P.P. Selected psychological works. – M.: Hayka, 1972. – 328 c.
4. Vygotsky L.S. Questions of child (age) psychology // Sobr. op.–M.: Pedagogika, 1982. – T. 4. – S. 244– 385.
5. Goncharenko S.U. Ukrainian pedagogical dictionary. – K.: Либідь, 1997. – 374 c.
6. State National Program "Education (Ukraine of the XXI century)" // Education. – 1993. – № 44– 46. – P. 3.
7. Tusheva V.V. Formation of creative activity of students of junior classes in the process of performing tasks of artistic and aesthetic orientation: Abstract. dis ... cand .. ped. Sciences: 13.00.01 / Inst. of Ped. APN of Ukraine. – K., 1997. – 19 p.
8. Ushinsky K.D. Selected pedagogical works–K.: Rad. school, 1983.– Vol.1.– 488 p.

Abstract. *Theoretical aspects of the organization of pictorial activity with the use of origami technique as a means of forming a culture of aesthetic education of primary school students are studied and generalized. The influence of culturology of art in the study of the evolution of aesthetic education in educational institutions is revealed. Aesthetic attitude of students to origami promotes independence and a non-standard approach to the task, contributes to the formation of primary school students' needs and interest in the formation of aesthetic knowledge and values. The conditions of effective use of origami technique as a means of forming aesthetic education are determined.*

Key words: *creative activity, origami, aesthetic education, primary school students.*

УДК 378 .013 - 014

THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL INNOVATION ON THE CREATIVE DEVELOPMENT OF FUTURE EDUCATORS

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ ІННОВАТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Haluzinka M.I./Галузінська М.І.

с.р.с.,ас.проф./к.пед.н., доцент,

ORCID id 0000-0002-4011-1800

Denysiuk T.K./Денисюк Т.К.

к.пед.н

Yacenko T.V./Яценко Т.В.

teacher /викладач,

Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"

Heavenly Hundred, 33, 20300

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300

Анотація. У статті обґрунтовано сутність інноватики як окремої галузі наукового знання. Представлено сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку креативних професійних здібностей. Доведено доцільність використання інноваційних технологій у процесі формування творчої обдарованої особистості майбутнього педагога. Інноваційні педагогічні технології спрямовуються на забезпечення творчого розвитку студентів у різних видах освітньої діяльності за нових ринкових умов. Принципи інноваційних технологій навчання зобов'язують викладача зробити кожного студента учасником освітнього процесу, що шукає шляхи і способи вирішення проблем. Визначено та охарактеризовано основні складові освітньої інноватики.

Ключові слова: інноваційні технології навчання, освітня інноватика, загальні закони перебігу інноваційних процесів, творче самовираження студентів.

Вступ. Завдання вищої школи – виявити і розвинути творчі здібності студентів в освітній діяльності. Розвинути креативні професійні здібності – це означає озброїти майбутнього педагога способами діяльності, професійними навичками виконання майбутньої роботи, створити умови для розвитку обдарованості студентів. Формування творчої особистості майбутнього педагога у процесі використання інноваційних технологій навчання спрямоване на забезпечення умов для самореалізації здобувачів освіти у теоретичній і практичній діяльності. Інноваційні технології навчання сприяють розвитку творчого самовираження, удосконалюють старі і створюють нові знання, навички і вміння, розширюють межі їх застосування, підвищують рівні оволодіння ними, репродуктивна діяльність збагачується елементами творчої діяльності здобувачів освіти.

Л.Виготський у своїх наукових працях приділяв велику увагу питанню творчості. Я.Пономарьов розробив концепцію розвитку і впливу на процес творчості. О.Лук займався проблемою впливу розумових здібностей на процес творчості. В.Моляко наголошував на необхідність застосування творчого тренінгу. І.Волков, Л.Івахненко та інші наголошували, що творчості необхідно спеціально вчити [4].

Основний текст.

Педагогічні технології навчання спрямовуються на забезпечення творчого розвитку здобувачів освіти у різних видах освітньої діяльності за нових ринкових умов.

Педагогічна технологія навчання:

- означає ланцюжок логічно впорядкованих навчальних кроків, актів і циклів у процесі навчання;
- передбачає формування цілей через результати навчання;
- перетворює навчання у технологічні процеси з гарантованим результатом;
- враховує досягнення педагогіки, психології, соціології, теорії управління;
- збагачує досвідом творчості;
- формує самоорганізацію і самореалізацію особистості.
- організовує навчальну діяльність;
- розвиває аналітичні здібності, уміння пізнавальної діяльності, самостійність, творче ставлення до завдань;
- формує мотиваційну сферу;
- розвиває ціннісні орієнтації та установки.

В межах існуючої системи є різні моделі навчання. Г.Васянович пропонує класифікацію моделей навчання: трансляційна, формуюча, розвиваюча, активізуюча, вільна [1]. Враховуючи, що сучасна модель освіти включає: предмет пізнання, способи діяльності, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до світу, вона передбачає взаємозалежність рівня розвитку та успіху у навчанні. Тому від здобувачів освіти викладачі:

- вимагають самоорганізації;
- відкривають можливість процесу самореалізації себе як особистість;
- розвивають здатність досягнення засобів саморегулювання, самооцінки і внутрішнього стимулювання;
- сприяють створення комфортної душевної рівноваги.

Розвиток особистості на всіх етапах її життєдіяльності – це умови, засади всебічного розвитку особистості, забезпечення її творчого потенціалу, реалізації здібностей, зростання компетентності, удосконалення отриманих знань, умінь, навичок у майбутній професійній діяльності.

Вивчаючи інноваційні процеси у галузі освіти, інноватика як наукова дисципліна розкриває сутність їх наукового проектування і мистецького втілення, виявляє закономірні зв'язки між традиціями і новаціями, обґрунтовує моделі системних нововведень в установах і закладах освіти.

Основними складовими освітньої інноватики є: теорія створення інновацій у системі освіти, методологія сприйняття, оцінки та інтерпретацій нового і досвід практичного застосування освітніх інновацій [4].

Виділяють дослідницькі завдання освітньої інноватики:

- ✓ обґрунтування її місця у системі загальнонаукового і соціально-психологічного знання;
- ✓ висвітлення основних функцій та їх роль у реформуванні системи освіти;

- ✓ визначення перспектив функціонування, розвитку і управління освітніми закладами;
- ✓ застосування і впровадження освітньої інноватики як критеріальної оцінки передового педагогічного досвіду;
- ✓ розроблення понятійно-категоріального апарату освітньої інноватики;
- ✓ розкриття тенденцій розвитку інноваційних процесів у системі національної освіти;
- ✓ підготовка рекомендацій щодо практичного втілення інноваційних процесів.

Перспективними напрямками освітньої інноватики є:

- інноватика як окрема галузь наукового знання;
- інноваційні процеси в освіті як предмет методологічного дослідження;
- наукова проблематика інноваційних процесів у сучасній філософії освіти;
- стратегічний розвиток засад теоретичної освітньої інноватики;
- суперечності інноваційної діяльності і способи їх розв'язання;
- оновлення освітньої практики на основі соціально-психологічних закономірностей розвитку інноваційних процесів;
- зміст, структура і функції освітньої інноватики;
- прикладні аспекти обґрунтування освітньої інноватики;
- інноватика у системі наукового знання;
- необхідні і достатні умови реалізації інноваційних процесів у освіті;
- норми інноваційної діяльності тощо.

Інноваційність відносять як до дидактичної організації навчання, так і до її соціально значущих результатів. У розвитку теорії навчального процесу у сучасній педагогіці є два шляхи:

– *модернізація* традиційного навчання, його переорієнтація на ефективну організацію засвоєння визначених соціальних зразків, досягнення чітко фіксованих еталонів;

– *інноваційний підхід* до навчального процесу, де головною метою є особистісний розвиток здобувачів освіти, їх здатність оволодівати новим досвідом на основі формування творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання, пошуку, визначення особистісних сенсів тощо. Перевага надається активним формам і методам навчання.

Тенденція до неперервності освітнього процесу на рівні особистості потребує структурного і змістового його оновлення. Відбувається процес інтеграції різних підходів до навчання у світовій практиці, виникла потреба вчителів і викладачів у нових освітніх технологіях.

Визначають загальні закони перебігу інноваційних процесів:

- закон незворотної дестабілізації інноваційно-освітнього середовища;
- закон фінальної реалізації інноваційного процесу;
- закон стереотипізації освітніх інновацій;
- закон циклічного повторення, або закон зворотності освітніх інновацій.

В основі оновлення методів, прийомів навчальної діяльності мають бути гуманістичні стосунки, партнерські відносини, принципи рівноправного діалогу

викладач – здобувачі освіти. Визначальною спрямованістю такої роботи є розвиток самостійності здобувачів освіти, їхньої пізнавально-дослідницької діяльності, систематичне формування у них вмінь відстоювати свою точку зору, оцінку життєвих фактів і явищ, власні погляди, переконання та ідеали.

Під час розвитку творчої уяви можна використовувати комплекс вправ, рольові та ділові ігри, моделювання професійних завдань на кмітливість, які ламають стереотипи. У ході занять здобувачі освіти вчаться користуватися методами генерації ідей, такими, як метод мозкового штурму, метод фокальних об'єктів та метод морфологічного аналізу. Важлива роль для розвитку творчого мислення здобувачів освіти, має опанування системним оператором, або схемою талановитого розв'язання винахідницьких задач на нетехнічному матеріалі. Згадані завдання представляють собою фантастичні ситуації, які містять суперечність і вимагають її розв'язання[4]. Від педагога вимагається система послідовних дій, направлених на досягнення цілей освіти які висувуються сучасним суспільством. Важливими умовами міцного засвоєння знань і умінь, застосування їх на практиці є: мистецтво педагога викликати інтерес до предмету та активне відношення здобувача освіти до навчання.

Освітній процес в умовах закладів вищої освіти повинен:

- бути імітацією того середовища, в якому будуть жити і працювати здобувачі освіти;
- містити у собі конкретну мету і проблеми діяльності;
- забезпечувати формування у здобувачів освіти здатності вирішувати практичні задачі, змінювати та покращувати той предметний світ, в якому вони живуть і працюють.

Висновки.

Інноваційні технології навчання впливають на проблеми формування творчої особистості майбутнього фахівця, сприяють проведенню комплексної роботи, спрямованої на забезпечення умов для самореалізації здобувачів освіти у різних видах теоретичної і практичної діяльності. В основі лежить принцип безпосередньої участі, який зобов'язує викладача зробити кожного здобувача освіти учасником освітнього процесу що шукає шляхи і способи вирішення проблем. Інноваційні технології навчання формують моральний, інтелектуальний, фізичний, естетичний розвиток здобувачів освіти, впливають на зростаючу активність здобувачів освіти у відношеннях з оточуючим світом, розвиток творчого самовираження.

Література:

- 1.Васянович Г. П. Педагогіка і психологія. Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 4: Збірник наукових праць. – Львів : Сполом, 2010. – 512 с.
- 2.Галузінська М.І. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до впровадження креативних технологій навчання: монографія/М.І.Галузінська.– Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. – 185 с.
- 3.Пащенко М. І., Красноштан І.В.. Готовність майбутнього педагога до інноваційної діяльності. Актуальні проблеми підготовки вчителів природничо-наукових дисциплін для сучасної загальноосвітньої школи: тези доповідей

всеукраїнської науково-практичної конференції 18-19 жовтня 2012 року м. Умань / гол. ред. Мартинюк М.Т.; – Умань ПП Жовтий О.О., 2013. – с. 99-102.

4. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість учителя: Визначення, теоретична модель, функції підготовки // Педагогіка і психологія. – К.: Педагогічна думка, 1998. – 255 с.

References:

1. Vasyanovich GP Pedagogy and psychology. Selected works: in 5 volumes - Vol. 4: Collection of scientific works. - Львів: Сполом, 2010. - 512 с.

2. Galuzinska MI Theory and practice of training future teachers to implement creative learning technologies: monograph / MI Galuzinskaya. - Uman: VPC "Vizavi", 2020. - 185 p.

3. Pashchenko MI, Krasnoshtan IV. Readiness of the future teacher for innovation. Actual problems of training teachers of natural sciences for a modern secondary school: abstracts of the All-Ukrainian scientific-practical conference October 18-19, 2012, Uman / ch. ed. Martinyuk MT; - Uman PP Yellow OO, 2013. - p. 99-102.

4. Sysoeva SO Pedagogical creativity of the teacher: Definition, theoretical model, functions of preparation // Pedagogy and psychology. - K.: Pedagogical Thought, 1998. - 255 p.

Abstract. The article substantiates the essence of innovation as a separate field of scientific knowledge. The modern requirements for the professional training of the future teachers in the context of the development of creative professional skills are presented. The expediency of using innovative technologies in the process of forming of the gifted personality of a future teacher has been proved. Innovative pedagogical technologies are directed to ensure the creative development of the students in different types of educational activities in new market conditions. The principles of innovative learning technologies oblige teachers to make every student a participant in the educational process looking for ways and methods to solve problems.

Key words: creative activity, innovative learning technologies, educational innovation, general laws of progress of the innovative processes, teacher's professionalism, active learning, creative self-expression of students, professional traits.

УДК 378. 147

Ф 79

FORMATION OF VALEOLOGICAL CULTURE IN THE SYSTEM OF WORK OF THE INSTITUTION OF HIGHER AND PREVIOUS PROFESSIONAL EDUCATION

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СИСТЕМІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ТА ПЕРЕДВИЩОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Heushko J./Глушко Ю.*teacher /викладач**KZ «Professional higher education Uman Medical Professional College
of Cherkasy Regional Council»***Melnichuk O.D./Мельничук О.Д.***teacher /викладач.**Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"**Heavenly Hundred, 33, 20300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті обґрунтовано статус, структурно-функціональні особливості валеологічної культури майбутнього вчителя. Запропоновано форми виявлення валеологічної діяльності майбутніх вчителів. Виділено складові та компоненти валеологічної діяльності майбутніх вчителів. Досліджено специфіку валеологічної культури у структурі загальної та професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя.

Ключові слова: валеологічна культура, майбутній вчитель.

Вступ.

У сучасних екологічних умовах важлива роль гармонізації стосунків суспільства з природою належить освіті. Перед нею стоїть важливе завдання обґрунтування конструктивного впливу на суспільне мислення, яке визначатиме згодом певні поведінкові стратегії кожної людини щодо навколишнього середовища. Нова парадигма освіти валеологічно орієнтована. Будь-яке знання про здоров'я потребує осмислення, аби перейти в систему принципів безпечної поведінки людини. Нова парадигма освіти повинна орієнтуватися на плідну взаємодію знань і моралі, має піклуватися про розвиток не лише когнітивно-пізнавальної, але й ціннісно-емоційної сфери особистості. Це передбачає підвищення культуротвірних функцій освіти, посилення пріоритетів щодо формування валеологічної культури підрастаючого покоління.

Основний текст.

Соціокультурні завдання, які висуває суспільство перед освітою, посилюють вимоги до вчителя. Ефективність педагогічної діяльності вчителя значною мірою залежить від рівня розвитку його валеологічної культури, усвідомлення своєї соціальної місії в суспільстві, адекватного розуміння сучасних валеологічних проблем та суспільно значущих пріоритетів щодо їх вирішення.

Формування валеологічної культури посилює розвиток педагогічної

рефлексії та дієво впливає на складний процес формування власне професійно-педагогічної культури вчителя.

До загальних *функцій* валеологічної культури можна віднести:

- інформаційно-пізнавальну (реалізується через знання);
- ціннісно-орієнтаційну (реалізується через переконання);
- емоційно-вольову (реалізується через соціальні почуття);
- діяльнісно-регулятивну (через модель поведінки і діяльності у природі).

Валеологічна культура розвиваються поетапно – від інформаційно-пізнавального рівня до діяльних форм, зумовлюючи в результаті змістовність, форму, обсяг, продуктивність та безпечність діяльності в навколишньому середовищі.

Вчитель, який оволодів значним обсягом валеологічних та професійно-педагогічних знань, який розвинув навички творчої діяльності, який керується у своїй діяльності валеологічними принципами, має більш високу здатність до реалізації у структурі педагогічної діяльності своїх творчих інтересів та здібностей. *Валеологічна культура майбутнього вчителя* – це універсальна характеристика педагогічної реальності, що виявляється у різних формах існування. Вона є загальною культурою і виконує функцію специфічного проектування загальної культури у сфері валеологічної діяльності вчителя. Валеологічна культура активно впливає на ціннісні валеологічні орієнтації і гарантує сталість особистої валеологічної поведінки та діяльності педагога.

У системі загальної культури вчителя *статус валеологічної культури* визначається соціально значущими моментами її вияву:

- визнання цінності навколишнього середовища;
- усвідомлення ролі екологічних факторів у забезпеченні здоров'я учня;
- визначення валеологічно виправданих орієнтирів безпечної взаємодії з навколишнім середовищем.

У межах професійно-педагогічної культури статус *валеологічної культури* визначається через:

- усвідомлення соціальної місії вчителя у сучасних умовах;
- підсилення педагогічної рефлексії щодо власних можливостей впливу на ставлення до власного здоров'я;
- уявлення про здоров'я людини як один із найголовніших вимірів її біопсихосоціального феномена;
- утворення валеологічного категоріального апарату мислення майбутнього вчителя, що зумовлює корекцію та подальші конструктивні принципи педагогічного впливу на валеологічну поведінку вихованців.

Валеологічна культура вчителя – важливий показник професійно-педагогічної культури вчителя, важливий фактор її інтеграції із культурою суспільства. Валеологічна культура:

- поєднує інтелектуальні і вольові прояви особистості вчителя;
- трансформує особистісні мотиви ставлення до здоров'я у професійні настанови діяльності;
- обумовлює соціально і професійно мотивовані цінності;
- усвідомлює свій педагогічний та загальнокультурний потенціал і

можливості його застосування для вирішення валеологічних проблем.

Валеологічну культуру можна вважати якісною характеристикою професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя. Основний зміст валеологічної культури полягає у глибокому засвоєнні гуманістичних цінностей, такому рівні оволодіння ними, коли вони набувають особистісного змісту, перетворюються у мотив поведінки. Валеологічна культура майбутнього вчителя – вимагає постійного розвитку і змістовного наповнення новими даними педагогіки, психології, екології, валеології та інших галузей науки.

Особливості формування і реалізації валеологічної культури майбутнього вчителя обумовлюються індивідуально-творчими, психофізіологічними і віковими характеристиками, накопиченим соціально-педагогічним та еколого-валеологічним досвідом особистості.

Для валеологічної культури притаманна властивість саморозвитку, бо людина не тільки створює і споживає цінності культури, але в цьому процесі піднімається на більш високий рівень і вимагає педагогічного керівництва для прискорення часу переходу з одного ступеня розвитку валеологічної культури особистості на наступний, вищий.

Отже, валеологічна культура майбутнього вчителя:

- ✓ утворення валеологічних ціннісних орієнтацій, знань, умінь, якостей;
- ✓ спонукальні мотиви професійної валеологічної діяльності;
- ✓ виявляється у валеологічній діяльності;
- ✓ пов'язана з валеологічним навчанням і вихованням школярів;
- ✓ здійснюється спільно з педагогічним колективом валеологічної просвіти батьків, громадськості;
- ✓ сприяє самовдосконаленню;
- ✓ підвищує свою професійну майстерність у галузі збереження здоров'я.

Формою виявлення валеологічної діяльності є здоров'язберігаюча поведінка:

- орієнтована на збереження свого здоров'я та здоров'я інших людей;
- дотримання здорового способу життя;
- здійснення самодіагностики і самооздоровлення.

У процесі здійснення валеологічної діяльності виникають зміни в мотивах, знаннях, уміннях, властивостях і здібностях, активне якісне перетворення майбутнім учителем свого внутрішнього світу, що призводить до зміни способів його поведінки та ставлення до здоров'я, їх постійного аналізу та самоаналізу, самовдосконалення, розвитку ціннісного ставлення до них.

Виділяють *складові валеологічної діяльності*:

- вчитель і учень;
- система знань і вмінь;
- специфічний процес, у ході якого знання і вміння повинні бути засвоєні;
- соціальні інститути (школи, заклади вищої освіти тощо);
- певні результати такої діяльності.

У валеологічній діяльності виділяють цільові, процесуальні та контрольно-аналітичні дії, зміст яких включає *компоненти*:

- гностичний;
- розвивальний;
- орієнтаційний;
- мобілізаційний;
- конструктивний;
- організаторський;
- комунікативний;
- дослідницький;
- репродуктивний;
- адаптивний;
- локально-моделюючий і системно-моделюючий.

Спрямованість майбутнього вчителя на здійснення валеологічної професійно-педагогічної діяльності передбачає сформованість таких *рис*:

- гуманістично-ціннісного світогляду, що дозволяє розглядати людину як найвищу цінність;
- особистісного сприймання і визнання цілей валеологічної діяльності;
- усвідомлення значущості сформованості валеологічної культури;
- зацікавленості валеологічними проблемами;
- бажання займатися валеологічною діяльністю та прагнення до її позитивного результату;
- мотивація самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення педагогічної майстерності.

Сформовані у майбутніх вчителів валеологічні знання є регулятором їх поведінки у повсякденному житті. Вони допомагають передбачати наслідки своїх дій, спонукають контролювати поведінку для уникнення негативних наслідків.

При цілеспрямованому навчанні майбутні вчителі засвоюють наукову валеологічну інформацію:

- ✓ на заняттях;
- ✓ на екскурсіях;
- ✓ при проведенні дидактичних та сюжетно-рольових іграх, валеохвилинках;
- ✓ при спостереженні;
- ✓ розгляді картин та ілюстрацій;
- ✓ при розповіді, бесіди;
- ✓ при використанні у ході навчання народних джерел;
- ✓ використання додаткових приладів під час проведення дослідів тощо.

Майбутні вчителі володіють необхідним обсягом знань з валеології, які подавалися на науковому рівні, згідно методики, з використанням всіх наявних форм і методів навчання, навчилися керувати своєю поведінкою, вміють проводити досліді для підтвердження своїх спостережень, виявляють наполегливість в отриманні потрібної інформації.

Висновки.

Валеологічна культура майбутнього вчителя, охоплюючи розумову діяльність, емоційно-почуттєву та вольову сфери, включає не лише когнітивний

і операційно-технологічний, але й аксіологічний, мотиваційний, рефлексивний, етичний, соціальний і поведінковий складники.

Основною одиницею аналізу валеологічної культури майбутнього вчителя виступає валеологічна діяльність як один із видів духовно-практичної діяльності, існування якої зумовлене потребами суспільства у соціальному наслідуванні та відтворенні людини як особистості та індивідуальності.

Література:

1. Біда О. А. Підготовка майбутніх учителів до здійснення природознавчої освіти у початковій школі: теоретико-методичні засади: [монографія] / Біда О. А. – К.: Науковий світ, 2002. – 322 с.
2. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні основи формування: [монографія] / Ю. Д. Бойчук – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2008. – 357 с.
3. Гончаренко М. С. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя як актуальна проблема вищої педагогічної освіти/М. С. Гончаренко, Ю. Д. Бойчук //Здорове довкілля – здорова нація: III Всеукр. наук.-практ. конф., 25 – 27 травня 2006 р.: тези доп. та матер. конф. – Бердянськ: БДПУ, 2006. – С. 29– 36.

References:

1. Bida O.A. Preparation of future teachers for the implementation of natural science education in primary school: theoretical and methodological principles: [monograph] / Bida O.A. – K.: Scientific World, 2002. –322 p.
2. Ecological and valeological culture of the future teacher: theoretical and methodological foundations of formation: [monograph] / Yu. D. Boychuk – Sumy: VTD "University Book", 2008. –357 p.
3. Goncharenko M.S. Ecological and valeological culture of the future teacher as an urgent problem of higher pedagogical education / M. S. Honcharenko, Y. D. Boychuk // Healthy environment – healthy nation:III All-Ukrainian. scientific-practical Conf., May 25 – 27, 2006: these add. and mater. conf. – Berdyansk: BSPU, 2006. – P. 29– 36.

Abstract. The article substantiates the status, structural and functional features of the valeological culture of the future teacher. Forms of identification of valeological activity of future teachers are offered. The components and components of the valeological activity of future teachers are highlighted. The specifics of valeological culture in the structure of general and professional-pedagogical culture of the future teacher are investigated.

Key words: valeological culture, future teacher.

УДК 378. 14: 371

**RESEARCH OF THE PROBLEM OF FORMATION OF PEDAGOGICAL
ABILITIES OF THE FUTURE TEACHER OF PRIMARY CLASSES
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Zabolotenko E.V./Заболотенко Е.В
teacher /викладач

Poshtaruk L.I./Поштарук Л.І.
teacher /викладач,

Sharapanyk A.Y./Шарапанюк А.Й.
teacher /викладач.

*Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"
Heavenly Hundred, 33, 20300*

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті проведено теоретичний аналіз структури педагогічних здібностей, розкрито зміст поняття здібності особистості та особливості професійних здібностей педагога. Проаналізовано різні класифікації щодо структури та видів педагогічних здібностей вчителів початкової школи. Визначено та проаналізовано зміст поняття професійні, педагогічні здібності. Наведено класифікації педагогічних здібностей у контексті формування професійних здібностей вчителя початкових класів.

Ключові слова: здібності, педагогічні здібності, класифікація педагогічних здібностей, педагогічна діяльність вчителя початкових класів.

Вступ.

У період модернізації освітньої системи в Україні актуальною є проблема розвитку педагогічних здібностей майбутніх вчителів початкової школи. Інтеграція України у світове товариство потребують створення системи освіти, спрямованої на формування освіченої, творчої особистості, забезпечення умов для найповнішого розкриття її здібностей, задоволення освітніх потреб. Велику роль у цьому відіграє професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів.

Вчитель початкових класів:

- ✓ забезпечує моральне становлення особистості дитини;
- ✓ сприяє розвитку здібностей молодших школярів;
- ✓ формує бажання й уміння вчитися;
- ✓ створює умови для повноцінного опанування загальнонавчальними уміннями і навичками;
- ✓ організовує самовираження учнів у різних видах діяльності;
- ✓ розвиває ініціативу, уяву, фантазію, творче мислення учнів тощо.

Зважаючи на це, проблема формування особистості майбутнього вчителя, його професійних здібностей є ключовим питанням сучасної освітньої політики закладів вищої та передвищої фахової підготовки.

Педагогічні здібності, як основа професійної придатності, майстерності педагога були предметом розгляду у працях К. Ушинського, Ф. Гоноболіна,

Н. Кузьміної та ін.. К.Ушинський писав, що хорошему організатору притаманні якості:

- здатність активізувати людей;
- передавати заряд власної енергії;
- знаходити найкраще практичне застосування людини залежно від її індивідуально-типологічних особливостей;
- розуміти психологію людей і правильно на неї реагувати;
- критичність;
- психологічний такт;
- загальний рівень розвитку як показник кмітливості і розумових здібностей;
- ініціативність;
- вимогливість до інших людей;
- схильність до організаторської діяльності;
- практичність;
- самостійність;
- спостережливість;
- самовладання;
- комунікабельність;
- наполегливість;
- активність;
- працездатність;
- організованість тощо [2].

М.Левітов під педагогічними здібностями якості особистості вчителя розумів умови успішного виконання педагогічної діяльності:

- здатність передати дітям знання у короткій і цікавій формі;
- здатність розуміти учнів, що ґрунтуються на спостережливості;
- самостійний і творчий склад мислення;
- винахідливість або швидка і точна орієнтація;
- організаторські здібності [2].

Ф. Гоноболін до структури педагогічних здібностей відносив:

- здатність робити навчальний матеріал доступним для учнів;
- розуміння вчителем учня;
- творчість у роботі;
- педагогічно-вольовий вплив на дітей;
- здатність організувати дитячий колектив;
- інтерес до дітей;
- змістовність і яскравість мови;
- образність і переконливість мови;
- педагогічний такт;
- здатність пов'язувати навчальний матеріал із життям;
- спостережливість;
- педагогічна вимогливість [3].

Основний текст.

Сучасні тенденції розвитку освіти, підвищення вимог до професійних і

особистісних якостей майбутнього вчителя посилили потребу у формуванні творчої індивідуальності педагога, розвитку індивідуального стилю професійної діяльності, реалізації його здібностей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави для твердження, що здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості майбутнього вчителя, суб'єктивні умови успішного здійснення певного виду діяльності [11]. Здібності проявляються у процесі оволодіння діяльністю у тому, наскільки за інших рівних умов швидко і ґрунтовно, легко і міцно освоює способи її організації та здійснення. Вони тісно пов'язані із загальною спрямованістю особистості, з мірою стійкості схильностей людини до певної діяльності. В основі однакових досягнень під час будь-якої діяльності можуть лежати різні здібності; у той же час одна здібність може бути умовою успішності різних видів діяльності. Це забезпечує можливості широкої компенсації здібностей. Здібності виявляються в усіх сферах діяльності педагога. Вони поділяються на певні види за змістом і характером діяльності – загальні та спеціальні:

–*загальні здібності педагога* відповідають видам діяльності і виявляються у навчанні, праці, грі, спілкуванні тощо;

–*спеціальні здібності* – це психологічні особливості педагога, що забезпечують успішне виконання музичної, сценічної, літературної, педагогічної діяльності тощо [2]. Загальні та спеціальні здібності взаємопов'язані і доповнюють одні одних. Провідну роль у розвитку здібностей відіграють умови життя, навчання майбутніх вчителів, їх освіта та виховання, педагогічна діяльність.

Педагогічна діяльність – це особливий вид соціальної діяльності, що передбачає передавання від старших поколінь до молодших накопичених людством культури і досвіду, створення умов для їхнього особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві [3].

Педагогічна діяльність:

- належить до групи професій «людина – людина» і полягає у взаємодії між людьми. Тому важливою є здатність встановлювати та підтримувати контакт з іншими людьми, розуміти їх, подумки ставити себе на їхнє місце, швидко зрозуміти наміри, думки, настрої інших, а також витримка, терплячість, тактовність, відчуття міри, обізнаність, професіоналізм тощо;
- сукупність якостей особистості, що відповідає вимогам педагогічно обґрунтованої діяльності для її засвоєння;
- багатофункціональна, з різноманітними складниками, наявністю сформованості здібностей.

Дослідники виокремлюють провідні узагальнені функціональні характеристики педагогічної діяльності і визначають відповідно до них педагогічні здібності. О.Щербаков визначає систему індивідуально-психологічних властивостей, які забезпечують успішність та ефективність педагогічної діяльності:

- пізнавальний інтерес;
- любов до дітей і потребу працювати з ними;

- тактовність, витримка, самовладання;
- самостійність;
- діловитість у розв'язанні життєво важливих завдань;
- адекватність сприйняття дитини;
- прогнозування особистості дитини;
- визначення умов і засобів всебічного розвитку особистості учня;
- практичні навички та уміння: загальнопедагогічні, загальнотрудові, комунікативні;
- самоосвіта.

Педагогічні здібності – це сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості, які сприяють успішності педагогічної діяльності: комунікативні, перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційна стійкість, оптимістичне прогнозування тощо. Педагогічні здібності реалізуються на перцептивно-рефлексивному і проєктивному рівнях. Перцептивно-рефлексивний рівень педагогічних здібностей охоплює види чутливості, пов'язане з емпатією, чуття міри або такту і почуття долученості до життя учнів. Ці вияви чутливості є основою педагогічної інтуїції. Проєктивний рівень педагогічних здібностей виявляється у створенні нових продуктивних способів розвитку, навчання та виховання, охоплює гностичні, проєктивні, конструктивні, комунікативні й організаторські здібності тощо [2].

Н. Кузьміна зазначає, що педагогічні здібності – це індивідуальні стійкі властивості особистості, що полягають у специфічній чутливості до учнів, засобів, умов педагогічної праці і створенні продуктивних моделей формування шуканих якостей в особистості вихованця. Автор доводить, що це визначення педагогічних здібностей стосується всіх педагогів, незалежно від педагогічної системи, у якій здійснюється виховання, від предмета, який педагог викладає, а також від виду трудової або професійної діяльності. Н. Кузьміна розглядає педагогічні здібності як найважливіший чинник розвитку і формування здібностей учнів і виділяє такі ознаки здібностей, як специфічна чутливість до об'єкта, засобів і умов педагогічної праці та специфічна чутливість до створення продуктивних моделей формування шуканих якостей в особистості учня. Структура педагогічних здібностей у концепції Н.Кузьміної є відображенням функціональних компонентів педагогічної діяльності:

- гностичні здібності;
- проєктувальні здібності;
- конструктивні здібності;
- комунікативні здібності;
- організаторські здібності.

За рівнем результативності діяльності можна судити про рівень здібностей [5]. Конструктивною є *класифікація педагогічних здібностей* В. Крутецького:

- дидактичні – здатність передавати учням навчальний матеріал, роблячи його доступним; формулювати проблеми ясно і просто; викликати інтерес до предмета; спонукати учнів активно і самостійно мислити;
- академічні у відповідній галузі наук;
- перцептивні – здатність проникати у внутрішній світ учня,

спостережливість, пов'язана з тонким розумінням особистості учнів і їх тимчасових психічних станів;

- мовленнєві – здатність виражати свої думки і почуття за допомогою мови, міміки, пантоміміки;
- організаторські – здатність організувати власну роботу й учнівський колектив;
- авторитарні – безпосередній емоційний і вольовий вплив на учнів та вміння бути для них авторитетом;
- комунікативні – здатність до спілкування з дітьми, вміння знайти підхід до них;
- педагогічна уява, або прогностичні – здібності, що виражаються в передбаченні наслідків своїх дій, у проектуванні особистості учнів;
- здатність до розподілу уваги.

В.Сластьонін розробив класифікацію особистісних і професійно-педагогічних якостей педагога залежно від спрямованості його особистості:

- ідеологічна спрямованість (світогляд, переконаність, суспільна активність);
- професійно-педагогічна спрямованість (інтерес і любов до учнів, спостережливість, наполегливість, товариськість);
- пізнавальна спрямованість (пізнавальні потреби та інтереси, інтелектуальна активність, почуття нового, готовність до педагогічної самоосвіти) [2].

Працюючи над розробкою моделі формування професійних здібностей майбутнього вчителя початкової школи М.Амінов запропонував модель структурної організації головних компонентів педагогічних здібностей, що включає три блоки: рефлексивний, дидактичний та управлінський. Педагогічні здібності розділені на дві підгрупи: фактори ефективних можливостей особистості вчителя і фактори ефективних можливостей учнів. М.Амінов відзначає, що в основі виділення педагогічних здібностей лежать два види успішності:

- індивідуальна успішність – досягнення особистістю стосовно самої себе у часі;
- соціальна успішність – досягнення однієї особистості стосовно досягнень інших – конкурентоспроможність.

До індивідуальних здібностей автор відносить спосіб досягнення успіху – інструментальні здібності: загальні (перцептивні) та спеціальні (емоційні, вольові, мнемічні, здатності представлення). До соціальних здібностей входить здатність до опору і розвитку синдрому емоційного вигорання [2].

Сучасними педагогами і психологами (М.Савчин, Н.Волкова) представлена класифікація педагогічних здібностей:

- ✓ дидактичні – здібності передавати учням навчальний матеріал доступно, зрозуміло, викликати у них активну самостійну думку, організовувати їх самостійну діяльність, керувати їх пізнавальною активністю;
- ✓ академічні – здібності до певної галузі науки, що є предметом викладання вчителя в школі;

- ✓ гностичні – здібності вчителя швидко і творчо оволодівати методами навчання учнів, пошуку і творення способів навчання, збору інформації про учнів і себе;
- ✓ конструктивні – здібності створювати атмосферу співробітництва, спільної діяльності, будувати урок відповідно до мети розвитку і саморозвитку учня, встановлювати педагогічно доцільні стосунки з ним;
- ✓ перцептивні – здібності педагога проникати у внутрішній світ вихованця, психологічна спостережливість, розуміння особистості учня і його психічних станів;
- ✓ мовні – здібності чітко висловлювати свої думки й почуття за допомогою мови та невербальних засобів (міміки, жестів, пантоміміки);
- ✓ комунікативні – здібності до спілкування з учнями, уміння знаходити правильний підхід до них, встановлювати з ними педагогічно доцільні стосунки, наявність педагогічного такту;
- ✓ експресивні – здібності, що виявляються в емоційній взаємодії з учнями;
- ✓ організаторські – здібності організовувати учнівський клас, згуртовувати його, оптимізувати власну діяльність (планування, контроль тощо);
- ✓ сугестивні – здібності, що виражають здатність учителя до безпосереднього емоційно-вольового впливу на учнів, уміння педагога переконувати, рівень його педагогічної свідомості, цілеспрямованість дій, сформованість вольової сфери;
- ✓ прогностичні – здібності, що виявляються у передбаченні результатів дій, у виховному проектуванні особистості учнів, умінні прогнозувати розвиток їх якостей, з педагогічним оптимізмом, з вірою в дитину, у можливості виховання;
- ✓ педагогічна рефлексія – здатність оцінити результати своєї діяльності, власний індивідуальний стиль. Вона виявляється у процесі проектування діяльності: вчитель розробляє цілі і завдання навчання, виховання та розвитку, способи їх реалізації з урахуванням індивідуальних особливостей учнів і можливостей їх розвитку; взаємодії з учнями, коли вчитель прагне правильно зрозуміти й цілеспрямовано регулювати вчинки, почуття і психічні процеси учнів; аналізу та самоаналізу власної діяльності і себе як її суб'єкта;
- ✓ педагогічна спостережливість – розподіл, обсяг і переключення уваги. Здібний, досвідчений учитель уважно стежить за змістом і формою викладу матеріалу, розгортанням своєї думки і думки учня, тримає в полі зору всіх учнів, чуйно реагує на ознаки втоми, неуважності, нерозуміння, фіксує порушення дисципліни, стежить за власною поведінкою (позою, мімікою, пантомімікою, ходом).

Висновки.

На основі теоретичного аналізу класифікації педагогічних здібностей можна зробити висновки:

- немає одностайності щодо поняття «педагогічні здібності»;
- класифікують педагогічні здібності за різними ознаками; сутність і

кількість складників у класифікації доповнюється або змінюється;

– найбільш поширеними є класифікації педагогічних здібностей на основі умови ефективності педагогічної діяльності (М. Левітов, Ф. Гоноболін, В. Крутецький та ін.); чутливості до різних компонентів педагогічної діяльності (Н.Кузьміна та ін.); результату дії, яка співвідноситься із психофізіологічними особливостями психічних функцій і станів (М. Амінов та ін.).

Література:

1. Галузінська М.І. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до впровадження креативних технологій навчання. Монографія./М.І.Галузінська . – Умань: «Візаві», 2020. – 196 с.
2. Мешко Г. Вступ до педагогічної професії: Лекції і практичні заняття. Навч.-метод. посібник. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – 100 с.
3. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 136 с.

References:

1. Galuzinskaya M.I. Theory and practice of training future teachers to implement creative learning technologies. Monograph./ M.I. Galuzinskaya - Uman: "Vizavi", 2020. – 196 p.
2. Meshko G. Introduction to the teaching profession: Lectures and practical classes. Teaching method manual. - Ternopil: TSPU, 2003. - 100 p.
3. Fitsula MM Introduction to the teaching profession. - Ternopil: Textbook - Bogdan, 2003. - 136 p.

Abstract. The article analyzes the structure of pedagogical abilities, reveals the content of the concept of personality abilities and features of professional abilities of teachers. Different classifications of the structure and types of pedagogical abilities of primary school teachers are analyzed. The content of the concept of professional and pedagogical abilities is determined and analyzed. Classifications of pedagogical abilities in the context of formation of professional abilities of the teacher of initial classes are resulted.

Key words: abilities, pedagogical abilities, classification of pedagogical abilities, pedagogical activity of a primary school teacher.

УДК 378: 148

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMATION OF THE FUTURE
TEACHER'S READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY DURING
PEDAGOGICAL PRACTICE****ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ****Kramska Z.M./Крамська З.М.,***Philosophy doctor***Rizhak D.S./Рижак Д.С***teacher /викладач,***Fedorova M.I. /Федорова М.І***teacher, /викладач**Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"**Heavenly Hundred, 33, 20300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті визначено критерії готовності майбутнього педагога до інноваційної навчальної діяльності під час педагогічної практики. Проведено аналіз існуючих підходів до визначення готовності здобувачів освіти до інноваційної навчальної діяльності. З'ясовано структурні компоненти інноваційної навчальної діяльності майбутнього вчителя.

Проаналізовано особливості цілеспрямованої навчальної діяльності здобувачів освіти. Запропоновано рекомендації для підвищення ефективності навчального процесу у період професійної підготовки у закладах вищої та передвищої фахової освіти. Представлено умови готовності майбутнього вчителя до інноваційної навчальної діяльності та його успішності як професіонала при проходженні педагогічної практики.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність до інноваційної діяльності, майбутній вчитель.

Вступ.

Педагогічна професія вимагає подвійної підготовки – людинознавчої і спеціальної. Професійна діяльність вимагає спеціальної освіти, тобто оволодіння певною системою спеціальних знань, умінь і навичок, що необхідні для виконання функцій, пов'язаних з цією професією. Специфічним є і результат освітньої діяльності – майбутній вчитель здатний до подальшого саморозвитку і життєтворчості.

Оригінальну концепцію освітньої діяльності запропонував В.Давидов. Він вважав, що цілеспрямовану навчальну діяльність характеризують *особливості*:

- активність здобувача освіти спрямована на зміну себе як суб'єкта навчання;
- головним змістом навчання мають бути загальні способи дій у системі завдань;
- у процесі навчання знання не повинні подаватися у готовому вигляді, а вивчення нового матеріалу треба починати з акцентування на необхідності його вивчення;
- організація навчання від абстрактного до конкретно-окремого;
- основний зміст навчання має бути орієнтований на наукові знання.

На його думку, у процесі освітньої діяльності здобувач освіти відтворює не лише знання та уміння, але і здатність вчитися. Для викладачів вищої школи викликає інтерес проблема навчити студентів вчитися[1].

О. Мальська виявила, що у процесі стихійного формування освітньої діяльності здобувачі освіти слабо диференціюють її компоненти від конкретного змісту навчального матеріалу і ситуацій його засвоєння, не використовують прийом систематизації матеріалу для його кращого розуміння[1].

В.Ляудіс вважає, що освітню діяльність необхідно аналізувати, як складову навчальної ситуації, системотворчою змінною якої є соціальні взаємодії здобувачів освіти з викладачами і між собою. Спільна навчальна діяльність у своєму становленні проходить етапи, які у процесі засвоєння матеріалу приводять до формування єдиного смислового поля навчання у здобувачів освіти, що забезпечує подальшу саморегуляцію їхньої індивідуальної діяльності[1].

Основний текст.

У структурі професійно спрямованої особистості майбутнього вчителя готовність до інноваційної навчальної діяльності є показником його здатності нетрадиційно вирішувати актуальні для освітнього процесу проблеми.

Виділяють інтуїтивний, репродуктивний, пошуковий і творчий рівні готовності до педагогічних інновацій.

1. Інтуїтивний рівень сформованості готовності до інноваційної навчальної діяльності.

Здобувачі освіти цього рівня ставляться до інноваційної проблематики як до альтернативи традиційної навчальної практики. Основою такого ставлення є емоційна, інтуїтивна налаштованість на сприйняття нового лише тому, що воно нове, а не глибокі теоретичні знання особливостей інноваційної навчальної практики. Педагогічна рефлексія у них не сформована.

2. Репродуктивний рівень сформованості готовності до інноваційної навчальної діяльності.

Ця категорія с здобувачів освіти добре ознайомлена з теоретичними засадами, змістом, конкретними методиками педагогів-новаторів, використовують елементи цих систем у навчальній діяльності ситуативно.

3. Пошуковий рівень сформованості інноваційної навчальної діяльності.

Здобувачі освіти цього рівня прагнуть працювати по-новому, впроваджуючи у діяльність відомі технології і методики освітньої роботи. Вони охоче йдуть на експеримент, не приховують свого успіху, помилок, відкриті для прилюдного обговорення педагогічних інновацій.

4. Творчий рівень сформованості готовності до інноваційної навчальної діяльності.

Здобувачі освіти творчо ставляться до інноваційної навчальної діяльності, мають широкі і змістовні знання про нові наукові і новаторські підходи до навчання і виховання, володіють новітніми технологіями і створюють власні. Реалізація творчого потенціалу в інноваційному процесі для багатьох з них є найважливішим орієнтиром діяльності.

Узагальнення існуючих підходів до визначення готовності до інноваційної навчальної діяльності дозволив з'ясувати, що вона розглядається, як синтез тісно взаємопов'язаних між собою структурних компонентів:

- психологічна готовність;
- науково-теоретична готовність;
- практична готовність;
- психофізична готовність;
- фізична готовність;
- особистісні якості (інтерес і любов до дітей, захопленість педагогічною працею, спостережливість, комунікабельність, наполегливість, цілеспрямованість) [3];
- інтегративна якість особистості, що виявляється у діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин [2];
- єдність особистісних і операційних компонентів (мотиваційний, креативний, технологічний, рефлексивний), які забезпечують ефективність педагогічної діяльності [4].

Складність, багатовимірність і поліфункціональність процесу формування готовності до інноваційної діяльності вчителя свідчить про доцільність і необхідність розпочинати його у період професійної підготовки у закладах вищої та передвищої фахової освіти.

Результативність формування готовності до інноваційної діяльності майбутнього вчителя залежить від реалізації й активізації інноваційної діяльності закладу вищої освіти, поступового переходу від адаптативно-орієнтаційного освоєння інноваційних технологій через формування пізнавально-рефлексивних навичок до створення майбутнім вчителем власних інноваційних проектів.

Для визначення рівнів готовності майбутнього вчителя до інноваційної навчальної діяльності під час педагогічної практики доцільно використовувати *критерії*:

- потреба впровадження педагогічних інновацій у власній навчальній практиці;
- інформованість про інноваційні педагогічні технології, знання новітніх методик роботи;
- орієнтованість на створення власних завдань, методик, спрямованість на експериментальну діяльність;
- готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом і організацією інноваційної навчальної діяльності;
- володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій і розробки нових.

Ці критерії виявляються не ізольовано, а у різних поєднаннях і взаємозв'язках. Потреба у нововведеннях активізує інтерес до знань у конкретній галузі. Майбутній вчитель, підготовлений до інноваційної діяльності, характеризується професійними й особистісними *якостями*:

- ✓ усвідомлює цілі освітньої діяльності;

- ✓ уміє відповідно до нововведень у науці й практиці по-новому формулювати освітні цілі з предмета, певної методики, досягати й оптимально переосмислювати їх під час навчання у коледжі;
- ✓ здатний вибудовувати освітню програму навчання і виховання, яка враховувала б індивідуальний підхід до дітей, освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;
- ✓ вміло поєднує сучасну реальність з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, здатний до коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності;
- ✓ здатний бачити індивідуальні особливості дітей;
- ✓ уміє продуктивно, нестандартно організовувати і проводити навчання і виховання, забезпечуючи розвиток творчості дітей через використання інноваційних технологій;
- ✓ застосовує форми і методи інноваційного навчання, яке передбачає врахування особистого досвіду і мотивів вихованців, використання доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки;
- ✓ адекватно оцінює, стимулює самовираження вихованців, здатний бачити позитивний розвиток учнів;
- ✓ уміє аналізувати зміни в освітній діяльності, у розвитку особистісних якостей вихованців;
- ✓ прагне до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлює значущість, актуальність власних інноваційних пошуків і відкриттів;
- ✓ вміє ділитися досвідом роботи через майстер-класи, семінари, друковані продукти, творчі звіти тощо.

Самодіагностика свідчить, що майбутні вчителі *бажають* проявити свою педагогічну майстерність у:

- освітньому процесі;
- роботі з обдарованими дітьми;
- при вивченні окремих тем з предметів;
- використання ІКТ на уроках;
- проведенні позакласних заходів;
- психолого-педагогічній практиці.

Також, здобувачі освіти відчувають труднощі під час педагогічної практики:

- нестача часу при проведенні виховного заходу;
- якісне ведення шкільної документації;
- при організації позакласної роботи з предмета;
- організації виховної роботи.

Педагогічними умовами ефективності формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності є:

- створення у закладі освіти інноваційного освітнього середовища;
- високий рівень готовності до інноваційної діяльності викладача;
- посилення соціально-особистісної та професійної спрямованості змісту навчальних дисциплін;

- оволодіння майбутніми вчителями прийомами рефлексивного аналізу власної інноваційної діяльності;
- використання у процесі навчання інтерактивних методів і прийомів, нетрадиційних форм, які спрямовані на формування індивідуального стилю діяльності як результату готовності до інноваційної діяльності;
- створення умов формування дослідницької та комунікативних компетентностей, рефлексивних умінь, мотиваційної готовності до інноваційної діяльності тощо.

Висновки.

Готовність до інноваційної навчальної діяльності формується не сама по собі, а під час педагогічної практики. Своєчасне визначення рівня сформованої готовності до інноваційної навчальної діяльності дає можливість спланувати роботу майбутніх вчителів з розвитку їх інноваційного потенціалу.

Література:

1. Гавриш І.В. Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності (методологічний і теоретичний аспекти): монографія / І. В. Гавриш. – Харків: ХОНМІБО, 2005. – 388 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. пос. /І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Крамська З. М. Педагогічна майстерність викладача вищої школи. Навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти/ З. М. Крамська, М.І. Галузінська,. – Умань: ВПЦ «Візаві». 2020. – с.238.
5. Козак Л. В. Структура та ознаки інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу/Л.В. Козак //Педагогічний процес: теорія та практика. – 2012. – № 2. – С. 50–60.
6. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія/ За ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 504 с.

References:

1. Gavrish IV Formation of readiness of future teachers for innovative professional activity (methodological and theoretical aspects): monograph / I. W. Gavrish. - Kharkiv: HONMIBO, 2005. - 388 p.
2. Dychkivska IM Innovative pedagogical technologies: textbook. pos. /I.M. Dychkivska. - K .: Академвидав, 2004. - 352 с.
4. Kramskaya ZM Pedagogical skills of a high school teacher. Educational and methodical manual for students of higher pedagogical educational institutions / ZM Kramskaya, MI Branch ., - Uman: VOC "Vizavi". 2020. - p.238.
5. Kozak LV Structure and features of innovative professional activity of a teacher of higher education / LV Kozak. Kozak // Pedagogical process: theory and practice. - 2012. - № 2. - P. 50–60.
6. Professional pedagogical education: innovative technologies and methods: Monograph / Ed. O.A. Дубасенюк. - Zhytomyr: Publishing house of ZhSU named after I. Franko, 2009. - 504 p.

Abstract. The article defines the criteria of readiness of the future teacher for innovative educational activities during pedagogical practice. An analysis of existing approaches to determining the readiness of students for innovative learning activities. The structural components

of the innovative educational activity of the future teacher are clarified.

Peculiarities of purposeful educational activity of students are analyzed. Recommendations for improving the efficiency of the educational process during the period of professional training in institutions of higher and higher professional education are offered. The conditions of readiness of the future teacher for innovative educational activity and his success as a professional in pedagogical practice are presented.

Key words: pedagogical conditions, readiness for innovative activity, future teacher.

УДК 373.211.24

П 84

IMPLEMENTATION OF THE MODEL OF THE EDUCATIONAL SPACE OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION AS A CONDITION OF CHILD DEVELOPMENT

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Krupenko I.M./Крупенко І.М.

Teacher /викладач,

Obminyna G.L./Обміняна Г.Л.

teacher /викладач.

Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"

Heavenly Hundred, 33, 20300

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300

Анотація. У статті пропонується розробка теоретичної моделі освітнього простору різними засобами з урахуванням сучасних умов, методів і засобів проектування, а також меж професійної діяльності педагога, що дозволяє визначити основні принципи і поняття для реалізації моделі у практиці. Розглянуто персональний, психологічний простори, Визначено компоненти освітнього простір дошкільних навчальних закладів. Визначено специфіку гармонії дитини і освітнього простору.

Ключові слова: освітній простір, професійна діяльність, заклад дошкільної освіти.

Вступ. Актуалізація проблеми підготовки дитини до школи вимагає від педагогічних колективів закладів дошкільної освіти відповідності сучасним тенденціям розвитку, конкурентоспроможності в умовах, що відповідають соціальним запитам суспільства і батьків. Важливою умовою підвищення якості освіти, доступності є спадкоємність дошкільної і початкової ланок. Реалізацію спадкоємності між дошкільною і початковою освітою спрямовано на створення і збереження у дитини цілісної картини світу. Основні положення динамічних процесів у розвитку особистості дитини, можна згрупувати за напрямками:

- розвиток допитливості у дитини дошкільного віку як основи розвитку пізнавальних здібностей майбутнього учня початкової школи;
- формування творчої уяви як напряму інтелектуального і особистісного розвитку дитини;
- розвиток уміння спілкуватися з дорослими й однолітками – як однієї з необхідних умов успішності навчальної діяльності.

Отже, безперервна освіта допускає наявність послідовного ланцюга завдань упродовж усієї освіти людини, перехідних і тих, які забезпечують просування на певному тимчасовому відрізку. Спадкоємність – безперервність різних етапів навчання в межах цілісної системи освіти (О. Леонт'єв).

Основний текст. Система дошкільної освіти в Україні має *специфічні характеристики*:

- для споживача освітньої послуги (дитина) якість умов освітнього

процесу є пріоритетною, а для замовника (батьки дитини) достатньо суб'єктивною;

- відсутність формалізованого результату щодо завершення освітньої програми;
- несаможиттєвість споживача послуг;
- низька мобільність контингенту.

Також є *недоліки* у системі фінансово-економічних відношень дошкільних навчальних закладів:

- не розподілено сфери відповідальності між виконавцем та замовником освітніх послуг;
- фінансується заклад, а не освітні послуги;
- відсутній взаємозв'язок між бюджетними витратами та обсягом і якістю його послуг;
- заробітна плата педагогів не залежить від інтенсивності та якості освітніх послуг;
- чинна система фінансування дошкільної освіти породжує соціальну несправедливість: у різних закладах на одного вихованця – різний обсяг коштів;
- частина замовників не має можливості скористатися бюджетною освітньою послугою, тому що недостатньо місць у дошкільних закладах освіти.

Наведені положення свідчать, що вирішення проблеми повинно відбуватись за двома напрямками узгодження: мети і змісту дошкільної освіти; змісту і способів пізнавальної діяльності дошкільників на різних вікових етапах.

Ефективне оновлення дошкільної освіти пов'язано з особистісно-зорієнтованою концепцією (І.Бех, О.Бондаревська, І.Якиманська тощо); культурологічним підходом в освіті (В.Біблер, Р. Чуміхова тощо). Пріоритетним у вирішенні цієї проблеми є єдиний підхід до побудови освітнього процесу, включаючи технологію оцінювання якості освіти, що дозволяє створити єдиний освітній простір.

Сучасна освіта ґрунтується на розвитку і саморозвитку "Я" людини. Мета освіти, структура, технології залежать від особливостей століття. Конкурентоспроможність системи дошкільної освіти – це її перевага щодо інших аналогічних об'єктів, яка характеризується вмінням задовольняти освітні потреби населення за рахунок надання відповідних послуг; актуалізувати свою діяльність відповідно до чинного правового, нормативно-методичного, інформаційного, психолого-педагогічного забезпечення. Дошкільна освіта розуміється як система, у якій центральне місце посідає процес взаємодії у підсистемах дорослі – діти, діти – діти, дорослі – дорослі. Технологічне оформлення педагогічного процесу одержує у вигляді концепції життя події, коли перебування дітей у дошкільних навчальних закладах оцінюється не в одиницях занять, а в одиницях подій [2].

Освітня ідея формується як розвиток індивідуальних можливостей дитини у різних аспектах життя, становлення основ внутрішньої свободи і

самостійності дитини у відносинах з оточуючими людьми і середовищем. Заклади дошкільної освіти на відміну від школи, не орієнтовані на жорстко фіксований результат, отже, покликані бути розвивальним і охоронним з погляду фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дитини.

Дослідження, що присвячено проблемам дитинства, виявляють:

- обґрунтований підхід до проблеми розвитку людини, яка росте, як особистості на основі поняття соціальний розвиток у просторі – часу Дитинства (Д. Фельдштейн);
- культуротворча функція дитинства у розвитку суспільства (В. Кудрявцев);
- наявність у свідомості дітей символів світоустрою (Ю. Аксьонова);
- якщо простір, у якому живе дитина, не задовольняє її вікових потреб, вона відчуває сильний дискомфорт, виростає емоційно і фізично недозрілою, не здатною до інтимно-особистісних відносин із середовищем тощо (М.Осоріна).

Персональний простір сучасної дитини старшого дошкільного віку одночасно є фізичним (тіло, предметне і природне середовище, оточуючі люди, різні заняття тощо) і психологічним (емоційна забарвленість життя, стиль відносин оточуючих до дитини і між собою тощо). Щось дитина у просторі свого життя приймає, від чогось відчужена. Дошкільник вже добре володіє своїм тілом, проте психологічна взаємодія з довкіллям, ще у процесі становлення. *Фізичний простір дошкільника* постійно розширюється.

Психологічний простір життя дитини дошкільного віку вирізняється високою значущістю чужого дорослого – вихователя, який символізує новий статус дитини, від якого залежить емоційне благополуччя як конкретної дитини, так і оточуючих людей. Часто дошкільник готов ввести виховательку до свого персонального простору, поставити її поруч із мамою.

Персональний простір, на думку М.Осоріною, має складну систему координат, яку малюк засвоює з початку раннього дитинства, передусім на підсвідомому рівні:

- просторові координати допомагають зорієнтуватися, реалізувати свою фізичну активність, випробувати себе;
- соціальні координати допомагають розібратися у життєвих конкретних ситуаціях, учасником яких є дитина;
- духовно-моральні координати допомагають дошкільнику зрозуміти відносини між дорослими;
- емоційними координатами персонального простору дитини дошкільного віку є сім'я і дім [3].

Становлення у науці такого сприйняття дитинства вимагає якісного переосмислення не тільки змістовної сторони умов соціалізації дитини, але і форм, у яких вона здійснюється.

Поняття освітнього простору розробляється впродовж останніх десятиріч ученими, як у нашій країні, так і за кордоном. Вивчення освітнього простору здійснюється з позицій, пов'язаних з сучасним розумінням освіти не тільки як особливої сфери соціального життя, а і середовища як чинника освіти. Під розвивальним освітнім середовищем розуміємо спеціально змодельовані умови,

що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку і дорослішання особистості. Створення освітнього середовища дозволяє дитині усвідомити власні можливості, виявити ініціативу і всесторонньо реалізувати себе.

Існують об'єктивні передумови *суперечностей* між:

- вимогами держави і суспільства до особистості і тим, як соціальне замовлення розв'язується в умовах сучасної системи освіти;
- внутрішньою здатністю особистості до самоактуалізації і сучасної системи освіти як частини соціокультурного середовища;
- психолого-педагогічним потенціалом сучасного дошкільного навчального закладу як середовища особистісного розвитку дитини і переважаючої на практиці знанієвої, когнітивної орієнтації його.

Освітній простір – розгорнена система, що охоплює суб'єктів освітнього процесу, об'єкти проектування та існує за єдиними законами, що дозволяє розглядати проектування освітнього простору і технологію його реалізації як взаємозв'язані елементи єдиної системи, підставою якої є взаємодія дитини з предметним світом.

Розглядаючи освітній простір як систему чинників, його створення можливе, якщо:

- модель освітнього простору охоплює функціонально пов'язані зовнішні і внутрішні компоненти;
- внутрішнє ядро моделі є зв'язаним з елементами предметно-просторового середовища і сучасних інноваційних педагогічних технологій;
- проектування і реалізацію освітнього простору орієнтовано на показники особистісного розвитку і зростання як дитини, так і педагога.

Освітній простір дошкільних навчальних закладів складається з *компонентів*:

- взаємодія з різними освітніми інститутами, соціальними партнерами і учасниками педагогічного процесу;
- предметно-розвивальне середовище;
- освоєння змісту дошкільної освіти.

Модель освітнього простору в умовах сучасного дошкільного навчального закладу є взаємодією зовнішніх і внутрішніх компонентів, процесуально і змістовно пов'язаних завдяки дотриманню *принципів*:

- наявність базису середовища для всіх видів діяльності дитини;
- гетерогенності елементів середовища;
- свободи вибору діяльності і переходу від однієї до іншої;
- гнучкості і відвертості у відношенні до діяльності і взаємодії;
- свободи і творчості.

Модель освітнього простору є використання традиційних підходів і сучасних авторських адаптованих до дошкільного віку інноваційних технологій (Ш.Амонашвілі, М.Зайцев, С.Лисенкова, М.Монтессорі, Б.Нікітін, Т.Піроженко, М.Щетинін тощо), оснований на ціннісному, загальнопсихологічному і технологічному рівнях. Реалізація моделі освітнього простору у дошкільному навчальному закладі веде до особистісного розвитку і зростання

як дитини, так і педагога. Це виражається по відношенню до педагога у:

- ступені задоволеності своєю працею;
- прийнятті себе та інших;
- гуманізації всіх видів діяльності, побудованих за принципом діалогу педагога і дитини;
- прагненні до творчого зростання.

По відношенню до дитини це виражається у:

- зниженні або відсутності загальної тривожності;
- емоційно-позитивному ставленні до інших людей, природи, самої себе;
- пізнавальної активності;
- прагненні створювати творчий продукт;
- підвищенні рівня самооцінки особистості дитини.

Дані показники характеризують освітній простір як конгруентне, демонструє підвищення педагогічної культури вихователя і розвиток у дитини якостей вільної, гуманної, духовної, творчої, адаптивної особистості.

Висновки. Отже, створення сприятливого середовища, спрямованого на відкриття, актуалізацію ресурсів творчого розвитку особистості, завдяки сучасним авторським адаптованим до дошкільного віку інноваційним технологіям в освітньому просторі дошкільного закладу може бути створено ситуацію розвитку особистості дитини

Література:

1. Данилюк А.Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств/ Автореф.докт.пед. наук. 13.00.01. – Ростов– на– Дону: РГПИ, 2001. – 24 с.
2. Щедровицкий Г.П. Система педагогических исследований (Методологический аспект) // Педагогика и логика. – М.: Педагогика, 1993. С. 7– 194.
3. Педагогичний пошук: Книга для вчителя. – К.: Радянська школа, 1989. – 495с

References

1. Danilyuk A.Ya. Theoretical and methodological bases of designing integrated humanitarian educational spaces / Author's abstract... dokt.ped. Science. 13.00.01. – Rostov-on-Don: RGPI, 2001. – 24 p.
2. Shchedrovitsky G.P. System of pedagogical research (Methodological aspect) // Pedagogy and logic. – M.: Pedagogika, 1993. S. 7– 194.
3. Pedagogical search: A book for teachers. – K.: Soviet school, 1989. – 495p.

Abstract. The article proposes the development of a theoretical model of educational space by various means, taking into account modern conditions, methods and tools of design, as well as the limits of professional activity of teachers, which allows to determine the basic principles and concepts for implementing the model in practice. Personal, psychological spaces are considered, components of educational space of preschool educational institutions are defined. The specifics of the child's harmony and educational space are determined.

Key words: educational space, professional activity, preschool institution.

УДК 371. 217. 3

Ф 48

PHYSICAL AND HEALTH ACTIVITIES IN SUMMER HEALTH
INSTITUTION
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ
ЗАКЛАДІ

Matyshyn S.A./Матюшин С.А.

teacher /викладач,

Chernenko L.P./Черненко Л.П.

teacher /викладач

Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"
Heavenly Hundred, 33, 20300

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300

Анотація. Вихованню здорового способу життя сприяє фізкультурно-оздоровча діяльність у літньому оздоровчому закладі. Встановлено загальні психологічні особливості проведення змагання у літньому оздоровчому закладі. Виділено форми проведення фізичного виховання у літній відпочинковій зміні із денним перебуванням. Враховано оздоровчу направленість закладу – це виховання здорового способу життя життя

Ключові слова: Фізичне виховання, спортивні змагання, оздоровчі заходи та свята, літній оздоровчий заклад.

Вступ. Виховання здорового способу життя – напрямок роботи педагога у літньому оздоровчому закладі, який повинен виконуватись у першу чергу з урахуванням оздоровчої направленості закладу. Здоровий спосіб життя передбачає:

- виконання режиму дня;
- режиму харчування;
- заняття фізкультурою та спортом;
- виконання санітарно-гігієнічних норм по догляду за собою (тілом, одягом, зачіскою) і приміщеннями;
- відмову від шкідливих звичок: куріння, вживання спиртних напоїв, наркотиків.

Основний текст. Основна робота у данному випадку покладається на педагогів фізкультури, але і вихователь повинен брати на себе велику частину обов'язків, таких як організація акцій у боротьбі із шкідливими звичками (театр життя), залучення девіантних дітей до заняття спортом, організація рухливих ігор (у тому числі і на воді), допомога в організації туристичних походів тощо.

Однак, фізичне виховання в оздоровчих закладах має свої особливості. Вони пов'язані з контингентом дітей, різних за віком, станом їх здоров'я, рівнем фізичного розвитку. Всі оздоровчі, фізкультурно-масові та спортивні заходи потрібно проводити з урахуванням віку дітей (6–9 років, 10–13 років, 14–15 років, 16–17 років).

Виділяють форми фізичного виховання у літній відпочинковій зміні із денним перебуванням:

- оздоровчі заходи (ранкова гімнастика, загартовування сонцем, повітрям, водою, прогулянки, плавання);
- фізкультурна робота (екскурсії, туристичні походи, рухливі ігри, естафети, вечори, вікторини, КВК тощо);
- спортивна робота («Веселі старти», «Козацькі ігри та забави», турніри, змагання з різних видів спорту, спортивні ігри, товариські зустрічі зі спортивних ігор);
- навчально-тренувальна робота (заняття у спортивних секціях).

Для чіткого керівництва фізичним вихованням потрібно скласти перелік основних заходів. Він погоджується з начальником закладу та обговорюється і затверджується на педагогічній раді.

Загальна лінія керівництва дитячим колективом в організаційний період пов'язана з осмисленням мети і виховних завдань, дитячою організацією, специфікою літнього відпочинку. Від вожатого в цей період вимагається вміле поєднання безпосереднього і опосередкованого педагогічного керівництва. Вожатий на перших кроках виступає організатором загону, носієм тих норм і вимог, що мають стати надбанням колективу. Шляхом раціональної організації діяльності та регулювання спілкування, коригування відносин він допомагає дітям визначити й обрати первинний актив, поступово передати частину своїх функцій йому.

Використовує вожатий в організаційний період методи виховної роботи: переконання (словом, позитивним прикладом); колективну суспільно корисну діяльність; вимоги; доручення; змагання; заохочення.

Рекомендовані *види організаційних форм діяльності*:

- ✓ гра на знайомство і спілкування, вечір знайомств, вогнище дружби, загоніві вогники з елементами гри;
- ✓ організаційно-громадська – випуск першої стіннівки – уявлення про майбутнє загону, чергування в їдальні і закладі, виконання доручень, організація діяльності груп, вибори активу, визначення загальних перспектив перебування дітей у літньому оздоровчому закладі, щоденне підбиття підсумків дня;
- ✓ трудова – самообслуговування, чергування в їдальні, благоустрій території, операція «Затишок»;
- ✓ художньо-творча діяльність – концерт «Ромашка», конкурс «живих» картин, музичний експрес, концерт-блискавка;
- ✓ інтелектуальна – турнір, конкурс ерудитів;
- ✓ пізнавальна – екскурсія по закладу, бесіди з краєзнавства;
- ✓ фізкультурно-спортивна – зарядка, проведення веселих змагань;
- ✓ санітарно-оздоровча – медичний огляд, виконання санітарно - гігієнічних вимог, додержання режиму дня.

Початковий період становлення колективу закінчується, коли діти задовольняють свої потреби в інформації про новий колектив, товаришів, вожатих, коли в основних рисах вони бачать перспективу загальної діяльності, характер моральних вимог, коли в загоні створюється атмосфера зацікавленості, готовності брати участь у спільних справах, набуває

привабливості з точки зору очікувань і потреб дітей.

Одним з головних видів спортивної діяльності є **спортивне змагання**. Розвиток фізичних якостей, засвоєння техніки і тактики обраного виду спорту, матеріально-технічне забезпечення та багато інших факторів підготовки дитини, врешті знаходять своє вираження у загальному результаті. При цьому змагання не тільки підводять підсумок попередньої підготовки, але і самі є досить дієвим засобом психічного розвитку дитини. Соціальне значення як самих змагань, так і спортивного результату, який показав спортсмен, іноді досить велике і глибоко відбивається на долях учасників змагань, на статусі спорту та його видів, на оцінках досягнень тієї чи іншої країни. Змагання осуджують та схвалюють, рідше залишаються байдужими. Спортивне змагання є однією із загальноприйнятих у світі форм соціалізації дітей, потужним фактором підготовки людини до життя у сучасному суспільстві.

Соціалізація – це процес і результат засвоєння індивідом соціального досвіду у процесі спілкування та діяльності. Вона тісно пов'язана з активністю учнів у соціальних стосунках.

Спортивні змагання є підсумком певного періоду підготовки, обраної методики та стратегії, перевіркою різних нововведень, включаючи психологічні. Одночасно вони дозволяють намітити перспективи та доцільність подальшої роботи.

У всій різноманітності умов спортивної боротьби змагання мають ряд загальних психологічних *особливостей*:

- спортивне змагання має стимулювальний вплив;
- ціллю виступу на змаганнях є досягнення перемоги або кращого результату. Це створює екстремальну ситуацію, в якій спортсмен повинен проявити максимум своїх можливостей, часто у складних умовах і при дефіциті часу;
- спортивні змагання мають соціальне значення, тому що їх результати стають широко відомими, мають суспільну оцінку, впливають на статус спортсмена у суспільстві, приносять йому спортивну славу, включаються в оцінку життєвих досягнень;
- результати виступу на змаганнях мають особисте значення для спортсмена, вони підводять підсумки тренування, служать перевіркою правильності або неправильності обраного шляху, доцільності або недоцільності затраченого часу та зусиль;
- спортивні змагання є специфічним фактором, який створює екстраординарні емоційно-вольові стани, які можуть впливати як позитивно, так і негативно на процес і результат діяльності спортсмена.

Післязмагальні психічні стани значною мірою залежать від результату змагання. Перемога, яка дісталась у важкій спортивній боротьбі, а також досягнення запланованого результату (перемога над сильним суперником, покращення власного рекорду, виконання нормативу майстра) призводять до позитивних емоційних реакцій: стійкому почуттю задоволеності собою, гордості за свою команду, життєрадісному настрою, впевненості у своїх силах, бажанню тренуватись.

Якщо перемога або відносний успіх досягнуто легко, без особливих зусиль, тоді можуть виникнути переоцінка своїх спортивних здібностей, зазнайство, зайва самовпевненість, безпечність, зневажання тренувальною роботою. Поразка або відносна невдача, особливо, якщо спортсмен не зумів проявити свої бійцівські якості або зустрівся з несправедливістю в оцінці результату, може викликати депресію, невпевненість у своїх силах, розчарування, заздрість, небажання тренуватись, призвести до відмови від занять спортом.

Емоційна реакція на поразку може бути і позитивною: виникають стенічні емоції, критичне ставлення до своїх недоліків, підвищується працездатність на тренуваннях, збільшується число вольових проявів, зростає наполегливість у досягненні цілі. Формування спортивного характеру завжди поєднано із стенічними емоціями у відповідь на неуспіх у змаганні.

Реакція дітей цілком і повністю залежатиме від настрою, який їм дасть педагог, тому по закінченню змагань варто проаналізувати разом із дітьми їх хід і звернути увагу на наявність або ж відсутність проявлених якостей під час змагань і на те, як можна вдосконалити відносини у колективі. Робота з фізичного виховання повинна бути спрямована на те, щоб діти повернулись додому бадьорі, загартовані та сильні.

Іще один напрямок роботи педагога-організатора у літньому оздоровчому закладі, який повинен виконуватись у першу чергу з урахуванням оздоровчої направленості закладу – це виховання здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя передбачає виконання режиму дня, режиму харчування, заняття фізкультурою та спортом; виконання санітарно-гігієнічних норм по догляду за собою (тілом, одягом, зачіскою) і приміщеннями, відмову від шкідливих звичок: куріння, вживання спиртних напоїв, наркотиків.

Для чіткого керівництва фізичним вихованням потрібно скласти перелік основних заходів. Він погоджується з начальником літнього оздоровчого закладу та обговорюється і затверджується на педагогічній раді.

Практика роботи у літньому оздоровчому закладі показує, що реакція дітей цілком і повністю залежатиме від настрою, який їм дасть педагог-організатор, тому по закінченню змагань варто проаналізувати разом із дітьми їх хід і звернути увагу на наявність або ж відсутність проявлених якостей під час змагань і на те, як можна вдосконалити відносини у колективі.

Завдання з оздоровлення, забезпечення охорони життя та здоров'я дітей:

- виховувати свідоме ставлення до зміцнення свого здоров'я;
- продовжувати виховувати свідоме ставлення до режиму дня, виконання правил особистої гігієни, санітарії;
- забезпечити систематичне заняття фізичною культурою і спортом дітей загону;
- забезпечити виконання дітьми заходів з охорони життя та здоров'я;
- забезпечити виконання дітьми режиму дня, правильне чергування фізичних, емоційних навантажень протягом дня і всього періоду;
- забезпечити виконання рекомендацій лікаря дітьми, які потребують лікарської допомоги.

Висновки. Уся робота з фізичного виховання повинна бути спрямована на те, щоб діти повернулись додому бадьорі, загартовані та сильні.

Свята і заходи – це важливі частини відпочинкової культури, які допомагають краще зрозуміти закони, життєвий устрій закладу та людей, які до нього відносяться. Кожне свято чи захід проходить за певним сценарієм і має певну тематику. Їх метою є створення атмосфери дружби і доброзичливості у колективі, а також об'єднати дітей за допомогою отриманих разом знань та вражень.

Література:

1. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих закладах: методичні рекомендації до лабораторних робіт / Яковець Н. І. Стрельнікова Н. М., Дубровська Л. О., Філоненко О. С. та інші; за ред. Н. І. Яковець. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя, 2004. – 54с.
2. Пащенко М. І. Виховна робота в літніх оздоровчих закладах: посібник / М.І. Пащенко. – Умань., П П Жовтий, 2014. – 128
3. Пащенко М. І. Виховна робота в літніх оздоровчих закладах: підручник./М.І. Пащенко, І.Г. Резніченко – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. – 194 с.
4. Педагогіка літнього оздоровчого закладу: метод. рекомендації студентам-практикантам. – Ніжин: 2000. 70 с.
5. Примірне положення про оздоровчий табір // Все для вчителя –2001. – № 13. – С. 19–20.
6. Черненко Любов, Шарапанюк Аліна. Методика роботи у літніх оздоровчих закладах навч. метод. посіб./ Любов Черненко, Аліна Шарапанюк – Умань. «Візаві», 2021. – 154 с.

References:

1. Yakovets N.I. Strelnikova N.M., Dubrovskaya L.O., Filonenko OS and others; for ed. N.I. Yakovets. - Nizhyn: NDU Publishing House. Nikolai Gogol, 2004. - 54p.
2. Pashchenko M.I. Educational work in summer health facilities: a manual / M.I. Pashchenko. - Uman., PP Yellow, 2014. - 128
3. Pashchenko M.I. Educational work in summer health facilities: a textbook. / M.I. Pashchenko, IG Reznichenko - Uman: FOP Zhovty OO, 2016. - 194 p.
4. Pedagogy of summer health institution: method. recommendations for student interns. - Nizhyn: 2000. 70 p.
5. Exemplary regulations about the health camp // Everything for teachers –2001. - № 13. - P. 19–20.
6. Chernenko Lyubov, Sharapanyuk Alina. Methods of work in summer health facilities. method. aid./ Lyubov Chernenko, Alina Sharapanyuk - Uman. "Vizavi", 2021. - 154 p.

Abstract. Education of a healthy lifestyle is promoted by physical culture and health-improving activity in a summer health-improving establishment. The general psychological features of holding a competition in a summer health institution have been established. Forms of physical education in the summer vacation shift with a day stay are highlighted. The health orientation of the institution is taken into account - it is the education of a healthy lifestyle

Key words: Physical education, sports competitions, health-improving events and holidays, summer health-improving institution.

УДК 78.37.03

THE INFLUENCE OF MUSICAL ACTIVITY ON THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION OF PERSONALITY ВПЛИВ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Osaulenko L.M./Осауленко Л.М.
teacher /викладач,

Osaulenko A.O./Осауленко А.О.
teacher /викладач.

*Municipal Institution "Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"
Heavenly Hundred, 33, 20300*

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. Естетичне виховання завжди пов'язане з сучасністю, пройняте нею, визначається її завданнями. Встановлено послідовність формування музичної творчості. Визначено основні завдання естетичного виховання особистості. Виявлено психологічну готовність учнів початкової школи до музичної творчості. Музична діяльність сприяє розвитку естетичного сприймання музичних творів учнями.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичне сприймання музичних творів, учні початкової школи.

Вступ.

Система естетичного виховання не ізольована галузь. Вона органічно пов'язана з іншими складовими частинами виховання. Всебічний і гармонійний розвиток дитини – провідна ідея в педагогіці. Гармонійне поєднання розумового і фізичного розвитку, моральної чистоти і естетичного ставлення до життя та мистецтва – умова формування цілісної особистості. Правильно здійснюваний естетичний розвиток завжди пов'язаний з удосконаленням багатьох якостей і рис дитини.

Основний текст.

Гармонійність естетичного виховання завжди важлива для дітей різного віку. Музичні враження в учнів початкової школи залишаються у пам'яті надовго, іноді на все життя. Диспропорції, надмірність, порушення у вихованні найбільше травмують у ранньому віці і завдають часом непоправної шкоди. Необхідні правильні співвідношення всіх впливів на дитину. Врахування вікових особливостей допомагає встановити, які саме форми, засоби та види діяльності для естетичного розвитку особливо ефективні в тому чи іншому віці.

Якщо діти виховуються у дусі чутливості до всього прекрасного в житті, якщо вони збагачуються різнобічними враженнями, захоплюються різними видами художньої діяльності, то їхні спеціальні здібності розвиваються успішно і плідно.

Естетичне виховання завжди пов'язане з сучасністю, пройняте нею, визначається її завданнями. Характерна риса естетичного освоєння діяльності – близькість до життя, прагнення перетворити навколишній світ, суспільство, природу, предметне середовище. Хоч би якими скромними були можливості

дітей, завжди можна знайти способи залучити їх до цікавої і посильної творчої діяльності. Якщо основи світогляду, формування морального обличчя і пізнавальних процесів пов'язані з естетичними переживаннями, то вони здійснюються успішніше.

Дитина народжується з різними анатомо-фізіологічними особливостями. Вони прискорюють або гальмують розвиток її здібностей, але педагогіка спирається на вчення І.Павлова про формування природних даних. Хоч би які були ці дані у різних дітей, усім дітям надається можливість для формування їхніх здібностей. Поряд з принципом всебічності розвитку важливий і принцип загальності естетичного виховання дітей.

Педагогів характеризує переконаність і віра у можливість керування естетичними переживаннями дитини. Проводяться цілеспрямовані пошуки форм, методів та засобів свідомого, активного формування мистецької діяльності. Відомо, що з приводу цієї проблеми у світовій педагогіці ще й досі точаться гострі дискусії. Багато зарубіжних психологів і педагогів вважають, що цілеспрямоване керівництво заходить у конфлікт зі спонтанним розвитком учнів. Особистий досвід дитини здійснюється тільки за своїми незалежними законами.

Звичайно, наївно було б вважати, що прямий вплив ніби відразу і прямолінійно зумовлює однаковий і обов'язковий розвиток усіх дітей. Індивідуальна своєрідність особливо яскраво виявляється у музичній діяльності дітей. Але всі вони повинні досягти свого оптимального розвитку.

С.Гончаренко дає визначення, що *естетичне виховання* – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування і виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. Естетичне виховання спрямоване насамперед на виховання у людини гуманістичних якостей, інтересу і любові до життя в його різноманітних проявах [2].

Естетичне виховання – це цілеспрямований систематичний вплив на людину з метою формування творчої активності особистості, здатної сприймати прекрасне, відчувати потребу в естетичній діяльності, перетворенні дійсності за законом краси. Важливим для естетичного розвитку є індивідуально-психологічні особливості, що дозволяють дитині швидко та легко оволодівати способами творчих дій: знаходити нові рішення, застосовувати засвоєне у нових умовах, тобто здібності, які формуються під впливом виховання.

Дослідженнями Н.Ветлугіної встановлена певна послідовність формування творчості, яка залежить:

- від процесу виникнення і становлення форми дитячої діяльності;
- від шляхів становлення художнього образу у дітей;
- від взаємин дорослих і дітей, які послідовно змінюються.

Загальна мета всебічного і гармонійного виховання визначає основні завдання естетичного виховання:

- Систематично розвивати естетичне сприймання, естетичні почуття і

уявлення дітей. Усі види мистецтва, краса природи, побуту сприяють розвитку естетично забарвленого сприймання. Воно завжди безпосереднє і породжує естетичні переживання – емоційну чутливість, радість, хвилювання, захоплення, особливу зацікавленість

- Залучати дітей до діяльності у галузі музичного мистецтва, виховувати у них потребу і звичку посилено вносити елементи прекрасного у побут, природу, суспільні відносини.
- Закладати початкові основи естетичного смаку, підводити дітей до оцінки найбільш доступних явищ життя і музичного мистецтва.
- Розвивати музично-творчі здібності дітей; їх діяльність пов'язана з музичним мистецтвом, завжди має бути невимушеною, насиченою радісним пориванням, творчою уявою, ініціативою. Чим більше естетично розвинена дитина, тим міцніші її музичні вміння на навички, тим повніша, цікавіша її творча діяльність.

Музична діяльність сприяє розвитку естетичного сприймання музичних творів – сприймання того, що красиве. Естетичне сприймання музики можливе лише на певному рівні розвитку здатності аналізувати, виділяти у музиці те, що становить красу, є характерним для звучання. Сприймання набуває характеру естетичного тоді, коли виникають естетичні почуття – хвилювання, радість, задоволення від ознайомлення з прекрасним. Поступово діти набувають здатності до елементарних естетичних суджень, визначають, що красиво в тому чи іншому творі; розвивається їх музичний смак. Естетичне переживання сприяє загостренню відчуттів, особливо відчуття ритму.

Завдання естетичного виховання полягає не лише в тому, щоб навчити дитину сприймати красу і переживати її, а й у тому, щоб естетичні враження викликали в неї дієве ставлення до дійсності, прагнення за законами краси перетворювати дійсність. Педагог веде дитину від сприйняття краси, емоційного відгуку на неї до розуміння, формування естетичних уявлень, суджень та оцінок. Судження, наявність естетичних переживань включає здатність дитини до естетичного сприймання навколишнього. Дослідники даного питання підкреслюють такі особливості: естетичне почуття народжується у результаті впливу оточення; воно пов'язане із світоглядом і зумовлене суспільно-історичною практикою.

Особистість, яка своєрідно сприймає, відчуває, переживає явища довкілля відрізняється здатністю помічати красиве у буденному, радіти йому, захоплюватися ним. Така досить стала власна реакція на навколишнє називається естетичною позицією особистості. Естетична позиція характеризується розвиненим естетичним сприйманням. Якщо пізнавальне сприймання спрямоване на відображення будь-яких предметів і явищ навколишнього світу, то естетичне – це здатність особистості до відображення саме тих істотних ознак, які надають об'єктам і явищам естетичної цінності.

У навчанні дітей музичної діяльності на перше місце висувається завдання розвитку в учнів творчої самостійності та активності. Складовими музичної діяльності є сприйняття музичного мистецтва, виконання і творчість. Один із них відтворений, в основі якого лежить активне засвоєння дитиною раніше

набутих прийомів поведінки. Це шлях навчання, що розвиває. В основі іншого шляху – творче мислення, створення нових художніх образів. Це шлях творчості. Навчання і творчість специфічні за своїми мотивами, результатами і методами, але між ними існують істотні зв'язки. Лише тоді, коли навчання носить виховний і розвивальний характер, можливим буде і розвиток творчих здібностей особистості. Творче ставлення дитини і педагога до пізнання нового активізує навчальний процес.

Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства і виховання людини. Тому, у процесі навчального процесу слід звертати особливу увагу на формування у дітей різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань. За дослідженнями В.Тушевої творча активність вважається найвищим рівнем пізнавальної активності дітей, яку треба розглядати і як мету діяльності, і як засіб її досягнення, і як результат[4].

Основу *психологічної готовності* дітей до музичної творчості складають:

- сукупність музичних здібностей, знань, умінь, тобто тих якостей, що сприяють успішному оволодінню засобами музичного мистецтва;
- уява, яка визначає загальні підходи до його реалізації;
- сприймання естетичного, яке виявляється в емоційній чутливості до прекрасного, у виборі естетичних ідеалів, які вимагають визначення відповідних засобів.

Творча праця людини багато в чому залежить від ступеня розвитку уяви. Але, як показує досвід, у дитини задум музичного твору народжується переважно лише у процесі його створення, а не перед ним. Здатність уявити свій майбутній музичний твір, створити задум – найяскравіший показник рівня розвитку уяви. У ході творчого пошуку можна виділити *етапи*:

- початкове накопичення музичних образів;
- виникнення задуму;
- реалізація задуму;
- остаточна доробка.

Творча музична активність, показником якої є ініціатива, самостійність у визначенні мети, завдань, засобів пізнання, інтерес, характер діяльності (новизна, своєрідність), оптимальність діяльності (скорочення кількості дій, операцій, витрати часу, сил). Виконавча, реконструктивна, творча музична діяльність може виявлятися ситуативно, а може виступати як інтегральна якість особистості у музичній діяльності. Учні молодшого шкільного віку мають невеликий емоційно-естетичний досвід. Їм важко орієнтуватися у глибинному світі настроїв, втілених у музичних творах. Тому поетапне опанування учнями основних емоційно-естетичних модальностей (сумно, весело, радісно, поетично, схвильовано, святково) має відбуватися вже з перших уроків. Для цього корисна гра “Чарівна кімната”. Вчитель розповідає учням казку про чарівну кімнату – що має чудову властивість – коли в цю кімнату заходить людина, вона одразу ж фарбується у кольори і заповнюється музикою, яка так

само, як і кольори, відповідає настроєві того, хто зайшов. Вчитель пропонує учням різні за характером твори. Мета такої гри – допомогти учневі свідомо звернути увагу на зв'язок музики і життя; кольору і засобів художньої виразності з характером твору, образу, про який розповідається у творі з тим почуттям, яке несе в собі цей образ (наприклад, чим відрізняються кольори «добра» і «зла»; «радості» і «суму»).

Створення словесних описів сприймання емоційних настроїв музичного твору вимагає збагачення та розширення у школярів запасу слів, що відображають ознаки того чи іншого настрою. Використовуючи гру “Знайди свій музичний інструмент” під час ознайомлення учнів з симфонічним, народним, духовим оркестром, а також під час виконання певних завдань уроку, вчитель умовно закріплює за кожним учнем певний музичний інструмент. Далі для слухання пропонуються музичні твори. Впізнавши звучання свого інструмента, учні умовно зображують гру на ньому. Таким чином, слухання музичного твору буде успішним, якщо застосовувати музично-дидактичні ігри.

Вітчизняні та зарубіжні педагоги вказують на те, що фундаментальним засобом пізнання світу для дітей є гра.

Педагоги прагнуть розвивати уяву, фантазію учнів, використовувати різноманітні ігри з інструментом, але спочатку без нот. Отож для вивчення нотного письма неоціненну допомогу надасть “Нотна абетка юного музиканта”. Завдання, які допомагають правильно розміщувати ноти на лінійках та між ними у басовому та скрипковому ключах, а також розвивають музичну пам'ять, зорове, слухове сприйняття мелодії:

- викласти ноти на лінійку і між ними у басовому та скрипковому ключах за завданням вчителя;
- мелодію почутої пісні. Спочатку лише звуковисотний запис. Потім над нотами викласти відповідний ритмічний малюнок;
- викласти на нотному стані вивчені пісні;
- ноти власно створених пісень на вірші поетів;
- транспортування невеликих мелодійних уривків.

Види завдань, час відведений на завдання можна варіювати, додаючи або вилучаючи залежно від віку дитини, її розвитку, здібностей. «Нотна абетка юного музиканта» – універсальний, простий, доступний засіб у музичному навчанні та вихованні, надає велику допомогу під час вивчення елементів музичної грамоти. Дає змогу спокійно, плавно перейти до співів та гри по нотах.

Застосування дидактичних ігор вимагали постійного спілкування з творами мистецтва, уміння відгукуватися на різні явища за допомогою емоцій, вміння вслухатися у звуки і фарби музики; здатності одухотворити музичний твір за допомогою рухів; оціночних суджень про естетичну цінність мистецтва, підвищення рівня інтересу до музики молодших школярів, що засвідчує про ефективність впливу дидактичної гри на освітній процес.

Висновки.

Естетична позиція особистості відстежується через здатність до проявів творчої уяви, музичної активності. Музична творча активність як специфічний

вид людської активності виявляється у прагненні створити такий музичний образ, що відрізняється від уже існуючих своєю новизною, неповторністю. Знання розглянутих компонентів естетичного виховання допомагає простежити їх формування, краще розібратися в індивідуальних особливостях світосприймання кожної дитини і свідомо керувати розвитком її музичних здібностей.

Література:

1. Белкіна Є., Наumenко Т. Світ мистецтва і дитина // Дошкільне виховання. – 2000. – № 1. – С. 11-14.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Крамська З.М., Федорова М.. Інтеграція музики і хореографії як засіб формування естетичного інтересу у дошкільників: навчально - методичний посібник/З.М.Крамська,М. Федорова.– Умань.:Видавець «Сочінський М. М.», 2021. – 116 с.
4. Тушева В.В. Формування творчої активності учнів молодших класів у процесі виконання завдань художньо-естетичної спрямованості: Автореф. дис... канд.. пед. наук: 13.00.01 / Ін-т пед. АПН України. – К., 1997. – 19 с.

References:

1. Belkina E., Naumenko T. The world of art and the child // Preschool education. – 2000. – № 1. – P. 11 – 14.
2. Goncharenko S.U. Ukrainian pedagogical dictionary. – K.: Libid, 1997. – 374 s.
3. Kramska Z.M., Fedorova M.I. Integration of music and choreography as a means of forming aesthetic interest in preschoolers: educational – methodical manual/ Z.M. Kramska, M.I. Fedorova. – Uman.:Publisher "Sochinsky MM", 2021. – 116 p.
4. Tusheva V.V. Formation of creative activity of students of junior classes in the process of performing tasks of artistic and aesthetic orientation: Abstract. dis ... cand. ped. Sciences: 13.00.01 / Inst. Of Ped. APN of Ukraine. – K., 1997. – 19 p.

Abstract. *Aesthetic education is always connected with modernity, permeated by it, determined by its tasks. The sequence of formation of musical creativity is established. The main tasks of aesthetic education of personality are determined. The psychological readiness of primary school students for musical creativity is revealed. Musical activity promotes the development of aesthetic perception of musical works by students.*

Key words: *aesthetic education, aesthetic perception of musical works, primary school students.*

УДК 378.016:004

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FORMATION OF PROFESSIONAL KNOWLEDGE AND SKILLS IN PREPARING A FUTURE TEACHER**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ****Fedorov M.V./Федоров М.В.***teacher /викладач,**Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"**Heavenly Hundred, 33, 20300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка**Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано організаційно-методичні засади застосування інформаційно-комунікаційних технологій та засобів у підготовці майбутнього учителя. Сформульовано дидактичні умови ефективного застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Запропоновано розширити види навчальної діяльності з використанням у навчальному процесі. Виділено основні напрями використання засобів ІКТ.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійні засоби навчання, педагогічно -програмний засіб навчання.

Вступ.

Сучасна освіта неможлива без застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Аналіз педагогічної практики у закладах освіти дозволяє стверджувати, що проходить процес впровадження (ІКТ). Методологія використання ІКТ у системі професійної підготовки фахівців вирішує проблеми, починаючи від створення інфраструктури інформатизації вищої школи і закінчуючи використанням наявних педагогічних програмних продуктів у навчальному процесі. У закладах вищої та передвищої фахової освіти:

- вирішується питання використання засобів ІКТ, пов'язаних з навчальними планами і програмами;
- вивчаються і відпрацьовуються психолого-педагогічні аспекти створення і впровадження в освітній процес сучасних комп'ютерних технологій навчання;
- проходить реорганізація традиційних форм інтелектуальної діяльності на базі ПК [5].

Вирішення цих аспектів можливе на основі комплексних досліджень психолого-педагогічних проблем навчання і виховання в умовах широкого застосування ІКТ, а також прогнозування наслідків інформатизації вищої освіти.

Основний текст.

Впровадження ІКТ навчання – вимога часу. Накопичено значний досвід використання сучасних ІКТ в освітньому процесі, який висвітлено у працях Р.

Гуревича [1], Н. Тверезовської [6], Ю. Батуріна, П. Росса (Р. Ross), А. Девіда (A. David) та інших учених.

Аналіз педагогічної практики і передового досвіду застосування ІКТ у системі професійної підготовки майбутнього вчителя, дозволили сформулювати *дидактичні умови* ефективного застосування цих технологій:

- своєчасна діагностика і контроль професійного становлення студентів;
- комплексне застосування комп'ютерних засобів у рамках ІКТ;
- організація якісного керування пізнавальною діяльністю;
- підготовка викладацького складу і студентів до застосування ІКТ;
- створення навчально-методичної і матеріальної бази інформатизації навчання;
- формування позитивної мотивації в учасників навчального процесу.

Останнім часом при викладанні навчальних дисциплін застосовують засоби ІКТ. Комп'ютер може вирішити проблеми відсутності та зношуваності устаткування, технічних кабінетів, лабораторного обладнання навчальних аудиторій, засобів наочності тощо. Його застосування може значно підвищити якість кінцевого результату на будь-яких етапах навчального процесу: при поясненні нового матеріалу, самостійній роботі з студентами, контроль знань тощо.

Застосування системи засобів навчання, що функціонують на базі ІКТ, дозволяє розширити *види навчальної діяльності* та організувати:

- інформаційно-навчальну діяльність;
- експериментально-дослідницьку діяльність;
- різноманітні види самостійної навчальної діяльності;
- діяльність з обробки інформації;
- діяльність із здобування знань;
- діяльність із створення прикладних програмних засобів тощо [6].

Особливу увагу слід приділяти *можливостям* ІКТ:

- ✓ інтерактивність;
- ✓ комп'ютерна візуалізація інформації про досліджувані об'єкти або закономірності процесів, явищ;
- ✓ використання більших обсягів інформації з можливістю її передачі, легкого доступу і звернення до інформаційного ресурсу, у тому числі глобальної мережі Інтернет;
- ✓ автоматизація процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, обробки результатів демонстраційних і лабораторних експериментів;
- ✓ автоматизація процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного керування навчальною діяльністю і контролю за результатами засвоєння.

Міжнародне дослідження ITL (Innovative Teaching and Learning), проведене у навчальних закладах деяких країн, показало, що чим інтенсивніше викладачі вдосконалюють свої ІКТ-навички, тим більш ефективним і привабливим стає навчальний процес. На думку фахівців, застосування сучасних інформаційних освітніх технологій на основі

комп'ютерних засобів дозволяє підвищити ефективність занять на 20 – 30 % та значно підвищує зацікавленість здобувачів освіти процесом навчання [4].

Сучасні інформаційні технології підвищують пізнавальну активність здобувачів освіти, що приводить до підвищення ефективності навчального процесу. Ефективній інформаційно-комунікаційній підготовці майбутнього вчителя сприяють інноваційні форми занять: електронні лекторії, віртуальні лабораторні практикуми, практичні заняття з використанням електронного задачника, семінари з використанням електронних хрестоматій, мультимедійних навчальних посібників. Наочність на таких заняттях забезпечується за допомогою апаратних пристроїв (електронної дошки, мультимедійного проектора, переносного комп'ютера) та програмних можливостей мультимедійних технологій, завдяки яким у навчальний процес впроваджують текст, графіку, звук, анімацію, відеозображення тощо.

Мультимедійні системи забезпечують високий рівень інтерактивності, можливість відображення графіків, мовленнєвих пояснень, відеодемонстрації. Це дозволяє наочно представити на екрані об'єкти та процеси у різних ракурсах та деталях, продемонструвати внутрішні взаємозв'язки їх компонентів не тільки у статичному вигляді, але й в часовому та просторовому русі.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій має бути педагогічно виправданим, розглядатись передусім з точки зору педагогічних переваг, які воно може дати порівняно з традиційною методикою.

Особливостями, що притаманні засобам ІКТ є:

- інтерактивність;
- адаптивність;
- гіпертекстова побудова навчального матеріалу (текстового та графічного, яка включає засоби мультиплікації, когнітивної графіки;
- використання елементів мультимедіа у програмних засобах.

Виділяють основні *дидактичні вимоги* до ІКТ та їх використання у навчальному процесі:

- вмотивованість використання різних дидактичних матеріалів;
- визначення ролі, місця, призначення та часу використання ППЗН;
- провідна роль викладача у проведенні занять;
- якість навчання;
- відповідність методики комп'ютерного навчання стратегії проведення освітнього процесу;
- зміна методики навчання;
- індивідуалізація навчання;
- зворотній зв'язок у навчанні.

Аналіз можливостей використання ІКТ у процесі підготовки майбутніх вчителів доводить, що основними педагогічно доцільними сферами їх застосування є:

- ✓ демонстрація важкодоступних для перегляду процесів та явищ;
- ✓ дослідження об'єктів, процесів і явищ на практичних та лабораторних заняттях і у процесі підготовки до занять;

- ✓ вирішення завдань проектування;
- ✓ формування навиків і вмінь різного характеру;
- ✓ самостійна робота здобувачів освіти без реєстрації їх діяльності з метою вивчення освітнього матеріалу та самоконтролю отриманих знань тощо.

Викладач на занятті використовує інформаційно-комунікаційні технології для:

- демонстрацій та ілюстрацій текстів, формул, фотографій при вивченні нового матеріалу;
- ілюстрації методики рішення складних завдань;
- вирішення експериментальних завдань з віртуальних та анімаційних експериментів;
- проведення практичних та лабораторних робіт;
- відповідність методики комп'ютерного навчання стратегії проведення освітнього процесу;
- перегляд компонентів системи навчання та зміни методики навчання;
- забезпечення високого ступеня індивідуалізації навчання;
- зворотнього зв'язку у навчанні;
- контролю рівня знань студентів;
- поточного контролю знань з використанням сучасних інформаційних технологій навчання.

В освітньому процесі доцільно виділяти основні *напрями використання засобів ІКТ*:

- 1) моделювання явищ, заміна натуральних експериментів, зокрема з комп'ютерними моделями, проведення лабораторних робіт з використанням моделюючого програмного забезпечення;
- 2) використання предметно-орієнтованих діяльнісних середовищ для опрацювання результатів реального експерименту;
- 3) проведення оперативного моніторингу навчального процесу із використанням тестуючих комп'ютерних систем;
- 4) створення і використання комп'ютеризованих довідниково-інформаційних та експертних систем, систем з елементами штучного інтелекту [3].

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить застосування електронних інформаційних ресурсів на лекційних заняттях про дистанційному навчанні. Розробка подібних засобів і їх упровадження у практику лекційних занять позитивно впливає на ефективність навчального процесу та є перспективним напрямом підвищення рівня професійної підготовки студента. Сучасні інформаційні ресурси надають здобувачам освіти:

- вивчати теорію;
- проводити експериментальні дослідження;
- набувати практичних навичок і вмінь шляхом тренувальних дій;
- здійснювати самоконтроль.

Використання комп'ютера як засобу навчання дозволяє реалізувати основні напрями діяльності викладача, а саме:

– *навчальну діяльність*: викладання навчального матеріалу на основі використання навчальних систем та програм навчального призначення; контроль результатів навчання з використанням комп'ютерних засобів; управління діяльністю студентів на основі використання комп'ютерних засобів; організація саморегуляції та самоврядування студентами своєї пізнавальної діяльності на основі використання комп'ютерних засобів;

– *навчально-методичну діяльність*: розробка методичної документації з використанням комп'ютерних засобів; наочне подання інформації на основі використання комп'ютерних засобів;

– *науково-дослідну діяльність*: зберігання, оброблення, аналіз та подання інформації щодо результатів навчання з використанням комп'ютерних засобів; комп'ютерне моделювання навчального процесу для проведення науково-дослідної діяльності [2].

Інформаційно-комунікаційні технології активно функціонують і продовжують удосконалюватися, їх основні засоби можна умовно розділити на:

- автоматизована навчальна система (АНС) – система, що включає комплекс навчально-методичних матеріалів (демонстраційних, теоретичних, практичних, контролюючих) і комп'ютерні програми, що управляють процесом навчання;
- гіпертекстова система, що представляє інформацію у вигляді деякого графа, у вузлах якого знаходяться текстові елементи за допомогою яких можна переходити від одного текстового елементу до іншого;
- інформаційно-пошукова система;
- контролююча система – що забезпечує тестування і моніторинг процесу навчання;
- моделююча програма – призначена для моделювання і візуалізації динамічних процесів, які складно або неможливо відтворити в навчальній лабораторії;
- мультимедійні засоби – інтерактивні засоби, що дозволяють одночасно проводити операції з нерухомими зображеннями, відеофільмами, анімованими графічними образами, текстом, мовним і звуковим супроводом;
- електронний підручник – програмний комплекс з навчальними матеріалами і тестами за предметом;
- електронний навчальний курс (ЕНК) – структурований особливим чином навчальний матеріал, що підлаштовується під потреби і можливості та розвивають потенційні здібності та навички здобувачів освіти.

Упровадження інформаційних технологій спричинило пошук нових шляхів вимірювання ефективності та результативності навчання. Однією зі складових частин успішного навчання здобувачів освіти є контроль.

Систематичне використання тестових завдань істотно поліпшує викладання дисциплін у закладах вищої освіти. Завдяки їм порівняно за короткий час можна виявити не лише обсяг і глибину засвоєння знань, але й їх ставлення до тієї чи іншої інформації, рівень сформованості відповідних умінь, навичок, і на цій основі проводити дистанційне навчання.

Освоєння засобів інформаційних технологій майбутнім вчителем повинно бути не лише на інформаційному рівні, але й на психолого-педагогічному, що сприятиме виведенню освітньої діяльності на якісно новий, інноваційний рівень і забезпечить інтенсифікацію й оптимізацію професійного розвитку здобувача освіти. Досягнення цих цілей можливе із застосуванням:

- ✓ технології дистанційного навчання (кейс, Web-навчання, електронна пошта, відеоконференція), що базується на поєднанні індивідуальної і колективної організації навчальної діяльності;
- ✓ комп'ютерних апаратних (цифрові фото, відео – камери, сканер, медіапроектор, засоби оперативної комунікації всього устаткування для візуалізації інформації тощо) і програмних засобів;
- ✓ освітніх електронних видань і ресурсів, що будуються на синтезі інформаційних технологій (мультимедійні презентації, електронні підручники, Web-ресурси закладу освіти тощо);
- ✓ сучасної комп'ютерної та інтерактивної проекційної техніки (інтерактивна дошка, полієкранна педагогічна технологія, техніка для відеоконференцій). Важливою навчальною діяльністю здобувачів освіти є робота у мережі Інтернет та пошуку інформації. Значні переваги у пошуку відповідної інформації надають спеціальні освітні портали.

Висновки. Оснащення комп'ютерною технікою і сучасними педагогічними програмними засобами освітніх закладів дозволяє по-новому підійти до організації навчального процесу. Проте необхідно досягнення вчителем належної кваліфікації з використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, зусилля і кошти, що вкладаються у створення інформаційного середовища.

Література:

1. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія. – Вінниця: ТОВ «Планер», Вінниця, 2009. – 410 с.
2. Горбатюк Р.М. Теоретико-методичні основи професійної підготовки майбутніх інженерів- педагогів комп'ютерного профілю: дис... доктора педагогічних наук: 13.00.04 / Роман Михайлович Горбатюк. – Тернопіль, 2010. – 583 с.
3. Кокарева А.М. Застосування інформаційних технологій у вивченні природничих дисциплін на підготовчих відділеннях технічних університетів. Дис... кан. педагогічних наук: 13.00.04/ Анжеліка Миколаївна Кокарева. – К., 2006. – 267 с
4. Кузнецова Т.В. Аналіз використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі зарубіжних країн./Т.В. Кузнецова, Х.В. Середа. //Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. №6 (20). Режим доступу до журналу:<http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
5. Тверезовська Н.Т. Блоги – інноваційний ресурс навчання / Н.Т. Тверезовська, О.Й. Янковська//Вісник Чернігівського національного педагогічного університету/Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2011. – Вип.. 88. – С. 229-232.

References:

1. Gurevich R.S. Theory and practice of teaching in vocational schools: a monograph. – Vinnytsia: LLC "Planer", Vinnytsia, 2009. – 410 p.
2. Горбатюк Р.М. Theoretical and methodical bases of professional training of future engineers-teachers of computer profile: dissertation of doctor of pedagogical sciences: 13.00.04 / Roman Mikhailovich Gorbatyuk. – Ternopil, 2010. – 583 p.
3. Kokareva A.M. Application of information technologies in the study of natural sciences at the preparatory departments of technical universities. Disc. of pedagogical sciences: 13.00.04 / Anzhelika Nikolaevna Kokareva. – K., 2006. – 267 p
4. Kuznetsova T.V. Analysis of the use of information and communication technologies in the educational process of foreign countries. Kuznetsova, H.V. Wednesday. // Information technologies and teaching aids. 2010. №6 (20). Mode of access to the journal: <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>
5. Tverezovskaya N.T. Blogs – an innovative resource for learning / N.T. Тверезовська, О.Й. Yankovska // Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University / Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. – Chernihiv, 2011. – Issue .. 88. – P. 229 – 232.

Abstract. *The article theoretically substantiates the organizational and methodological principles of application of information and communication technologies and tools in the training of future teachers. Didactic conditions of effective application of information and communication technologies are formulated. It is proposed to expand the types of educational activities with the use in the educational process. The main directions of using ICT tools are highlighted.*

Key words: *information and communication technologies, multimedia teaching aids, pedagogical-software teaching aids.*

УДК 372. 881.1

В 43

USE OF INTERACTIVE LEARNING IN UKRAINIAN LANGUAGE
LESSONS IN PRIMARY SCHOOL
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Chepka O.V./Чепка О.В.

с.п.с./к.пед.н.

Municipal Institution" Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council"

Heavenly Hundred, 33, 20300

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка
Черкаської обласної ради», вул.Небесної сотні, 33, 20300

Анотація. Проаналізовано психолого-педагогічну та науково-методичну літературу з питань використання інтерактивних методів і прийомів навчання на сучасному етапі розвитку початкової освіти. З'ясовано стан упровадження інтерактивного навчання на уроках української мови у початковій школі. Теоретично обґрунтовано переваги інтерактивних методів і прийомів навчання учнів початкових класів для використання на уроках української мови.

Ключові слова: інтерактивні методи і прийоми; уроки української мови у початковій школі.

Вступ.

Сучасний розвиток суспільства, оновлення його соціального та духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Розвиток науки і техніки сприяв появі нових форм навчальної комунікації, інноваційних методів розв'язання освітніх завдань. Відбувається еволюція змісту, форм і методів навчання, яка спонукає до розробок і впровадження інноваційних освітніх технологій.

Реформування освіти в Україні сприяє формуванню освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я. Розв'язання цього завдання передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту і методів освітнього процесу, спрямованого на розвиток особистості учнів. Одним із головних завдань у розв'язанні цієї проблеми є ознайомлення майбутнього вчителя з інноваційними технологіями [4].

Основний текст.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що зміни у шкільній освіті неможливі без застосування на уроках інтерактивних методів навчання, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками тощо. Особистісний підхід до освітнього процесу передбачає:

- переорієнтацію свідомості майбутнього вчителя;
- зміна погляду на особистість учня і на себе як на цінність та самоцінність;
- залучення особистості майбутнього вчителя до освітнього процесу;
- допомога дитині побачити свою значущість в освітньому процесі;
- визначення мотивів власної діяльності.

Педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень педагогічних проблем. Педагогічним продуктом інновацій як процесу творчої діяльності є зростання педагогічної майстерності майбутнього вчителя, рівня його культури, мислення, світогляду, професійної компетентності [4].

Проблему використання інтерактивних методів та прийомів навчання досліджували І. Дичківська, І. Коротун, Л. Пироженко, О. Пометун та ін. Розглянемо використання інтерактивних методів і прийомів під час навчання української літератури у початкових класах. На сучасному етапі розвитку початкової освіти особливої уваги заслуговують *інтерактивні методи* навчання.

На сучасному етапі розвитку суспільства об'єктивною закономірністю є розвиток *інноваційних процесів* в освіті:

- інтенсивний розвиток інформаційних технологій;
- оновлення змісту філософії сучасної освіти;
- орієнтація на загальнолюдські цінності;
- спрямованість освітнього процесу на формування творчої особистості вихованця.

Визначемо поняття «*інноваційність*» та пов'язаних із ним педагогічних понять:

– *інноваційність* – це здатність до оновлення, відкритість педагога до діалогічної взаємодії з вихованцями, рівність психологічних позицій обох сторін;

– *інноваційні навчальні технології* – це нововведення, що стосуються змісту і структури навчального предмета та комплексу шляхів, способів організації освітнього процесу; збагачення його новими соціально значущими і гуманістично спрямованими ідеями, методами та прийомами.

Відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти навчання молодших школярів має здійснюватись на основі *компетентнісного підходу*.

Розрізняємо ключові поняття *компетенція* і *компетентність*:

– *компетенція* – це суспільна норма, вимога, яка сама по собі не є характеристикою індивіда, нею вона стає у процесі засвоєння і рефлексії учня, перетворюючись у компетентність.

– *компетентність* – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [2].

– *комунікативна компетентність* – це здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями [4].

Компетентнісний підхід в освіті в цілому та в навчанні молодших школярів пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання. Співпраця, співтворчість, стимулювання розвитку і саморозвитку учнів, зосередження на їх потребах, переважання навчального діалогу є

ознаками інтерактивного навчання.

З англійської "інтерактив" ("*interakt*") означає: "*inter*" – взаємний, "*act*" – діяти. Отже, *інтерактивний* – здатний до взаємодії у режимі бесіди, діалогу. *Інтерактивне навчання* – це навчання у режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів. Учень виступає не лише слухачем, спостерігачем, але й бере активну участь у тому, що відбувається [4]. Учитель виконує роль консультанта, організатора, стає одним із джерел інформації. У процесі діалогового навчання учні вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації; зважаючи на альтернативні думки, приймати продумані рішення; брати участь у дискусії, спілкуватись з іншими людьми. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що всі учні залучені до процесу пізнання, формування висновків, створення певного результату, де кожен робить особистий внесок, іде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Зауважимо, що інтерактивне навчання дозволяє розв'язати відразу кілька завдань:

- розвиває комунікативні вміння і навички;
- сприяє встановленню емоційних контактів;
- забезпечує виховний вплив;
- вчить працювати у команді;
- дослухатися до думки кожного.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність під час вивчення навчальної дисципліни, інтелектуальну спроможність. Для реалізації цієї мети важливо старанно готуватися до інтерактивних занять та дотримуватись наступних *вимог*:

- необхідно провести з учнями організаційне заняття і розробити разом правила роботи у класі;
- пам'ятати, що використання інтерактивних технологій – не самоціль, а засіб створення атмосфери у класі, яка найкраще сприяє співробітництву;
- для ефективного застосування інтерактивних технологій педагог повинен старанно планувати свою роботу.

Інтерактивна модель навчання української мови:

- розширює пізнавальні можливості учня;
- високий рівень засвоєння знань;
- учні засвоюють рівні пізнання (знання, розуміння, аналіз, синтез тощо);
- вчитель легко контролює рівень засвоєння знань учнями;
- вчитель – лідер, організатор і консультант;
- роль учня активна;
- внутрішнє джерело мотивації;
- партнерство між вчителем і школярами всередині учнівського колективу.

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури дозволив

нам зробити висновок, що у розвитку теорії і практики навчального процесу у початковій школі сучасна педагогіка окреслює *шляхи*:

- модернізація традиційного навчання, його переорієнтація на ефективну організацію засвоєння визначених соціальних зразків;

- інтерактивний підхід до навчального процесу, де головною метою є особистісний розвиток учнів, здатність оволодівати новим досвідом на основі цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення.

Інтерактивне навчання – передбачає взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), в якому учень і вчитель є рівноправними суб'єктами освітнього процесу. Таке навчання ефективно сприяє формуванню мовленнєвих умінь і навичок шляхом створення атмосфери співробітництва, взаємодії.

У процесі пошуку ефективних шляхів про можливість підвищення рівня пізнавальної активності та розвитку мовно-мовленнєвих умінь і творчих здібностей молодших школярів шляхом запровадження спеціально розробленої та науково обгрунтованої системи інтерактивних методів та прийомів навчання, що пропонуються учням на різних етапах уроків української мови. Сьогодення вимагає формування активної, творчої особистості, тому інтерактивне навчання впроваджується в освітній процес.

Висновки:

Отже, технологія інтерактивного навчання – організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть у процесі пізнання, ефективно сприяє формуванню мовленнєвих умінь і навичок шляхом створення атмосфери співробітництва, взаємодії. Саме за таких умов здійснюється виховання особистості, що буде готова до майбутнього дорослого життя, у якому необхідно вміти розв'язувати проблеми та приймати конкретні рішення.

Література.

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посіб. / М. С. Вашуленко. – К. : Освіта, 2006. – 268 с.
2. Галузінська М.І. Педагогічні технології навчання у закладах загальної середньої школи: навч посіб. /М.І.Галузінська.–Умань.: «Візаві», 2021. – 251 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник/ С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 365 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підруч./ І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2012. – 352 с.
5. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. Комар // Почат. шк. – 2004. – № 9. – С. 5 – 8.

References.

1. Vashulenko MS Ukrainian language and speech in primary school: method. way. / MS Vashulenko. - K.: Освіта, 2006. - 268 с.
2. Galuzinskaya MI Pedagogical technologies of teaching in general secondary school institutions: textbook. / MI Galuzinska.– Uman .: "Vizavi", 2021. - 251 p.
3. Goncharenko SV Ukrainian pedagogical dictionary / SV Goncharenko. - K .: Либідь, 1997. - 365 с.

4. Dychkivska IM Innovative pedagogical technologies: textbook / IM Dychkivska. - K .: Академвидав, 2012. - 352 с.
5. Komar O. Interactive technologies - technologies of cooperation / O. Komar // Beginning. school - 2004. - № 9. - P. 5 - 8.

Abstract. *The psychological-pedagogical and scientific-methodical literature on the use of interactive methods and techniques of teaching at the present stage of development of primary education is analyzed. The state of implementation of interactive teaching in Ukrainian language lessons in primary school has been clarified. The advantages of interactive methods and techniques of teaching primary school students for use in Ukrainian language lessons are theoretically substantiated.*

Keywords: *interactive methods and techniques; Ukrainian language lessons in primary school.*

УДК 378:796.071.4:[373.5.015.31:172.15]

THE CONTENT OF SPORTS AND PATRIOTIC ACTIVITIES IN GENERAL
SECONDARY EDUCATIONЗМІСТ СПОРТИВНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Pelypas D.S. / Пелипась Д. С.

aspirant / Postgraduate student .

ORCID: 0000-0000-0000-0000

Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, Gogol Square 1, 92703

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,

Старобільськ, пл. Гоголя 1, 92703

Анотація. У роботі розглянуто основні компоненти змісту спортивно-патріотичної діяльності в закладах загальної середньої освіти. Проаналізовано стратегію розвитку фізичного виховання та спорту серед учнівської молоді на період до 2025 року, де виділено основні спортивно-патріотичні заходи. Представлено зв'язок різних видів виховання зі спортивно-патріотичним вихованням у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури в модифікації автора. Дано визначення поняттям «спортивно-патріотичне виховання» та «спортивно-патріотична діяльність».

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти, учнівська молодь, спортивно-патріотична діяльність, «спортивно-патріотичне виховання».

Вступ.

Через занепад патріотичного виховання в Україні за часи незалежності країна зіткнулася із суспільно-політичною кризою та війною на її теренах. Нашим завданням є пошук шляхів прищеплення патріотичних цінностей до молодого покоління українців підчас фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти. Серед українських науковців із фізичного виховання та спорту в питанні патріотичного виховання представлено ряд праць із психолого-педагогічного аналізу цього феномену, з якими ми ознайомимося для збагачення досвіду та генерування власних засобів спортивно-патріотичного виховання.

Основний текст.

В. Біла, Ж. Петрочко, Е. Єрмоєнко та В. Чемелюк вивчають вплив занять хортингом на патріотизм. На думку авторів, метою патріотичного виховання засобами бойового хортингу є оволодіння патріотизмом як найважливішою духовно-моральною і соціальною цінністю, формування в учнівської та студентської молоді соціально значущих якостей, умінь і готовності до їх активного прояву в різних сферах життя суспільства, особливо в процесі військової служби та інших видах державної служби, вірності конституційному і військовому обов'язку в умовах мирного і воєнного часу, високої громадянської відповідальності та особистої дисциплінованості. [4, с. 36] Спортивно-патріотичне виховання, на нашу думку, є дієвим доповненням до військово-патріотичного, бо розвиває подібні особистісні якості (сміливість, колективізм, терплячість тощо) і готує до виконання обов'язків перед державою.

Нова українська школа зацікавлена в розгортанні спортивно-патріотичної діяльності в процесі занять з учнями базової середньої школи. Про це свідчить те, що комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки запропонував на загальне обговорення стратегію розвитку фізичного виховання та спорту серед учнів до 2025 року.

Проект стратегії передбачає організацію спортивних заходів, з елементами спортивно-патріотичного виховання:

- з використанням естафет, рухливих та спортивних ігор (наприклад, Всеукраїнський спортивно-масовий захід серед школярів «Cool Games», Всеукраїнський фізкультурно-патріотичний фестиваль школярів України «Козацький Гарт» тощо);
- з використанням популярних серед учнів видів активностей (Всеукраїнський спортивно-масовий ігровий фестиваль-челендж зі складання кубика Рубика, бейблеїду, паркуру, воркауту, кросфіту, скейтінгу, роликів тощо);
- флешмобів, челенджів, фестивалів та інших спортивно-масових заходів;
- туристичних походів та інших заходів популяризації здорового способу життя [3].

Про важливість розгортання цієї програми свідчать показники рівня стану фізичного розвитку та здоров'я. Щорічне оцінювання фізичної підготовленості у 2018 році, в якому прийняло участь 15066 закладів освіти, показало відповідний рівень стану фізичного розвитку та здоров'я:

- високий – 16,8 % (318587 осіб) хлопців та 13,1 % (247955 осіб) дівчат;
- достатній – 20,3 % (384134) хлопців, 18,4 % (349072) дівчат;
- середній – 12,4 % (236087) хлопців, 11,6 % (220578) дівчат;
- низький – 3,3 % (64097) хлопців та 3,8 % (71665) дівчат [3].

Статистика свідчить про те, що стан фізичної підготовленості дітей покращився, в порівнянні з минулими десятиліттями, але не варто зупинятися на досягнутому, та слід продовжувати роботу у цьому напрямку та поєднувати її з різними видами виховання.

Важливість підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до спортивно-патріотичної діяльності виділяє А. Леоненко. Науковець вважає важливим запровадження спецкурсів для патріотичної підготовки майбутніх вчителів та пропонує курс «Патріотичне виховання молоді на традиціях національної фізичної культури» у процес фахової підготовки майбутнього вчителя». Метою курсу є формування у студентів розуміння важливості патріотичного виховання; ознайомлення їх із формами, методами, принципами патріотичного виховання; підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до патріотично-виховної педагогічної діяльності [1, с. 408]. Ми згодні з А. Леоненко та в наших подальших дослідженнях запровадимо спецкурс для підвищення патріотичної обізнаності студентів-бакалаврів спеціальності 014. Середня освіта (Фізична культура).

Патріотичне виховання завжди має поєднуватися з іншими видами. Якщо буде робитися постійний наголос на патріотизмі це може призвести до ксенофобських настроїв та формування ідеології фашизму, нацизму, тощо.

Тому, науковець Т. Самотулка виокремлює виховний комплекс, який має формувати в своїх учнів майбутні вчителі фізичної культури. Патріотичне виховання дослідник розглядає у зв'язку з релігійно-моральним, суспільним, естетичним, трудовим, пластовим (виховання характеру) та фізичним вихованням [5, с.10-16].

Рисунок 1 Зв'язок різних видів виховання з спортивно-патріотичним вихованням у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури в модифікації автора

Важлива для нашого дослідження є думка М. Тимчик щодо спортивно-патріотичної діяльності, який наголошує на важливості туристичних походів в закладах загальної середньої освіти. Набуті в ході туристичних походів життєво необхідні особистісні якості допомогли досягти кращих успіхів у навчальній, спортивно-масовій та патріотичній діяльності. Під час походів учні переконувалися в необхідності допомагати місцевому населенню в громадській, військово-патріотичній та пошуковій роботі, що змушувало їх бути активними, наполегливими, не байдужими до своєї історії [6, с. 242]. Тому слід зробити наголос на підготовці майбутніх учителів фізичної культури до готовності проведення якісних туристичних походів, які стануть дієвим засобом в спортивно-патріотичному вихованні молоді.

Висновки.

В нашому дослідженні ми виділили те, що основними елементами змісту спортивно-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти є: заняття національним бойовим мистецтвом України хортингом; народно-хореографічні елементи; Всеукраїнські спортивно-патріотичні фестивалі; туристичні походи по місцям бойової слави.

Нами визначено зв'язок різних видів виховання з спортивно-патріотичним вихованням у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури в модифікації автора, а саме: релігійно-моральне, суспільне, естетичне, трудове, пластове та фізичне виховання.

Отже, спираючись на зазначене вище готовність майбутніх вчителів фізичної культури до спортивно-патріотичної діяльності – це складна, інтегральна категорія, яка складається з психологічної, науково-теоретичної, психофізичної та фізичної підготовки, та є станом професійного майстерства педагога й можливістю її реалізації на практиці з метою спортивно-патріотичного виховання підростаючого покоління [2, с. 130].

Спортивно-патріотичне виховання – це цілеспрямований педагогічний процес, який спрямований на формування патріотичної свідомості, здорового способу життя, фізичних якостей, філософії олімпізму та знань, умінь та навичок з основ захисту Вітчизни.

Література:

1. Леоненко А. В. Запровадження спецкурсу «Патріотичне виховання молоді на традиціях національної фізичної культури» у процес фахової підготовки майбутнього вчителя. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2014. Вип. 18(1). С. 406-414. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18%281%29_47
2. Пелипась Д. С. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-патріотичної діяльності. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 2 (340), Ч. I, 2021. С. 127- 138
3. Про затвердження рекомендацій щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивно-підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року від 15.02.21 № 194
4. Петрович Ж. Єрьоменко Е. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у школярів і студентів. *Теорія і методика хортингу*. 2017. Вип. 8. С. 34–45.
5. Самотулка Т. Історія України в іграх. К.-Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1995. 348 с.
6. Тимчик М. В. Форми і методи патріотичного виховання старших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності. *Обрії. Науково-педагогічний журнал*, 2013, с. 48-51.
7. Яців Я.М. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді у позаурочний час на західноукраїнських землях (1919–1939 рр.) *Дрогобич: Коло*, 2004 с. 14-19.

References

1. Leonenko A. V. *Zaprovadzhennia spetskursu «Patriotychne vykhovannia molodi na tradytsiiakh natsionalnoi fizychnoi kultury» u protses fakhovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia*. 2014 [Introduction of a special course «Patriotic education of youth in the traditions of national physical culture» in the process of professional training of future teachers] *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. 2014. Vyp. 18(1). S. 406-414 (in Ukraine).
2. Pelypas D. S. 2021 *Hotovnist maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do sportyvno-patriotychnoi diialnosti*. [Readiness of future teachers of physical culture for sports and patriotic activities] *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka* № 2 (340), Ch. I., S. 127- 138 (in Ukraine).
3. Pro zatverdzhennia rekomendatsii shchodo stratehichnoho rozvytku fizychnoho vykhovannia ta sportyvnoi pidhotovky sered uchnivskoi molodi na period do 2025 roku [On approval of recommendations on strategic development of physical education and sports training

among student youth] vid 15.02.21 № 194(in Ukraine).

4. Petrochko Zh. Yeromenko E. 2017 *Boiovyi khortynh yak zasib vykhovannia patriotyzmu u shkoliariv i studentiv*. [Combat horting as a means of educating patriotism in schoolchildren and students] Horting theory and methods. 2017. Vip. 8. pp. 34–45. 2017. Vyp. 8. S. 34–45 (in Ukraine).

5. Samotulka T. 1995. *Istoriia Ukrainy v ihrakh*. [History of Ukraine in games] K. Niu-York: Vydavnytstvo M. P. Kots, 348 s. (in Ukraine).

6. Tymchyk M. V. 2013. *Formy i metody patriotychnoho vykhovannia starshykh pidlitkiv u protsesi sportyvno-ihrovoi diialnosti*. [Forms and methods of patriotic education of older adolescents in the process of sports and play activities] Obrii. Naukovo-pedahohichnyi zhurnal, , s. 48-51 (in Ukraine).

7. Yatsiv Ya.M. *Natsionalno-patriotychne vykhovannia uchnivskoi molodi u pozaurochnyi chas na zakhidnoukrainskykh zemliakh (1919–1939 rr.)* [National-patriotic education of student youth in extracurricular activities in the western Ukrainian lands (1919–1939)] Drohobych: Kolo, 2004 s. 14-19 (in Ukraine).

Abstract. *The main components of the content of sports and patriotic activities in general secondary education are considered in the work. The strategy of development of physical education and sports among students for the period up to 2025 is analyzed, where the main sports and patriotic events are highlighted. The connection of different types of education with sports and patriotic education in the process of training future teachers of physical culture in the modification of the author is presented. Definitions of «sports and patriotic education» and «sports and patriotic activities» are given.*

Key words: *general secondary education institutions, student youth, sports and patriotic activities, sports and patriotic education.*

Статья відправлена: 20.12.2021 г.

© Пелипасъ Д.С.

УДК 159.9

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE PARENTAL FAMILY AS
A FACTOR IN CHOOSING A MARRIAGE PARTNER****СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї ЯК
ЧИННИКА ВИБОРУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА****Arshava I.F. / Аршава І.Ф.***d.psychol.s., prof. / д.психол.н., проф.*

ORCID: 0000-0003-1672-4479

Velychko R.V. / Величко Р.В.*student / студент**Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Gagarin Avenue, 72, 49010**Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара,**Дніпро, пр. Гагаріна, 72, 49010*

Анотація. У статті розглядається можливість впливу соціально-психологічних особливостей батьківської сім'ї на вибір шлюбного партнера молодою особою. Встановлено, що соціально-психологічні особливості батьківської сім'ї проявляються не тільки у стилях сімейного виховання та процесі взаємовідносин, а й за такими інтегративними компонентами, як сиблінгові позиції і релігійні погляди. Результати проведеного емпіричного дослідження свідчать про те, що дійсно існує зв'язок між характером внутрішньосімейних взаємовідносин та особливостями вибору шлюбного партнера молодою особою, а також спостерігаються відмінності в уявленнях про сімейні цінності, подружні відносини і вибір шлюбного партнера у молодих осіб з різною сиблінговою позицією та релігійними поглядами.

Ключові слова: сім'я, шлюб, стиль сімейного виховання, батьківсько-дитячі стосунки, релігійні погляди, сиблінгові позиції, вибір шлюбного партнера.

Формування особистості людини залежить від впливу безлічі факторів, найважливішим з яких є сім'я і той досвід взаємовідносин, який людина отримує в цьому місці.

Досвід, отриманий у батьківській сім'ї, особливо на ранніх етапах розвитку, є значущим підґрунтям не тільки для становлення характеру, формування прихильностей і світогляду, установок і ціннісних орієнтацій особистості, а й для побудови майбутніх шлюбних відносин [1].

Існують наукові дослідження, присвячені визначенню ролі дитячого досвіду, отриманого у батьківській сім'ї, у формуванні відносин з партнером. Великий інтерес представляє діагностична парадигма Е. Бейдер і П. Пірсон, подружньої пари психотерапевтів, які проводять паралелі між батьківською сім'єю і взаєминами у власній родині. Вчені за основу своєї моделі взяли концепцію М. Малер про стадії розвитку дитини: симбіоз, диференціація, навчання, побудова відносин на новому рівні [2].

Цікавою також є концепція дослідниці Л. Бурбо, згідно з якою кожна людина на основі дитячого досвіду формує певні поведінкові комплекси, котрі використовує у взаєминах з іншими людьми і, зокрема, у власній майбутній сім'ї. Автор розповіла про п'ять травм, кожна з яких впливає на зовнішній вигляд людини: статура, очі, голос та ін. Намагаючись приховати свою травму, людина надягає маски: втікача (травма відкинутого), залежного (травма

покинутого), мазохіста (травма приниженого), контролюючого (травма зради), ригідного (травма несправедливості) [3].

Розкриттям взаємозв'язку особливостей образів батьківської сім'ї та формування образу майбутнього партнера займались також О.В. Романова і А. С. Щербакова. У своєму дослідженні, спрямованому на з'ясування впливу досвіду взаємин у батьківській сім'ї на формування подружніх відносин і задоволеність шлюбом, вчені дійшли таких висновків:

- любов, щирість і неконфліктність у відносинах батьків, можливість відкрито висловлювати емоції в сім'ї, використання батьками похвали і відмова від надмірної критики і жорстких покарань, їх емоційна близькість з дитиною, живий інтерес та увага до її потреб і її життя – все це є частиною того досвіду, який описували респонденти з високим рівнем задоволеності шлюбом;
- досліджувані, що більш задоволені своїм шлюбом, вказували на виражену емоційну близькість з чоловіком;
- своїх батьків досліджувані з високим рівнем задоволеності шлюбом описували, як таких, кому властиві товариськість, інтелектуальна розвиненість, впевненість у собі, спокій і самостійність [1].

Також найбільш влучним прикладом методичного обґрунтування нашої першої гіпотези є висновки з дослідження П. Р. Амато, засновані на ретроспективних звітах про якість шлюбу батьків. Вчені виявили, що люди, які згадували шлюби своїх батьків як нещасливі, більше підтримували розлучення у своєму власному житті [4].

У деяких зарубіжних дослідженнях зазначається зв'язок між сімейними відносинами батьків і дітей. Так, наприклад, американський психолог Д. К. Кемпбелл вважає, що діти можуть прийняти установки, подібні до їхніх батьків, в результаті пасивної інтерналізації [5].

Науковці Дж. Гласс, В. Бенгтсон, Дж. Данем зазначають, що також можливо, що батьки і діти дотримуються схожих поглядів в результаті загального соціального статусу [6].

Результати дослідження М. Каннінгема та А. Торлтона, спрямованого на з'ясування впливу якості шлюбу батьків на ставлення дорослих дітей до власного майбутнього шлюбу, показали, що батьки, задоволені своїм шлюбом, є більш привабливими моделями для дітей, і вони з більшою ймовірністю будуть наслідувати сімейним ідеям щасливих батьків [7].

Значної уваги варто приділити соціально-психологічному дослідженню української вченої, Крайлюк А. І. [8] стосовно впливу батьківських настанов на вибір шлюбного партнера, одержані результати якого показали, що:

- соціальний клімат батьківських сімей жінок характеризується більшою експресивністю, вони мають вищий показник незалежності, а також характеризуються більш високою інтелектуально-культурною орієнтацією;
- показником управління сімейною системою у сім'ях чоловіків є контроль, ригідність, трохи вищий рівень конфліктності;
- інтимно-сексуальна сфера стосунків для чоловіків є доволі важливою, ніж для жінок;

- установки щодо особистісної ідентифікації з партнером у чоловіків та жінок майже однакові;
- особи, що мали повну батьківську сім'ю, більше задоволення своїм партнером, тобто позитивний досвід структури батьківської сім'ї має прямий вплив на майбутні стосунки;
- люди, що суб'єктивно вважали свою батьківську сім'ю неблагополучною, характеризуються більшою задоволеністю своїм партнером;
- якщо батьківська сім'я характеризувалася значною конфліктністю, то, у майбутньому, жінка особливої уваги буде приділяти виховним та господарським обов'язкам у власній сім'ї;
- якщо батьківська сім'я мала високу інтелектуально-культурну та досить активну орієнтацію, то людина при виборі майбутнього партнера значної уваги приділятиме довірливості, ширості та чесності у відносинах.

Цикл наукових досліджень, проведений під керівництвом Кочаряна О. С. [9], виявив зв'язок синдрому так званого «емоційного холоду» у шлюбних взаєминах із особливостями батьківсько-дитячих стосунків у далекому дитинстві. Зазначені дослідження мали наступні висновки:

- ✓ жінки із синдромом «емоційного холоду» у своїх генограмах мали такі типи сімейних сценаріїв, як: «Зниклий чоловік», «Чоловік-герой», «Кохання поза шлюбом», «Чоловіків треба обманювати», «Чоловік-батько»;
- ✓ такі сценарії негативно впливають на формування психологічно-інтимних стосунків: чоловікам не можна довіряти; у шлюбі не існує кохання; чоловік потрібен тільки для того, аби продовжувати рід [10].

Таким чином, дані, отримані в ході представлених досліджень, підкреслюють значущість внутрішньосімейних відносин для формування вибору майбутнього партнера і побудови повноцінних подружніх відносин.

У межах даного дослідження нами було поставлено за **мету** визначити роль стилю сімейного виховання та взаємовідносин, сиблінгових позицій та релігійних поглядів у батьківській сім'ї у формуванні вибору шлюбного партнера. З огляду на мету, нами було сформульовано **концептуальну гіпотезу дослідження**, яка полягає у припущенні стосовно того, що існує зв'язок між соціально-психологічними аспектами батьківської сім'ї та особливостями вибору шлюбного партнера молодого людиною. Соціально-психологічні особливості батьківської сім'ї проявляються за такими інтегративними компонентами сиблінгові позиції, релігійні погляди, рівень матеріального забезпечення, стилі сімейного виховання та взаємовідносин.

Концептуальна гіпотеза даного дослідження конкретизована у наступних **емпіричних гіпотезах**:

- 1) існує зв'язок між стилем взаємовідносин та виховання у батьківській сім'ї та уявленнями про сімейні цінності, подружні відносини і вибір шлюбного партнера у молодій особі.
- 2) існують відмінності уявлень про сімейні цінності, подружні відносини і вибір шлюбного партнера у молодій особі з різною сиблінговою позицією у батьківській сім'ї;

3) існують відмінності уявлень про сімейні цінності, подружні відносини і вибір шлюбного партнера у представників у молодій особі з різними релігійними поглядами.

З метою підтвердження гіпотези та проведення дослідження було залучено 96 осіб віком від 18 до 35 років. Під час дослідження були використані наступні психодіагностичні методи дослідження: анкетне опитування (з метою з'ясування даних біографічного характеру, поглядів, зокрема релігійних), а також опитувальник «Аналіз сімейної тривоги» (1999 р.) Е. Г. Ейдемільера, В. В. Юстицькіса, опитувальник «Шкала сімейного оточення» Р. Муса, в адаптації С.В. Купріянової (1985 р.), опитувальник «Поведінка батьків і ставлення до них» (1965 р.) Е. Шафер, в адаптації Л. І. Вассерман, І. А. Горькової, Е. Е. Роміциной – для з'ясування соціально-психологічних особливостей батьківської сім'ї; опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (1985 р.) А. Н. Волкової, Г. Трапезнікової – для діагностики уявлень про сімейні цінності, шлюбні відносини, вибір подружнього партнера. Обробка результатів емпіричного дослідження була проведена за допомогою математико-статистичних методів: критерію Колмогорова-Смірнова; коефіцієнту кореляції ρ -Спірмена; критерію встановлення значущості розбіжностей між двома групами U-Манна-Уїтні та критерію Краскела-Уоліса для встановлення значущості розбіжностей між трьома та більше групами. У якості аналога незалежної змінної (предикторами) було обрано показники за шкалами методики дослідження аналізу сімейної тривоги Е. Г. Ейдемільера, В. В. Юстицькіса, показники шкали сімейного оточення Р. Мус, С.В. Купріянової, шкали діагностики поведінки батьків і ставлення до них Е. Шафер. У якості аналога залежної змінної виступають показники рольових очікувань і домагань у шлюбі А. Н. Волкової, Г. Трапезнікової.

Результати наших розрахунків ми наводимо нижче. У таблиці 1 наведені розраховані значення коефіцієнтів кореляції Спірмена між показниками рольових очікувань і домагань у шлюбі та показником загальної сімейної тривожності.

Таблиця 1. – Значення коефіцієнтів кореляції Спірмена між показниками рольових очікувань і домагань у шлюбі та показником загальної сімейної тривожності

Шкали «Рольові очікування і домагання у шлюбі»	Показник загальної сімейної тривожності
Інтимно-сексуальна сфера	-0,159
Особистісна ідентифікація з партнером	-0,317**
Господарсько-побутові функції	-0,130
Батьківсько-виховні обов'язки	-0,437**
Соціальна активність	-0,127
Емоційно-психотерапевтична функція	-0,206*
Зовнішня привабливість	0,008

Примітка: ** - рівень значущості $p < 0,01$; * - рівень значущості $p < 0,05$

Як видно з таблиці, існує від'ємний кореляційний зв'язок між показником загальної сімейної тривожності та шкалою особистісної ідентифікації з партнером ($\rho = -0,317^{**}$; $p < 0,01$). Також встановлено від'ємні кореляційні зв'язки між показником загальної сімейної тривожності та шкалою батьківсько-виховних обов'язків ($\rho = -0,437^{**}$; $p < 0,01$) і між показником загальної сімейної тривожності та шкалою емоційно-психотерапевтичної функції ($\rho = -0,206^{*}$; $p < 0,05$).

Нижче розглянемо можливість існування зв'язків між показниками соціального клімату батьківської сім'ї та рольовими очікуваннями і домаганнями у шлюбі (таблиця 2).

Таблиця 2. – Значення коефіцієнтів кореляції Спірмена між показниками соціального клімату батьківської сім'ї та рольовими очікуваннями і домаганнями у шлюбі

«Шкала сімейного оточення»	Шкали «Рольові очікування та домагання у шлюбі»						
	ІС	ОІ	ГП	БВ	СА	ЕП	ЗП
Згуртованість	-0,140	0,249	0,366*	0,282	0,051	-0,040	0,280
Експресивність	0,018	0,259	0,048	0,075	0,328	0,416*	0,084
Незалежність	0,021	0,231	0,052	0,420*	-0,136	-0,082	0,046
Конфлікт	-0,321	0,113	0,249	0,222	0,122	0,066	0,159
Орієнтація на досягнення	0,065	0,270	0,275	0,595**	0,234	0,184	0,355
Інтелектуально-культурна орієнтація	-0,268	0,151	0,158	0,121	0,306	0,072	0,256
Орієнтація на активний відпочинок	-0,283	0,407*	-0,072	0,306	0,096	0,025	0,099
Морально-етичний аспект	-0,201	0,193	-0,112	0,051	-0,169	-0,024	0,006
Організація	-0,295	0,322	0,088	0,506**	0,245	0,309	0,354
Контроль	-0,313	0,038	-0,040	0,234	0,006	-0,131	0,055

Примітка: ** - рівень значущості $p < 0,01$; * - рівень значущості $p < 0,05$.

ІС – інтимно-сексуальна сфера, ОІ – особистісна ідентифікація з партнером, ГП – господарсько-побутові функції, БВ – батьківсько-виховні обов'язки, СА – соціальна активність, ЕП – емоційно-психотерапевтична функція, ЗП – зовнішня привабливість

Як видно з таблиці, існує додатній кореляційний зв'язок між показником згуртованості та шкалою господарсько-побутових функцій ($\rho = 0,366^{*}$, $p < 0,05$), між показником експресивності та шкалою емоційно-психотерапевтичної функції ($\rho = 0,416^{*}$, $p < 0,05$), між показником незалежності та шкалою батьківсько-виховних обов'язків ($\rho = 0,420^{*}$, $p < 0,05$), між показником орієнтації на досягнення та шкалою батьківсько-виховних обов'язків ($\rho = 0,595^{**}$, $p < 0,01$), між показником орієнтації на активний відпочинок та шкалою особистісної ідентифікації з партнером ($\rho = 0,407^{*}$, $p < 0,05$), між показником організації та шкалою батьківсько-виховних обов'язків ($\rho = 0,506^{**}$, $p < 0,01$).

Нижче розглянемо можливість існування зв'язків між показниками поведінки батьків та рольовими очікуваннями і домаганнями у шлюбі (таблиця 3).

Таблиця 3. – Значення коефіцієнтів кореляції Спірмена між показниками ставлення до батьків та рольовими очікуваннями і домаганнями у шлюбі

Шкали «Поведінка батьків і ставлення до них»	Шкали «Рольові очікування та домагання у шлюбі»						
	ІС	ОІ	ГП	БВ	СА	ЕП	ЗП
Позитивний інтерес	0,244*	0,318**	0,200	0,357**	0,353*	0,271*	0,136
Директивність	-0,051	-0,062	-0,031	-0,045	-0,073	-0,002	-0,071
Ворожість	0,282**	-0,134	-0,135	-0,309**	-0,204*	-0,098	0,000
Автономність	0,178	0,063	0,139	-0,080	0,066	0,256*	0,252*
Непослідовність	-0,083	-0,048	-0,066	-0,177	0,001	-0,025	0,189

Примітка: ** - рівень значущості $p < 0,01$; * - рівень значущості $p < 0,05$.

ІС – інтимно-сексуальна сфера, ОІ – особистісна ідентифікація з партнером, ГП – господарсько-побутові функції, БВ – батьківсько-виховні обов'язки, СА – соціальна активність, ЕП – емоційно-психотерапевтична функція, ЗП – зовнішня привабливість

З таблиці видно, що існує додатній кореляційний зв'язок між показником позитивного інтересу та шкалою інтимно-сексуальної сфери ($\rho = 0,244^*$, $p < 0,05$), а також між показником ворожості та шкалою інтимно-сексуальної сфери ($\rho = 0,282^{**}$, $p < 0,01$), між показником позитивного інтересу та шкалою особистісної ідентифікації з партнером ($\rho = 0,318^{**}$, $p < 0,01$), між показником позитивного інтересу та шкалою батьківсько-виховних обов'язків ($\rho = 0,357^{**}$, $p < 0,01$), між показником позитивного інтересу та шкалою соціальної активності ($\rho = 0,353^*$, $p < 0,05$), між показником позитивного інтересу та шкалою емоційно-психотерапевтичної функції ($\rho = 0,271^*$, $p < 0,05$), між показником автономності та шкалою емоційно-психотерапевтичної функції ($\rho = 0,256^*$, $p < 0,05$), між показником автономності та шкалою зовнішньої привабливості ($\rho = 0,252^*$, $p < 0,05$).

Таблиця 4. – Усереднені показники за шкалами рольових очікувань і домагань у шлюбі між досліджуваними з різною сиблінговою позицією

Показники рольових очікувань та домагань у шлюбі	Середні показники досліджуваних		Рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна-Уїтні
	Єдина дитина	Мають сиблінгів	
Інтимно-сексуальна сфера	46,61	50,17	$p = 0,526$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Особистісна ідентифікація з партнером	46,26	50,48	$p = 0,450$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Господарсько-побутові функції	48,22	48,75	$p = 0,926$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Батьківсько-виховні обов'язки	45,38	51,25	$p = 0,299$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Соціальна активність	36,61	58,99	$p = 0,001^*$, $p < 0,05$ розбіжності значущі
Емоційно-психотерапевтична функція	46,14	50,58	$p = 0,432$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Зовнішня привабливість	40,19	55,83	$p = 0,006^*$, $p < 0,05$ розбіжності значущі

Примітка: * - статистично значущі розбіжності на рівні $p \leq 0,05$

Також існує від'ємний кореляційний зв'язок між показником ворожості та шкалою батьківсько-виховних обов'язків (-0,309**), а також від'ємний кореляційний зв'язок між показником ворожості та шкалою соціальної активності (-0,204*).

У таблиці 4 представлені усереднені показники за шкалами рольових очікувань і домагань в шлюбі у виділених групах досліджуваних.

Згідно проведеного аналізу, наданого в таблиці 4, нами було з'ясовано, що значущими є розбіжності за двома шкалами рольових очікувань і домагань у шлюбі, а саме: соціальна активність та зовнішня привабливість.

Розбіжності між показниками інтимно-сексуальної сфери, особистісної ідентифікації з партнером, господарсько-побутових функцій, батьківсько-виховних обов'язків, емоційно-психотерапевтичної функції не досягають рівня статистичної значущості.

У таблиці 5 представлені усереднені показники за шкалами рольових очікувань і домагань в шлюбі у виділених групах досліджуваних.

Таблиця 5. – Усереднені показники за шкалами рольових очікувань і домагань у шлюбі між досліджуваними з різними релігійними поглядами

Показники рольових очікувань та домагань у шлюбі	Середні показники досліджуваних			Рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна-Уїтні
	Віруючі	Агностики	Атеїсти	
Інтимно-сексуальна сфера	52,90	51,25	41,59	$p = 0,170, p > 0.05$ розбіжності незначущі
Особистісна ідентифікація з партнером	51,81	44,19	46,21	$p = 0,522, p > 0.05$ розбіжності незначущі
Господарсько-побутові функції	56,27	40,31	42,26	$p = 0,035, p > 0.05$ розбіжності незначущі
Батьківсько-виховні обов'язки	61,90	37,94	36,10	$p = 0,001^*, p < 0.05$ розбіжності значущі
Соціальна активність	50,03	54,25	43,90	$p = 0,407, p > 0.05$ розбіжності незначущі
Емоційно-психотерапевтична функція	54,90	43,19	42,70	$p = 0,102, p > 0.05$ розбіжності незначущі
Зовнішня привабливість	49,09	55,66	44,47	$p = 0,400, p > 0.05$ розбіжності незначущі

Примітка: * - статистично значущі розбіжності на рівні $p \leq 0,05$

Відповідно до проведеного аналізу, представленого в таблиці 5, нами було з'ясовано, що значущими є розбіжності за однією шкалою рольових очікувань і домагань у шлюбі, а саме – батьківсько-виховні обов'язки.

Розбіжності між показниками інтимно-сексуальної сфери, особистісної ідентифікації з партнером, господарсько-побутових функцій, соціальної активності, емоційно-психотерапевтичної функції та зовнішньої привабливості не досягають рівня статистичної значущості.

Отже, гіпотези нашого дослідження стосовно ролі стилю сімейного виховання та взаємовідносин, сиблінгових позицій та релігійних поглядів у батьківській сім'ї у формуванні вибору шлюбного партнера молодого особою

були підтверджені емпіричним шляхом.

У результаті проведеного емпіричного дослідження були отримані наступні результати:

1) виявлено, що існують статистично значущі кореляційні зв'язки між сімейною тривожністю та шкалою особистісної ідентифікації з партнером, сімейною тривожністю та шкалою батьківсько-виховних обов'язків, а також сімейною тривожністю та шкалою емоційно-психотерапевтичної функції;

2) за результатами кореляційного аналізу було встановлено, що між показниками соціального клімату батьківської сім'ї та рольовими очікуваннями і домаганнями у шлюбі, спостерігаються кореляційні зв'язки між згуртованістю та господарсько-побутовими функціями, між експресивністю та емоційно-психотерапевтичною функцією, між незалежністю та батьківсько-виховними обов'язками, між орієнтацією на досягнення та батьківсько-виховними обов'язками, між орієнтацією на активний відпочинок та особистісною ідентифікацією з партнером, між організацією та батьківсько-виховними обов'язками;

3) за результатами кореляційного аналізу було підтверджено, що між показниками ставлення до батьків та рольовими очікуваннями і домаганнями у шлюбі, були виявлені кореляційні зв'язки між позитивним інтересом та інтимно-сексуальною сферою, між позитивним інтересом та особистісною ідентифікацією з партнером, між позитивним інтересом та батьківсько-виховними обов'язками, між позитивним інтересом та соціальною активністю, між позитивним інтересом та емоційно-психотерапевтичною функцією, між автономністю та емоційно-психотерапевтичною функцією, між автономністю та зовнішньою привабливістю, між ворожістю та батьківсько-виховними обов'язками, між ворожістю та соціальною активністю;

4) уточнено наявність відмінностей між досліджуваними з різною сиблінговою позицією у батьківській сім'ї за двома шкалами рольових очікувань і домагань у шлюбі, а саме: соціальна активність та зовнішня привабливість;

5) з'ясовано, що спостерігаються відмінності між досліджуваними з різними релігійними поглядами за однією шкалою рольових очікувань і домагань у шлюбі, а саме – батьківсько-виховні обов'язки;

6) встановлено, що показники значущості за шкалою соціальної активності та зовнішньої привабливості є більшими у групі досліджуваних, що мають сиблінгів;

7) виявлено, що показник значущості за шкалою батьківсько-виховних обов'язків є більшим у групі віруючих досліджуваних, середнім – у групі агностиків і низьким – у групі атеїстів.

Беручи до уваги висновки емпіричного дослідження, варто зазначити, що отримані результати можуть бути використані практичними психологами та працівниками психологічних служб у роботі з подружніми парами при вирішенні завдань психологічної допомоги, консультування, психокорекції та психотерапії, а також у процесі психологічної підготовки молоді до подружнього життя.

Література:

1. Романова Е. В. Влияние опыта взаимоотношений в родительской семье на формирование супружеских отношений и удовлетворенность браком / Е. В. Романова, А. С. Щербакова. – Санкт-Петербург: Вестник Санкт-Петербургского университета, 2011. – 121 с.
2. Bader E. In quest of the mythical mate. / E. Bader, P. Pearson. – New York: Brunner/Mazel, 1988.
3. Бурбо Л. Пять травм, которые мешают быть самим собой / Л. Бурбо. – М: ООО Изд. дом «София», 2004. – 176 с.
4. Amato P. R. The Consequences of Divorce for Attitudes Toward Divorce and Gender Roles / P. R. Amato, A. Booth., 1991.
5. Campbell E. Q. Adolescent Socialization. In: Goslin DA, editor. Handbook of Socialization Theory and Research. Rand McNally / Campbell. – ; Chicago, 1969.
6. Glass J. Attitude Similarity in Three-Generation Families: Socialization, Status Inheritance, or Reciprocal Influence? / J. Glass, V. L. Bengston, C. C. Dunham., 1986.
7. Cunningham M. The influence of parents' marital quality on adult children's attitudes toward marriage and its alternatives: main and moderating effects [Електронний ресурс] / M. Cunningham, A. Thornton. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3855026/>.
8. Крайлюк А. І. Особливості впливу батьківських настанов на вибір подружнього партнера / А. І. Крайлюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. - 2015. - Вип. 6. - С. 135-139. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2015_6_24
9. Кочарян, А. С., Фролова, Е. В., & Бару, И. А. (2014). Разработка и психометрическая оценка опросника диагностики стиля межличностных отношений. *Psychological Counseling and Psychotherapy*, (1-2), 209-220. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/psychotherapy/article/view/1404>
10. Терещенко, Н. М., & Долгополова, О. В. (2019). Вплив сімейних сценаріїв на формування синдрому «емоційного холоду» в міжособистісних стосунках. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія*, (66), 101-105.

References:

1. Romanova E. V. Vliyanie opyta vzaimootnoshenij v roditel'skoj sem'e na formirovanie supruzheskikh otnoshenij i udovletvorennost' brakom / E. V. Romanova, A. S. Shcherbakova. – Sankt-Peterburg: Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta, 2011. – 121 s.
2. Bader E. In quest of the mythical mate. / E. Bader, P. Pearson. – New York: Brunner/Mazel, 1988.
3. Burbo L. Pyat' travm, kotorye meshayut byt' samim soboj / L. Burbo. – M: ООО Izd. dom «SofiYA», 2004. – 176 s.
4. Amato P. R. The Consequences of Divorce for Attitudes Toward Divorce and Gender Roles / P. R. Amato, A. Booth., 1991.
5. Campbell E. Q. Adolescent Socialization. In: Goslin DA, editor. Handbook of Socialization Theory and Research. Rand McNally / Campbell. – ; Chicago, 1969.
6. Glass J. Attitude Similarity in Three-Generation Families: Socialization, Status Inheritance, or Reciprocal Influence? / J. Glass, V. L. Bengston, C. C. Dunham., 1986.

7. Cunningham M. The influence of parents' marital quality on adult children's attitudes toward marriage and its alternatives: main and moderating effects [Електронний ресурс] / M. Cunningham, A. Thornton. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3855026/>.

8. Krailiuk A. I. Osoblyvosti vplyvu batkivskykh nastanov na vybir podruzhnogo partnera / A. I. Krailiuk // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia : Psykholohichni nauky. - 2015. - Vyp. 6. - S. 135-139. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2015_6_24

9. Kocharian, A. S., Frolova, E. V., & Baru, Y. A. (2014). Razrabotka y psykhometrycheskaia otsenka oprosnyka dyahnostyky styliia mezhlychnostnykh otnoshenyi. Psychological Counseling and Psychotherapy, (1-2), 209-220. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/psychotherapy/article/view/1404>

10. Tereshchenko, N. M., & Dolhopolova, O. V. (2019). Vplyv simeinykh stsenariiv na formuvannia syndromu «emotsiinoho kholodu» v mizhosobystisnykh stosunkakh. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia Psykholohiia, (66), 101-105.

Abstract. *The article considers the possibility of the influence of the socio-psychological characteristics of the parental family on the choice of a marriage partner by a young man. It is established that the socio-psychological features of the parental family are manifested not only in the styles of family education and the process of relationships, but also in such integrative components as the positions of siblings and religious views. The results of an empirical study show that there is indeed a connection between the nature of intra-family relations and the peculiarities of a young person's choice of a marriage partner, and there are also differences in ideas about family values, family relations and the choice of a marriage partner among young people with different positions of brothers and sisters and religious views.*

Key words: *family, marriage, style of family education, parent-child relations, religion, sibling positions, choice of marriage partner.*

Науковий керівник: д.психол.н., проф. Аришава І.Ф.

Статья отправлена: 29.12.2021 г.

© Величко Р.В.

УДК 159.9

SOME PSYCHOLOGICAL TRAITS OF THE PERSONALITY WITH FEAR OF MISSING OUT**ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ З «СИНДРОМОМ ВТРАЧЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ»****Arshava I.F. / Аршава І.Ф.***d. psychol.s., prof. / д.психол.н., проф.*

ORCID: 0000-0003-1672-4479

Horbanova A.M. / Горбаньова А.М.*student / студент*

ORCID: 0000-0003-1891-0419

*Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Gagarin Avenue, 72, 49010**Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,**м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72, 49010*

Анотація. В роботі представлено результати теоретичного та емпіричного дослідження деяких аспектів феномену «синдром втрачених можливостей», який визначається як специфічна форма онлайн-поведінки, що проявляється у нав'язливому побоюванні пропустити важливий досвід, котрий отримують інші, а також у бажанні постійно перебувати онлайн [8]. На сьогодні існує недостатня кількість досліджень щодо зв'язку «синдрому втрачених можливостей» з психологічними особливостями особистості, оскільки результати зарубіжних досліджень є суперечливими. Отже, метою представленого дослідження було дослідити особистісні особливості осіб з проявами «синдрому втрачених можливостей».

З'ясовано, що досліджувані із проявами «синдрому втрачених можливостей» мають високі показники емоційної нестабільності, напруженості та тривожності. Таким чином, можна стверджувати, що для таких осіб властивими є імпульсивність, знижені самоконтроль, стресостійкість, самооцінка та відчуття провини. Показник жорсткості може свідчити про надмірну раціональність тверджень осіб з «синдромом втрачених можливостей», що й зумовлює розвиток останнього та викликає сумніви стосовно вибору у різних сферах життя.

Ключові слова: «синдром втрачених можливостей», особистість, психологічні характеристики, молодь, Інтернет.

Вступ.

Сучасне життя вже неможливо уявити без Інтернет-технологій, оскільки останні займають значну частину повсякденної діяльності будь-якої особистості. Проте, незважаючи на численні переваги користування всесвітньою мережею, негативні наслідки зловживання цією діяльністю привертають все більшої уваги дослідників в останні роки. Серед таких наслідків значне місце займає відносно новий соціально-психологічний феномен під назвою «синдром втрачених можливостей», або Fear of missing out (FoMO). У зарубіжній науковій літературі визначення «синдрому втрачених можливостей» містить два основні компоненти: а) побоювання стосовно того, що інші люди отримують корисний досвід та позитивні враження, на відмінну від особистості з FoMO; б) нав'язливе бажання бути в курсі усіх подій та залишатися онлайн [8].

Знання про «синдром втрачених можливостей» все ще залишаються

обмеженими. Зарубіжні дослідження містять суперечливі результати щодо наявності зв'язку «синдрому втрачених можливостей» з особистісними рисами. Вчені Stead and Bibby (2017) виявили негативну кореляцію між «синдромом втрачених можливостей» та показниками емоційної стабільності та сумлінності [11]. Автори М. Milyavskaya та інші (2018) зазначають, що за результатами дослідження «синдром втрачених можливостей» не корелює з рисами особистості [7]. Отже, психологічні характеристики особистості з «синдромом втрачених можливостей» залишаються й досі недостатньо визначеними.

Основний текст.

Вперше «синдром втрачених можливостей» було описано Dr. Dan Herman (1996) та концептуалізовано за допомогою теорії самодетермінації (SDT) Deci та Ryan [3, 9]. Дослідники Przybylski та інші (2013) вперше це дослідили з метою визначення причин виникнення «синдрому втрачених можливостей» [8]. Автори вважали, що «синдром втрачених можливостей» являє собою негативний емоційний стан, який виникає в результаті незадоволених потреб в соціальній близькості [8].

Так, J. D. Elhai, J. C. Levine, A. M. Alghraibeh та інші (2018) вказують, що «синдром втрачених можливостей» позитивно корелює із наявністю підвищеного рівня тривожності та негативними емоціями [2].

Результати дослідження Scott H. та Woods H.C. (2018) показали, що «синдром втрачених можливостей» пов'язаний із занепокоєнням перед сном, тривалішою затримкою настання сну і скороченням його тривалості серед підлітків [10].

Результати сучасних зарубіжних досліджень показують, що «синдром втрачених можливостей» може виступати предиктором надмірного використання соціальних мереж, таких як Instagram [5]. K. Kircaburun, та M. D. Griffiths (2018) виявили, що проблемне використання Instagram серед студентів університету пов'язане з наявністю зниженого рівня їх самооцінки, задоволеності життям та сумлінності, що негативно впливає на загальне самопочуття [4].

Велика кількість часу перебування в соціальних мережах пов'язане із виникненням проблем із зором, зниженням уваги, що може сприяти виникненню нещасних випадків під час переходу через дороги, під час водіння автомобіля, або навіть у повсякденній діяльності [6]. Проблемне використання Інтернет-технологій при наявності «синдрому втрачених можливостей» призводить до появи порушень постави й появи болю з боку опорно-рухового апарату [1]. Отже, проблема «синдрому втрачених можливостей» опосередковує виникненню численних негативних наслідків, які зашкоджують здоровому розвитку та життєдіяльності особистості.

На основі викладеного теоретичного аналізу можна сформулювати **мету дослідження**, яка полягала у вивченні психологічних особливостей осіб з «синдромом втрачених можливостей». Як ми вважаємо, існують певні психологічні якості, що впливають на виникнення та перебіг «синдрому втрачених можливостей».

Було зроблено припущення, що досліджувані з високим рівнем прояву «синдрому втрачених можливостей» схильні до емоційної нестабільності, стриманості, інтровертованості та низького самоконтролю.

Матеріали та методи дослідження.

У дослідженні взяли участь 75 осіб віком від 16 до 30 років, серед яких: 47 жінок, 26 чоловіків та 2 небінарні особи. Всі досліджувані – українці за національністю та належать до різних сфер діяльності: учні, студенти, працівники різних сфер.

Для перевірки гіпотези дослідження було використано психодіагностичні методики: Шкала «синдрому втрачених можливостей» (Fear of Missing Out Scale), (Przybylski, Murayama, DeHann, & Gladwell, 2013); «Особистісний опитувальник Кеттелла, 16PF (форма С)» (в адаптації Є.С. Чугунової, А.М. Капустіної, Л.В. Мургулець, І. М. Палей, 1972).

Результати дослідження та їх обговорення.

При аналізі результатів дослідження за методикою «Шкала «синдрому втрачених можливостей»» виявлено факти, які надали змоги встановити, що 53% досліджуваних мають прояви FoMO, з них 31 особи – жіночої статі, 8 – чоловічої та 1 небінарна особа.

Для перевірки гіпотези дослідження досліджуваних було розподілено на групи за рівнем прояву «синдрому втрачених можливостей» та здійснено порівняння їх за іншими особистісними показниками за критерієм U-Манна-Уїтні.

За результатами дослідження (табл. 1) було встановлено значущі розбіжності між групами з різним рівнем прояву «синдрому втрачених можливостей» за показниками рис особистості першого рівня, а саме: у групі досліджуваних з високим рівнем «синдрому втрачених можливостей» виявлено статистично нижчі показники за шкалами «емоційна нестабільність – емоційна стабільність» ($U=0,010$, $p\leq 0,05$), «жорсткість – чутливість» ($U=0,017$, $p\leq 0,05$), «низький самоконтроль – високий самоконтроль» ($U=0,028$, $p\leq 0,05$) та високі показники за факторами «спокій – тривожність» ($U=<0,001$), «розслабленість – напруженість» ($U=<0,001$). Значущих розбіжностей між групами за шкалами «стриманість – експресивність» ($U=0,514$, $p\leq 0,05$) та «інтроверт – екстраверт» ($U=0,331$, $p\leq 0,05$) виявлено не було.

За факторами базових рис особистості другого рівня було встановлено наступні значущі розбіжності між досліджуваними: у групі досліджуваних з проявами «синдрому втрачених можливостей» було констатовано наявність високих показників за шкалою «низька тривожність – висока тривожність» ($U=<0,001$) та низькі показники «нейротизм – емоційна стабільність» ($U=0,004$, $p\leq 0,05$).

Аналіз результатів дослідження констатує підтвердження гіпотези дослідження, за його результатами виявлено наступне: наявність тривожності, емоційної нестабільності, низького самоконтролю та припущення щодо наявності стриманості та інтровертованості не було підтверджено. Цікавими виявились результати за показниками факторів «жорсткості» та «напруженості».

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що особистість з «синдромом втрачених можливостей» характеризується схильністю до імпульсивної поведінки, зниженого контролю власних дій та рівня стресостійкості, заниженої самооцінки та самопровини. Також показники за фактором жорсткості можуть свідчити про надмірну раціональність тверджень осіб з «синдромом втрачених можливостей», що й зумовлює розвиток останнього та викликає сумніви стосовно вибору у різних сферах життя.

Таблиця 1 - Усереднені показники досліджуваних з різними рівнями «синдрому втрачених можливостей» за методикою «Особистісний опитувальник» Р. Кеттелла та рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна-Уїтні

Особистісні фактори	Середні показники досліджуваних		Рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна-Уїтні
	Високі показники FoMO (N = 40)	Низькі показники FoMO (N = 35)	
Базові риси особистості першого рівня			
Фактор А. «Замкнутість – товариськість»	41,94	33,50	0,087
Фактор В. «Низький інтелект – високий інтелект»	42,04	33,39	0,078
Фактор С. «Емоційна нестабільність – емоційна стабільність»	32,08	44,77	0,010**
Фактор Е. «Підпорядкованість – домінантність»	37,71	38,33	0,902
Фактор F. «Стриманість – експресивність»	39,51	36,27	0,514
Фактор G. «Низька нормативність поведінки – висока нормативність поведінки»	35,80	40,51	0,345
Фактор H. «Боязкість – сміливість»	38,39	37,56	0,868
Фактор І. «Жорсткість – чутливість»	43,55	31,66	0,017**
Фактор L. «Довірливість – підозрілість»	40,55	35,09	0,270
Фактор М. «Практичність – мрійливість»	38,89	36,99	0,702
Фактор N. «Прямолінійність – дипломатичність»	39,30	36,51	0,576
Фактор О. «Спокій – тривожність»	47,63	27,00	0,001*
Фактор Q1. «Консерватизм – радикалізм»	37,90	38,11	0,966
Фактор Q2. «Конформізм – нонконформізм»	36,53	39,69	0,526
Фактор Q3. «Низький самоконтроль – високий самоконтроль»	32,89	43,84	0,028**
Фактор Q4. «Розслабленість – напруженість»	46,33	28,49	0,001*
Базові риси особистості другого рівня			
Фактор F1. «Низька тривожність – висока тривожність»	48,33	26,20	0,001*
Фактор F2. «Інтроверт – екстраверт»	40,29	35,39	0,331
Фактор F3. «Нейротизм – емоційна стабільність»	31,24	45,73	0,004**
Фактор F4. «Конформність – кортикальний контроль»	36,70	39,49	0,580

Примітка: * рівень значущості $p \leq 0,01$, ** рівень значущості $p \leq 0,05$

Висновки.

У представленому дослідженні, присвяченому вивченню психологічних характеристик особистості з «синдромом втрачених можливостей», розглянуті теоретичні положення щодо дослідження причин виникнення зазначеного феномену, серед яких виокремлюють незадоволені потреби в соціальній близькості, проблемне використання соціальних мереж та Інтернет-технологій. Розкрито сутність феномену «синдром втрачених можливостей» як специфічної форми онлайн-поведінки, що проявляється у нав'язливому побоюванні пропустити важливий досвід, який отримують інші, а також у бажанні постійно перебувати онлайн.

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що «синдром втрачених можливостей» асоціюється з проблемним використанням Інтернет-технологій та соціальних медіа, що негативно впливає на емоційний стан, фізичний стан та ефективність особистісної діяльності в цілому.

У результаті проведеного дослідження було встановлено наявність певних психологічних характеристик особистості з «синдромом втрачених можливостей» у представників української молоді, можна сформулювати наступні висновки:

1) визначено, що 53% респондентів з загальної кількості досліджуваних мали прояви «синдрому втрачених можливостей»;

2) з'ясовано, що досліджувані із проявами «синдрому втрачених можливостей» мають високі показники емоційної нестабільності, напруженості та тривожності. Отже, можна стверджувати, що для таких осіб властивими є імпульсивність, знижені показники самоконтролю, стресостійкості, самооцінки та відчуття провини;

3) виявлено, що досліджувані з «синдромом втрачених можливостей» схильні до такої характеристики особистості як жорсткість. Це може свідчити про те, як ми вважаємо, що надмірна раціональність зумовлює виникнення побоювання втратити корисний досвід та викликає постійні сумніви у власному виборі;

4) отримані дані про існування зв'язку наявності даного феномену з специфічними психологічними чинниками, що дозволяє надати змоги створити ймовірну особистісну модель осіб з проявами «синдрому втрачених можливостей» із метою подальшого аналізу причин його виникнення, розроблення сучасних програм нівелювання наслідків та запобігання виникненню останнього у представників української молоді.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розширенні теоретичних та емпіричних даних про феномен «синдром втрачених можливостей» у вітчизняній психологічній науці, а саме – у більш детальному дослідженні загальних предикторів виникнення «синдрому втрачених можливостей». Особливого значення має набути фахова розробка сучасних психопрофілактичних та корекційних методів з метою усунення станів психічної дезадаптації, спричинених «синдромом втрачених можливостей».

Литература:

1. Damodaran, K. and P. Senthil, 2019. Relationship between the hand discomfort with the dimensions of hand and touch screen mobiles. *Drug Invention Today*, 12(3): 537-540.
2. Elhai, J.D., J.C. Levine, A.M. Alghraibeh, A.A. Alafnan and B.J. Hall, 2018. Fear of missing out: Testing relationships with negative affectivity, online social engagement, and problematic smartphone use. *Computers in Human Behavior*, 89: 289-298.
3. Herman, D., 2000. Introducing short-term brands: A new branding tool for a new consumer reality. *Journal of Brand Management*, 7(5): 330-340.
4. Kircaburun, K., Griffiths, M.D., 2019. Problematic Instagram Use: The Role of Perceived Feeling of Presence and Escapism. *Int J Ment Health Addiction*, 17: 909–921.
5. Lee, E., Lee, J., Moon, J. H., & Sung, Y., 2015. Pictures Speak Louder than Words: Motivations for Using Instagram. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(9): 552-556.
6. Loh K, Redd S., 2008. Understanding and preventing computer vision syndrome. *Malays Fam Physician*, 3(3): 128-30.
7. Milyavskaya, M., Saffran, M., Hope, N., & Koestner, R., 2018. Fear of missing out: Prevalence, dynamics, and consequences of experiencing FOMO. *Motivation and Emotion*, 42(5): 725-737.
8. Przybylski, A. K., Murayama, K., Dehaan, C. R., & Gladwell, V., 2013. Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4): 1841-1848.
9. Ryan, R. M., & Deci, E. L., 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1): 68-78.
10. Scott, H., & Woods, H. C., 2018. Fear of missing out and sleep: Cognitive behavioural factors in adolescents nighttime social media use. *Journal of Adolescence*, 68: 61-65.
11. Stead, H., & Bibby, P. A., 2017. Personality, fear of missing out and problematic internet use and their relationship to subjective well-being. *Computers in Human Behavior*, 76: 534-540.

References:

1. Damodaran, K., & Senthil, P. (2019). Relationship between the hand discomfort with the dimensions of hand and touch screen mobiles [Abstract]. *Drug Invention Today*, 12(3), 537-540.
2. Elhai, J. D., Levine, J. C., Alghraibeh, A. M., Alafnan, A. A., Aldraiweesh, A. A., & Hall, B. J. (2018). Fear of missing out: Testing relationships with negative affectivity, online social engagement, and problematic smartphone use. *Computers in Human Behavior*, 89, 289-298. doi:10.1016/j.chb.2018.08.020
3. Herman, D. (2000). Introducing short-term brands: A new branding tool for a new consumer reality. *Journal of Brand Management*, 7(5), 330-340. doi:10.1057/bm.2000.23
4. Kircaburun, K., Griffiths, M.D. (2019). Problematic Instagram Use: The Role of Perceived Feeling of Presence and Escapism. *Int J Ment Health Addiction*, 17, 909–921. doi:10.1007/s11469-018-9895-7
5. Lee, E., Lee, J., Moon, J. H., & Sung, Y. (2015). Pictures Speak Louder than Words:

Motivations for Using Instagram. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(9), 552-556. doi:10.1089/cyber.2015.0157

6. Loh K, Redd S. (2008) Understanding and preventing computer vision syndrome. *Malays Fam Physician*, 3(3), 128-30.

7. Milyavskaya, M., Saffran, M., Hope, N., & Koestner, R. (2018). Fear of missing out: Prevalence, dynamics, and consequences of experiencing FOMO. *Motivation and Emotion*, 42(5), 725-737. doi:10.1007/s11031-018-9683-5

8. Przybylski, A. K., Murayama, K., Dehaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848. doi:10.1016/j.chb.2013.02.014

9. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. doi:10.1037/0003-066x.55.1.68

10. Scott, H., & Woods, H. C. (2018). Fear of missing out and sleep: Cognitive behavioural factors in adolescents nighttime social media use. *Journal of Adolescence*, 68, 61-65. doi:10.1016/j.adolescence.2018.07.009

11. Stead, H., & Bibby, P. A. (2017). Personality, fear of missing out and problematic internet use and their relationship to subjective well-being. *Computers in Human Behavior*, 76, 534-540. doi:10.1016/j.chb.2017.08.016

Abstract. *This article presents the results of a theoretical and empirical study of some aspects of the phenomenon of Fear of missing out (FoMO), which is defined as a specific form of online behavior that manifests itself in an obsessive fear of missing important experiences that others have, as well as a desire to be constantly online [8]. Today, there are not enough studies on the connection between FoMO and the psychological features of personality, because the results of foreign studies are contradictory. Consequently, the aim of this study was to investigate the psychological traits of personality with FoMO.*

It was found out that respondents with FoMO have high indicators of emotional instability, tension and anxiety. Therefore, it is possible to assert that impulsiveness, lowered indicators of self-control, stress-resistance, self-esteem and guilt are characteristic of such individuals. The index of low sensitivity may indicate the excessive rationality of statements of persons with FoMO which predetermines the development of the latter and causes doubts about choices in different spheres of life.

Key words: *fear of missing out, personality, psychological traits, young adults, Internet.*

Стаття відправлена: 30.12.2021 г.

© Горбаньова А.М.

УДК 623.4:316.48

CONFLICTIZATIONAL OF CULTURAL AND HISTORICAL SPACE OF UKRAINIANNES IN THE CONDITIONS OF MODERN THREATS: MAIN RESEARCH RESULTS**КОНФЛІКТИЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНСТВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ****Averianova N.M. / Авер'янова Н.М.***s.ph.s. / к.філос.н.*

ORCID: 0000-0002-1088-2372

Voropaeva T.S. / Воропаєва Т.С.*s.p.s., as.prof. / к.психол.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-8388-7169

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Volodymyrska Street 60, 01601

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, вул. Володимирська 60, 01601

Анотація. У статті розглядаються питання конфліктизації та деконфліктизації культурно-історичного простору українства та українського суспільства в контексті сучасних загроз. Для вирішення цієї проблеми використовувався інтегративний підхід, який передбачає розгляд об'єкта дослідження в його зв'язках і взаємозалежностях з іншими процесами та явищами, а також урахування взаємодії різноманітних факторів, що визначають формування та розвиток конфліктизаційних явищ. На першому етапі дослідження було проаналізовано: а) процес формування та розвитку перших протоконфліктологічних концепцій, б) особливості інституціоналізації сучасної конфліктології, яка вивчає конфлікти на мікро-, мезо-, макро- та мега- рівнях, в) різноманітні конфліктологічні теорії сучасних соціогуманітарних наук, а також окреслено теоретико-методологічні основи дослідження процесів конфліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз. На другому етапі дослідження було вивчено: а) процес формування та розвитку конфліктологічних ідей в історії філософської думки, б) особливості сучасних геоконфліктологічних досліджень, в) специфіку заморожених та сецесіоністських конфліктів, г) процес об'єднання та деконфліктизації Німеччини, ґ) особливості міждержавних конфліктних відносин у постбіполярному світі, д) питання викликів, загроз і небезпек, які постають перед Україною та українцями з 1991 р. На третьому етапі дослідження було проаналізовано специфіку зростання загроз національній безпеці України в інформаційній сфері, особливості конфліктизаційних та деконфліктизаційних процесів у сучасній Україні, а також було запропоновано розглядати російсько-український збройний конфлікт як конфлікт неоколоніального типу.

Ключові слова: конфлікт, збройний конфлікт, конфліктизація, деконфліктизація, інтегративний підхід, неоколоніалізм, Україна, Російська Федерація.

Вступ.

Після розпаду СРСР та Варшавського блоку біполярна система, яка домінувала після закінчення Другої світової війни, була зруйнована. Після краху біполярної моделі з'явилась глибока криза у сфері забезпечення всіх систем безпеки (міжнародної, макрорегіональної, мезорегіональної, національної та мікрорегіональної). Сучасні дослідники намагаються знайти відповіді на питання, чи буде пост-біполярний період новим етапом якісної трансформації світового порядку, чи загострення міжнародної напруженості

після російської агресії проти України в 2014 р. стане нездоланною кризою і тотальною дестабілізацією світопорядку [1; 2; 3; 4]. В кінці XX і на початку XXI ст. кількість збройних конфліктів невинно зростає. Серйозною загрозою для людства є загострення різних виявів сепаратизму, екстремізму, релігійного фанатизму й тероризму, специфіка яких постійно модифікується, що підтверджується трагічними подіями і терактами у Європі (Париж, Ніцца, Брюссель, Берлін, Лондон, Стокгольм, Страсбург) і на теренах інших континентів [3; 4]. В умовах глобалізації конфліктизаційні процеси пост-біполярного світу можуть набувати транснаціонального й планетарного характеру. Глобальними загрозами вже стали міжнародний тероризм і екстремізм, а також можливість застосування зброї масового ураження. Крім цього, продовжує зберігатися й відтворюватися конфліктогенний потенціал соціумів пострадянського простору, що призводить до конфліктизації відносин між новими незалежними державами, а також між окремими незалежними державами та колишнім імперським центром [1; 2; 3; 4; 7] (в першу чергу, це стосується Молдови, Грузії, України та Казахстану). Отже, проблема **конфліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз**, над якою Центр українознавства філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка працював у 2019 – 2022 роках, є доволі актуальною і займає важливе місце в системі сучасної соціогуманітаристики. У коло даної проблематики входять і питання використання процесів конфліктизації як **інструменту імперського впливу** на колонізовані народи, і питання російсько-українського збройного конфлікту неокolonіального типу, що триває на території України вже майже вісім років, конструктивне вирішення якого має величезне практичне значення для всієї планети. Подальший цивілізаційний поступ України вимагає не тільки захисту національної незалежності, державного суверенітету та територіальної цілісності держави, але й реалізації національних інтересів, досягнення стабільності на глобальному й регіональному рівнях та загальнонаціональної єдності. Надзвичайно важливою у цьому плані є деконфліктизація українського суспільства, деокупація та реінтеграція населення окупованих територій.

Основний текст.

У XX ст. український народ пройшов через горнило світових воєн та кількох революцій і вступив у нове тисячоліття, уникнувши разом з усім людством третьої світової (ядерної) війни. У XXI ст. високий рівень розвитку технологій у всіх сферах діяльності дозволив людству вирішити багато проблем: збільшення тривалості життя й забезпечення мінімального рівня життя завдяки активному розвитку медицини й сільського господарства, зростання мобільності й комунікативної контактності людства завдяки величезним досягненням у галузі транспортних комунікацій та інформаційних технологій тощо. Нові можливості в освоєнні й перетворенні навколишнього світу у поєднанні з екстенсивним розвитком промисловості та споживацьким типом людської ментальності призвели до глобальної кризи загальнолюдської цивілізації. Людство виявилось **заручником власної технологічної потужності**. Глобалізація породила безліч проблем, що загрожують

загостренням старих і появою нових соціальних суперечностей. Найгострішими загрозами й небезпеками сьогодні є: 1) міжнародний тероризм (у тому числі й із застосуванням зброї масового знищення); 2) можлива ескалація російсько-українського, китайсько-тайваньського та вірмено-азербайджанського конфліктів, що можуть привести до нової глобальної конфронтації й навіть світової війни; 3) тотальне поширення пандемії COVID-19; 4) широкомасштабна війна РФ з Україною; 5) реалізація нового геостратегічного курсу Росії на теренах колишнього СРСР (неоколоніальна стратегія «геополітичного реваншу» РФ, поширення ідеології «руського мира», активізація нових спроб РФ розчленувати Україну, підтримка Росією процесів сепаратизації та федералізації у нових незалежних державах); 6) протистояння наддержав, боротьба за ресурси та ринки збуту; 7) соціально-економічний диспаритет між розвиненими країнами світу та країнами, що розвиваються; 8) загроза широкомасштабної екологічної катастрофи; 9) демографічні проблеми; 10) криза традиційних норм, цінностей і моральності, посилення дезорієнтації людини у світі, який швидко змінюється. Отже, затяжні збройні конфлікти, економічна криза, активізація радикальних, екстремістських і терористичних організацій, забруднення навколишнього середовища й різка зміна клімату створили цілий спектр актуальних викликів, загроз та небезпек для всіх країн світу. Загострення різноманітних проявів сепаратизму, релігійного фанатизму та безпрецедентного насильства, реалізація яких постійно модифікується, становить серйозну загрозу для людства. Сучасні дослідники намагаються знайти відповіді на питання, чи призведе цей комплекс викликів, загроз і небезпек до непереможної кризи та тотальної дестабілізації світового порядку.

Наприкінці XX – на початку XXI століття у світі спостерігається значна кількість **криз**, пов'язаних із загостренням широкого спектру геополітичних, політико-правових, соціально-економічних та культурно-історичних **суперечностей**. Відкрите нав'язування Росією своєї **неоколоніальної моделі пострадянського простору** викликає активний опір у багатьох нових незалежних державах. Загалом, всі ці проблеми викликають загострення різнопланових конфліктів від мікро- до мегарівня. **Трансдисциплінарний аналіз** подібних конфліктів необхідний через їх надзвичайне різноманіття та серйозний вплив на всі суспільні процеси. У конфліктних явищах переплітаються політичні, ідеологічні, економічні, культурні, релігійні, морально-етичні, художньо-естетичні та інші аспекти життєдіяльності соціуму. У зв'язку з цим, проблематика **конфліктизаційних і деконфліктизаційних процесів** сьогодні є універсальною і актуальною.

У рамках вивчення процесів конфліктизації та деконфліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних викликів і загроз **інтегративний підхід** забезпечує методологічний синтез кількох наукових дисциплін (соціальної філософії, політології, історії, соціології, психології, конфліктології, українознавства, етнології, культурології, військової науки тощо), поєднуючи їх концептуальний потенціал, і дозволяє вибудувати нову пізнавальну стратегію щодо поставленої проблеми. В сучасній соціогуманітаристиці інтегративний підхід (що передбачає розгляд об'єкта

дослідження у його діалектичних зв'язках та взаємозалежностях з іншими процесами і явищами, а також врахування взаємодії різнопланових чинників, які зумовлюють його становлення і розвиток) набуває все більшої актуальності у зв'язку з інтенсифікацією глобалізаційних процесів в сучасному світі і стрімким зростанням як глобальних, так і локальних викликів і загроз. Інтегративний підхід має великий дослідницько-методологічний потенціал для узагальнення теоретичних побудов на основі трансдисциплінарного аналізу сучасних криз і конфліктів у контексті глобальних процесів та постколоніального періоду розвитку України, а також специфіки міжнародної, регіональної та національної безпеки в умовах постбіполярного світу. Інтегративне розуміння сутності конфліктизації культурно-історичного простору українства в минулому та сьогоденні дозволяє більш оптимально вирішувати проблеми припинення міждержавного збройного конфлікту на території України та реінтеграції населення окупованих територій. Саме тому для розробки оптимальних стратегій і способів конструктивного розв'язання конфліктів на тих чи інших рівнях конфронтаційного протистояння різних сторін необхідний інтегративний підхід.

Аналіз наукових досліджень в галузі філософії, соціології, психології показує, що теоретико-методологічні й практичні основи сучасної конфліктології базуються на працях видатних мислителів (Геракліт, Емпедокл, Епікур, Аристотель, Платон), філософів епохи Відродження і Нового часу (Ф. Бекон, Г. Гегель, Т. Гоббс, Д. Дідро, І. Кант, Ш. Монтеск'є, Т. Мор, А. Рабле, Ж.-Ж. Руссо, Г. Спенсер та ін.), засновників провідних соціологічних і психологічних теорій конфліктів (серед яких М. Дойч, К. Левін, Д. Мід, К. Роджерс, К. Хорні, У. Юрі) та ін. Саме ці мислителі й науковці започаткували процес інституціоналізації сучасної конфліктології, яка вивчає конфлікти на мікро-, мезо-, макро- та мега-рівнях [5; 6; 7; 8–20].

Таким чином, конфлікт розглядається як одна з форм життєдіяльності будь-якого соціуму. Конфлікт є певним **вектором**, «**началом**», що пронизує всі сфери життя суспільства, редукуючись в особливі способи взаємодії, які є характерними для конкретної сфери суспільного життя. Будь-який конфлікт може приводити і до деструктивних, і до конструктивних наслідків. Інколи внутрішні конфлікти завдають певній групі (або спільноті) більше шкоди, ніж зовнішній ворог. Прояви конфліктів є такими ж різноплановими, як і шляхи та способи їхнього попередження і врегулювання. На жаль, досить часто внутрішньодержавні конфлікти послаблюють можливості країни захищати свої національні інтереси на міжнародній арені. Такі конфлікти можуть бути використані і зовнішніми, і внутрішніми гравцями як інструмент тиску на керівництво певної держави та прийняття ним не вигідних для даної країни умов. Дослідження сучасних вчених показують, що **конфліктизація міждержавних відносин** стала однією з форм силового вирішення політичних, територіальних, етнічних, національних, релігійних, економічних та інших суперечностей, що формує цілу систему загроз як для національної, так і для міжнародної безпеки. В умовах мілітаризації будь-якої конфліктної взаємодії рівень конфліктогенності в соціумі зростає. Ескалація напруженості і

застосування насильства призводить до конфронтації і збройних конфліктів. Сучасні збройні конфлікти являють серйозну загрозу людству, оскільки в умовах глобалізації вони можуть швидко поширюватися. В умовах постбіполярного світу необхідний пошук розумного балансу між різноспрямованими інтересами протиборчих сторін, а також механізмів задоволення життєво важливої потреби світового співтовариства у мирі та безпеці для нинішніх і майбутніх поколінь.

У постколоніальну добу простір дестабілізації різних сфер суспільного життя українства помітно збільшується. Одним з найпотужніших хаотизаторів і дестабілізаторів є процес конфліктизації життєдіяльності громадян України, адже конфліктизація є одним з традиційних способів насильницького вирішення будь-яких питань колоніальними імперіями на теренах їхніх колишніх колоній. Процеси конфліктизації (як природні, так і штучні; як зовнішні, так і внутрішні) різних сфер суспільного життя українців приводять не тільки до загострення вже наявних викликів і загроз національній безпеці України, але й до виникнення нових, що передбачає необхідність коригування державної політики в усіх сферах суспільного життя на основі аналізу сутності й змісту сучасних процесів конфліктизації та деconfліктизації, тенденцій їх розгортання, а також визначення пріоритетних напрямків діяльності органів державної влади щодо протидії цим вкрай негативним чинникам політико-правового, соціально-економічного та соціокультурного розвитку країни.

У рамках цього проекту було **вперше** здійснено **інтегративне дослідження процесів конфліктизації та деconfліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних викликів і загроз**. Процеси конфліктизації та деconfліктизації є об'єктом сучасної соціогуманітаристики і **вперше вивчались у рамках українознавства як інтегративної науки**, адже конфлікти, конфліктизація і деconfліктизація є важливими феноменами як етнічного, так і національного буття українства. Процеси конфліктизації та деconfліктизації **вперше** досліджувались із застосуванням інтегративного підходу, який включає у себе **синергетичну парадигму та суб'єктно-діяльнісну методологічну стратегію**, що дозволяють уникнути безсуб'єктного «бачення» конфліктів, конфліктності, конфліктизації та конфліктних ситуацій, оскільки всі ці конфронтаційні феномени завжди детермінують життєдіяльність як індивідуальних, так і колективних суб'єктів (яким є українство). Було доведено, що застосований нами **інтегративний підхід** (який передбачає розгляд об'єкта дослідження у його зв'язках і взаємозалежностях з іншими процесами та явищами, а також врахування взаємодії різнопланових чинників, що зумовлюють його становлення і розвиток) до вивчення процесів конфліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз є **продуктивною методологічною основою** даного дослідження, яка передбачає розгляд конфліктів не тільки як джерела руйнувань, воєн і смерті, але і як джерела подальшого цивілізаційного розвитку українського соціуму. Інтегративний підхід має великий дослідний і методологічний потенціал для узагальнюючих теоретичних побудов, що базуються на засадах **трансдисциплінарного**

аналізу: а) особливостей сучасних конфліктів у контексті глобальних процесів і постколоніального періоду розвитку України, б) специфіки забезпечення міжнародної, регіональної та національної безпеки у постбіполярному світі, в) сутності конфліктизації культурно-історичного простору українства у минулому та сьогоденні, що дозволяє більш оптимально вирішити проблеми припинення російсько-українського збройного конфлікту, деконфліктизації українського соціуму та реінтеграції населення окупованих територій. У рамках проекту було **вперше окреслено теоретико-методологічні засади** дослідження процесів конфліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз, а також **уточнено категоріальний апарат** для аналізу конфліктизаційних та деконфліктизаційних процесів у середовищі українства, що сприяє заповненню існуючих у сучасній конфліктології лакун. **Вперше було здійснено трансдисциплінарний аналіз** процесу формування й розвитку перших протоконфліктологічних теорій, різноманітних конфліктологічних концепцій та особливостей інституціоналізації сучасної конфліктології, яка вивчає конфлікти на мікро-, мезо-, макро- та мега- рівнях. На основі **трансдисциплінарного аналізу** процесу формування й розвитку конфліктологічних ідей в історії філософської думки була здійснена **систематизація та концептуалізація існуючих досліджень**, присвячених конфліктологічній проблематиці. **Вперше було визначено поняття** «конфліктизація», «деконфліктизація», «культурно-історичний простір українства». Інтегративний підхід дозволив запропонувати сучасне розуміння поняття «**конфліктизація**», яке визначається як процес підвищення (посилення) рівня конфліктності у будь-якому соціумі (як на індивідуальному, так і на колективному рівні) та дає можливість розглядати конфліктність як ключове поняття, критеріальну ознаку і системоутворюючий чинник розгортання конфронтаційних явищ, які репрезентовані у конфліктосфері будь-якого соціуму (тобто конфліктів, конфліктних ситуацій, процесів конфліктизації та деконфліктизації тощо), а також типологічно диференціювати рівні й форми конфліктологічних феноменів. Відповідно, поняття «**деконфліктизація**» визначається як процес зниження рівня конфліктності у будь-якому соціумі (як на індивідуальному, так і на колективному рівні). Процес конфліктизації культурно-історичного простору українства ми розглядали в «**координатах**»: 1) **Історії**, яка репрезентує історію буття праукраїнства (протоукраїнських і праукраїнських племен) та українства (Середньовіччя, Ранньомодерної, Модерної та Постмодерної доби), а також 2) **Культури** (яку ми розуміємо в широкому контексті, включаючи етнічну, національну, релігійну, художню, організаційну та ін.). **Культурно-історичний простір українства** ми розуміємо як **простір життєдіяльності українства** (у порівнянні з відомим поняттям «життєвий світ», запропонованим німецьким філософом Е. Гуссерлем), а також як **Хронотоп** (від грец. Χρόνος «час» і τόπος «місце») – «закономірний зв'язок просторово-часових координат» (цей термін і його визначення було запропоновано О. Ухтомським у контексті його фізіологічних досліджень, а завдяки дослідженням М. Бахтіна даний термін було уведено у сферу соціогуманітаристики; М. Бахтін розумів під хронотопом

«істотний взаємозв'язок часових і просторових відносин»). В рамках проекту нами було проаналізовано культурно-історичний простір як простір життєдіяльності українства в «координатах» Історії та Культури (які зумовили формування культурно-історичної **СамоБутності** українства), як хронотоп (у взаємозв'язку часових і просторових відносин, коли простір Культури «пронизується» часом Історії). Розроблено класифікацію основних вимірів українського культурно-історичного простору як цілісної системи (мовного, культурного, інформаційного, ментального, соціально-економічного, геополітичного, політико-правового, освітньо-виховного, художнього, ціннісно-смыслового та ін.), а також ключових сфер життєдіяльності українства.

Оскільки попередні дослідження Центру українознавства показали, що для вітчизняного й зарубіжного українства надважливими є концепти та ідеологеми **«Гідності»**, **«Гідного життя»**, **«Утвердження України в колі цивілізованих держав»** [1; 2; 3; 4; 7], а також горизонтальний колективізм, інтернальність, толерантність і традиції ненасильницького спротиву [7], то у процесах деконфліктизації українського соціуму вирішальна роль належить **асертивній поведінці суб'єктів та асертивним стратегіям**. Асертивність – це здатність людини впевнено і з гідністю відстоювати свої права, не порушуючи при цьому прав інших людей. Асертивність є найбільш оптимальним і конструктивним способом деконфліктизації міжсуб'єктної взаємодії в умовах будь-якої конфронтації. З **асертивними стратегіями** тісно пов'язані **дискурсивно-консensusні практики**, які спрямовані на ефективну комунікацію, на неконфронтаційний діалог, на колективний пошук спільної позиції, на послаблення конфліктної напруженості у процесі взаємодії, на ненасильницьке подолання різнопланових конфліктів. Асертивні стратегії та дискурсивно-консensusні практики (які необхідно популяризувати у ЗМІ та поширювати у повсякденному житті українців) спроможні актуалізувати **деконфліктизаційний потенціал вітчизняного й зарубіжного українства** в умовах сучасних викликів та загроз. Інтегративний підхід дозволяє вивчити **деконфліктизаційний потенціал** вітчизняного й зарубіжного українства (толерантність, поміркованість, миролюбність, неекспансивність, горизонтальний колективізм), який накопичується і реалізується в умовах еміграції, імперського й тоталітарного тиску, гібридної війни, депопуляції й соціально-економічного розшарування населення, постколоніальної олігархізації, корупції, штучної сегментації та дезінтеграції України, а також **української традиції ненасильницького спротиву** (репрезентованої в усній народній творчості, у Майданних стратегіях, у консолідаційних практиках, у творах і діяльності українських «будителів», науковців, митців, політиків, правозахисників, дисидентів, журналістів, державних діячів та ін.). Нами був **уперше проаналізований деконфліктизаційний потенціал** вітчизняного й зарубіжного українства. В ході багаторічних досліджень громад українських мігрантів за кордоном (а також української діаспори як складноорганізованої системи) нами **вперше** було виявлено, що конфлікти у таких середовищах мають поліфакторну природу і чітко виражений

дисфункціональний характер. У зв'язку з цим було запропоновано розглядати подібні конфліктизаційні процеси у рамках **теорії самоорганізації**, адже механізми самоорганізації у складноорганізованих системах сприяють адекватній оцінці конфліктів, розумінню детермінант їх виникнення та загострення, ефективному прогнозуванню конфліктів, визначенню шляхів їх позитивного врегулювання. Запропоновані нами **асертивні практики** деконфліктизації життєдіяльності українських громад за кордоном відкривають широкі перспективи для управління конфліктизаційними процесами з мінімальними втратами і максимальною користю для групи, для превенції нових конфліктних ситуацій тощо. Отже, **асертивні практики** **вперше розглядаються як важливий антиентропійний механізм** українства.

У рамках проекту нами була **вперше розроблена українська версія стратегії «розумної сили»** як основи для деконфліктизації українського соціуму, реінтеграції населення окупованих територій та припинення російсько-українського збройного конфлікту [3; 4; 7]. Інтегративний підхід до вирішення «заморожених» конфліктів на пострадянському просторі дозволяє чітко пов'язати їх з неокolonіальною політикою Росії, спрямованою на збереження контролю над цим простором. Імперське домінування, неоімперський реваншизм, неокolonіальна гібридна політика РФ спрямована, у першу чергу, на Молдову, Грузію, Україну. Тривалий міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу, який розпалила РФ на теренах України, можна подолати (запустивши процеси **врегулювання суперечностей**, а також **деескалації, дерадикалізації, дехаотизації та стабілізації соціуму з урахуванням принципів конфлікт-менеджменту**) за допомогою стратегії **«розумної сили»** [3; 4; 7]. Адже саме ця стратегія відповідає сучасним загрозам і викликам найоптимальнішим чином. Вона дозволить Україні діяти на міжнародній арені як **«відповідальному суб'єкту»**, формувати більш стійку міжнародну систему прийняття колективних рішень і вирішувати завдання деокупації та реінтеграції України за допомогою стратегічно продуманих, інноваційних і гнучких підходів. Стратегія **«розумної сили»** дозволяє застосовувати як **«м'які»**, так і **«жорсткі»** методи, а головне – уміти розрізняти випадки, коли доречні або перші, або другі, або перші і другі одночасно, щоб у результаті виник синергетичний ефект від поєднання засобів **«м'якої»** та **«жорсткої»** сили [3; 4]. Концепцію **«розумної сили»** варто застосовувати також як стратегію стримування неоімперського реваншизму РФ та її неокolonіальної гібридної політики. Застосування стратегії **«розумної сили»** дозволить вибудувати послідовність дій, спрямованих на зниження деструктивного політичного, економічного та інформаційного впливу РФ як на європейському просторі, так і у всьому світі.

Нами була **вперше проаналізована** специфіка конфліктизаційних і деконфліктизаційних процесів у сучасній Україні (з використанням сучасних емпіричних методів конфліктології); **вперше були виявлені особливості** міждержавних конфліктних відносин у постбіполярному світі та проаналізована специфіка процесу об'єднання й деконфліктизації Німеччини. Нами також була **уточнена специфіка** сучасних геоконфліктологічних досліджень, а також

заморожених і сецесіоністських конфліктів в умовах українських реалій; було **з'ясовано характер** перебігу різнопланових конфліктів, їхніх джерел і причин, що їх детермінують; було **уточнено й проаналізовано** види і типи конфліктів та їхні невід'ємні ознаки. **Отримало подальший розвиток дослідження викликів, загроз і небезпек**, які постали перед Україною та українством, починаючи з 1991 р.

Відомо, що за підсумками «кривавого» ХХ ст. Україна є одним із світових лідерів за чисельністю людських (а також матеріальних, духовних і моральних) втрат у різноманітних конфліктах. У ХХІ ст. гібридна війна та збройна агресія РФ проти України приводить до загибелі десятків тисяч людей, внаслідок військових дій та вимушеної міграції були зруйновані долі мільйонів громадян України. У зв'язку з цим правильне розуміння представниками влади і громадянами України **закономірностей виникнення, розвитку, ескалації і завершення конфліктів** дозволить утримувати «холодні» й «гарячі», «внутрішні» й «зовнішні», «конструктивні» й «деструктивні» конфлікти у певних **управлінських** (професійно регульованих) **рамках**, а також поступово нівелювати їх. Кожному керівнику будь-якого рівня вкрай необхідні сучасні знання про шляхи попередження й конструктивного розв'язання конфліктів різного рівня і масштабу. Найбільш важливими завданнями сьогодні є і посилення контролю за діями влади з боку громадянського суспільства, і зміцнення міжнародної коаліції для протидії російській агресії, і необхідність формування комплексу заходів (гуманітарних, соціально-економічних та політико-військових), спрямованих на запобігання викликам, небезпекам і загрозам національним інтересам України. Необхідно також підтримувати баланс сил, цінностей, ресурсів, політичних, правових та соціально-економічних проблем у суспільстві та державі. Надзвичайно важливою є розробка комплексної стратегії протидії руйнівним діям іноземних найманців в Україні. Основна увага має приділятися використанню політичних і дипломатичних засобів деконфліктизації через активну участь міжнародної спільноти та посилення економічних санкцій проти Російської Федерації. Припинення російсько-українського збройного конфлікту, який вже восьмий рік триває на теренах України, та подолання його наслідків є надзвичайно важливими завданнями для усього європейського та світового співтовариства, адже збереження незалежності України та відновлення її територіальної цілісності є одним із визначальних чинників збереження й підтримання стабільності й безпеки у Європі та всьому світі.

Дослідження конфліктизаційних та деконфліктизаційних процесів в Україні не буде повним без участі українознавців, які спроможні генерувати нові ідеї, що сприятимуть переходу українства до нового, менш конфліктного періоду своєї історії. Таким чином, конфліктологічні дослідження із залученням українознавства (з його трансдисциплінарним потенціалом) набувають все більшої ваги у зв'язку з інтенсифікацією неоколоніальної політики Росії та стрімким зростанням як глобальних, так і локальних викликів та загроз.

Виклики, загрози й небезпеки, з якими стикаються українці, можуть розкриватися **на глобальному, континентальному та національному рівнях**,

багато з цих викликів, загроз та небезпек **перейшли в наш час із латентного стану у відкритий тиск на Україну** одночасно на всіх фронтах: політичному, правовому, економічному, військовому й безпековому. Саме тому українцям треба докласти значних зусиль, які будуть спрямовані на пошук адекватних відповідей на виклики часу та механізмів мінімізації загроз і небезпек; забезпечити стабільне економічне зростання; створити потужну систему національної безпеки, армії та оборонно-промислового комплексу; знайти шляхи забезпечення національних інтересів в умовах нинішньої кризи; розробити оптимальні моделі врегулювання російсько-українського збройного конфлікту, реінтеграції населення окупованих територій та відновлення територіальної цілісності України. В умовах постбіполярного світу необхідний **пошук конфліктно-кризового балансу**, а також механізмів задоволення життєво важливої потреби світового співтовариства у мирі та безпеці для нинішніх і майбутніх поколінь. Найважливішими завданнями сьогодні є і **посилення контролю за діями влади з боку громадянського суспільства, і зміцнення міжнародної коаліції для протидії російській агресії, і необхідність формування комплексу заходів** (гуманітарних, політико-правових, соціально-економічних і військових), **спрямованих на запобігання викликам, небезпекам і загрозам національним інтересам України.** Необхідно підтримувати баланс основних сил, ресурсів та цінностей, а також вчасно вирішувати політичні, правові, соціально-економічні, етнонаціональні та соціокультурні проблеми в суспільстві й державі.

Висновки.

Отже, в умовах російської агресії суттєво активізуються процеси конфліктизації різних сфер суспільного життя громадян України. Російсько-український збройний конфлікт є своєрідним **«спусковим гачком»**, каталізатором дестабілізації, поляризації та радикалізації всього українського соціуму, хоча зона ООС (колишнього АТО) охоплює тільки 5% території України. Суспільно-політичне напруження значно збільшується після кожної ескалації бойових дій на Сході України, провокуючи не тільки протистояння «яструбів» та «пацифістів», але й можливий суспільний розкол і тотальне зростання кризових явищ в Україні. На жаль, певна частина українських політиків, які мусять закликати до консолідації українського соціуму у питанні припинення російської агресії, дуже часто (зокрема, й з метою збільшення кількості своїх виборців) здійснюють політику російського неоімперського реваншизму, що активізує різнопланові конфлікти в Україні. Небажання цих політиків керуватися, насамперед, національними інтересами та піднятися над власними владними амбіціями є важливою перешкодою для нівеляції найсуттєвіших викликів, небезпек і загроз, що стоять перед Україною та українством. Відомо, що саме політики ухвалюють найважливіші рішення, які стосуються формування стратегії розвитку України, тому саме політики мусять не допускати будь-яких розколів в українському соціумі, розпалювання будь-яких конфліктів у країні, вони мають нівелювати появу будь-яких сепаратистських рухів, спрямовуючи свою діяльність на об'єднання українського соціуму заради подолання ідеологічно-пропагандистських впливів

РФ, припинення російсько-українського збройного конфлікту, деокупації та реінтеграції населення окупованих українських територій.

В добу глобалізації на одне з перших місць виходять техніко-технологічні, науково-інноваційні та інформаційні чинники (що пов'язується з розвитком нанотехнологій, генної інженерії, з формуванням глобальних інформаційних технологічних мереж виробництва і збуту продукції, з інтеграцією науки, освіти й виробництва, тобто з усіма провідними галузями шостого технологічного укладу), у наш час ці чинники та **NBICS-технології** стають все більш взаємозумовленими і взаємозалежними. Інтегративний потенціал сучасного українознавства дозволяє поєднувати інформаційні, когнітивні та соціальні технології, які є важливими складовими комплексу НБІКС.

Таким чином, **основними результатами проведеного дослідження є:** 1) аналіз процесу формування й розвитку перших протоконфліктологічних концепцій та особливостей інституціоналізації сучасної конфліктології, яка вивчає конфлікти на мікро-, мезо-, макро- та мега- рівнях; 2) визначення понять «конфліктизація», «деконфліктизація», «культурно-історичний простір українства»; 3) виявлення особливостей різноманітних конфліктологічних теорій в рамках сучасної соціогуманітаристики, а також окреслення теоретико-методологічних основ дослідження процесів конфліктизації культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз; 4) аналіз процесу формування та розвитку конфліктологічних ідей в історії філософської думки; 5) уточнення специфіки сучасних геоконфліктологічних досліджень, а також заморожених і сецесіоністських конфліктів; 6) виявлення особливостей міждержавних конфліктних відносин у постбіполярному світі та специфіки процесу об'єднання й деконфліктизації Німеччини; 7) виявлення видів і типів конфліктів та їхніх обов'язкових ознак; 8) з'ясування характеру перебігу різнопланових конфліктів, їхніх джерел і причин, що їх детермінують; 9) аналіз специфіки конфліктизаційних і деконфліктизаційних процесів у сучасній Україні; 10) з'ясування неоколоніального характеру російсько-українського збройного конфлікту, а також мовних конфліктів в Україні; 11) виявлення викликів, загроз та небезпек, які постали перед Україною та українством; 12) характеристика хвиль конфліктизації російсько-українських відносин, починаючи від періоду взаємин праукраїнців та праросіян; 13) аналіз специфіки трансформацій колективної ідентичності громадян України в умовах російсько-українського збройного конфлікту; 14) виявлення специфіки зростання загроз національній безпеці України в інформаційній сфері, а також соціогуманітарних аспектів інформаційної безпеки України в контексті подолання наслідків інформаційної війни; 15) обґрунтування української версії стратегії «розумної сили» як основи для деконфліктизації українського соціуму, реінтеграції населення окупованих територій та припинення збройного конфлікту в Україні. **Перевага отриманих результатів над вітчизняними й зарубіжними аналогами** базується на єдності теоретичних, емпіричних і практичних вимірів проведеного дослідження та репрезентується такими **висновками:** а) зовнішня конфліктизація є інструментом неоімперського впливу Росії на Україну і традиційним способом насильницького вирішення

будь-яких питань колоніальними імперіями на теренах їхніх колишніх колоній; б) квінтесенцією російсько-українського збройного конфлікту є його неоколоніальний характер; в) сепаратистські настрої в окремих регіонах України, які підігрівались Росією з 1991 р., були підкріплені російською збройною інвазією для розв'язання «гарячої» фази гібридної війни; г) основою для деконфліктизації соціуму та реінтеграції населення окупованих українських територій має бути стратегія «розумної сили», яка комплексно поєднує потенціал «м'якої» та «жорсткої» сили, а також колективний інтелект українських науковців та експертів; ґ) для суттєвої деконфліктизації основних сфер суспільного життя громадян України найбільш оптимальними є дискурсивно-консенсусні й асертивні практики.

Література:

1. Авер'янова Н.М. Гібридна війна: російсько-українське протистояння. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 30–34.
2. Авер'янова Н.М. Особливості збройного конфлікту в Україні. *Українознавчий альманах*. 2019. Випуск 25. С. 8–13.
3. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України: неоколоніальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 145 (№ 6). Ч. 2. С. 7–11.
4. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» як основа для припинення збройного конфлікту в Україні та реінтеграції окупованих територій. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 147 (№ 8). Ч. 2. Філософські науки. С. 7–13.
5. Дарендорф Р. *Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы*. М.: РОССПЭН, 2002. 288 с.
6. Козер Л. *Функции социального конфликта*. М.: Идея-Пресс, 2000. 208 с.
7. Averianova N.M., Voropayeva T.S. Features of settlement of modern armed conflicts: integrative approach. *Organization of scientific research in modern conditions '2020*. Washington, Seattle: KindleD, 2020. Pp. 477–481.
8. Avere Derek. The Ukraine Conflict: Russia's Challenge to European Security Governance. *Europe–Asia Studies*. 2016. Vol. 68. Issue 4. Pp. 699–725.
9. Balcells Laia, Stanton Jessica A. Violence Against Civilians During Armed Conflict: Moving Beyond the Macro- and Micro-Level Divide. *Annual Review of Political Science*. 2021. Vol. 24. Pp. 45–69.
10. Bar-Siman-Tov Yaacov (Ed.). *From Conflict Resolution to Reconciliation*. Oxford University Press, 2004.
11. Bebler Anton. Crimea and the Russian–Ukrainian Conflict. *Romanian Journal of European Affairs*. 2015. Vol. 15. № 1. Pp. 35–54.
12. Caraccilo Dominic J. *Beyond Guns and Steel: A War Termination Strategy*. Santa Barbara, California: PSI, 2011.
13. Coleman Peter T. *The Five Percent: Finding Solutions to Seemingly Impossible Conflicts*. Public Affairs, 2011.
14. Hicks Donna. *Dignity: The Essential Role It Plays in Resolving Conflict*. Yale University Press, 2011.

15. Kellett Peter M. *Conflict Dialogue*. London: Sage Publications, 2007.
16. Larson Jennifer M. Networks of Conflict and Cooperation. *Annual Review of Political Science*. 2021. Vol. 24. Pp. 89–107.
17. Lorenzen Michael. Conflict Resolution and Academic Library Instruction. *LOEX Quarterly*. 2006. Vol. 33. № 1. Article 4. URL: <https://commons.emich.edu/loexquarterly/vol33/iss1/4>
18. Nye Joseph S., Jr. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*. 2009. Vol. 88. № 4. Pp. 160–163.
19. Strasheim Julia. Power-Sharing, Commitment Problems, and Armed Conflict in Ukraine. *Civil Wars*. 2016. Vol. 18. Issue 1. Pp. 25–44.
20. What is Conflict Resolution, and How Does It Work? *PON – Program on Negotiation at Harvard Law School*. 15 June 2021. URL: <https://www.pon.harvard.edu/tag/conflict-resolution/>

References

1. Averianova, N.M. (2017). Gibrydna vijna: rosijs`ko-ukrayins`ke protystoyannya [Hybrid warfare: Russian-Ukrainian confrontation]. *Molodyj vchenyj*, 3(43), pp. 30–34 (in Ukrainian).
2. Averianova, N.M. (2019). Osoblyvosti zbrojnogo konfliktu v Ukrayini [Features of the armed conflict in Ukraine]. *Ukrayinoznavchyyj al`manax*, 25, pp. 8–13 (in Ukrainian).
3. Averianova, N.M. and Voropayeva, T.S. (2019). Mizhderzhavnyj zbrojnyj konflikt na terenax Ukrayiny: neokolonialnyj vymir [Inter-state armed conflict on the territory of Ukraine: the neo-colonial dimension]. *Gileya: naukovyj visnyk*, 145(6), ch. 2, pp. 7–11 (in Ukrainian).
4. Averianova, N.M. and Voropayeva, T.S. (2019). Stratehiya «rozumnoyi syly» yak osnova dlya pryypynennya zbrojnoho konfliktu v Ukrayini ta reintehratsiyi okupovanykh terytoriy [The “reasonable force” strategy as a basis for ending the armed conflict in Ukraine and reintegrating the occupied territories]. *Hileya: naukovyj visnyk*, 147 (8), part 2, pp. 7–13 (in Ukrainian).
5. Dahrendorf, R. (2002). *Sovremennyyi sotsial`nyi konflikt. Ocherk politiki svobody* [Modern social conflict. Freedom Policy Essay]. Moscow: ROSSPEN, 288 p. (in Russian).
6. Coser, L. (2000). *Funktsii sotsial`nogo konflikta* [Functions of Social Conflict]. Moscow: Ideia-Press, 208 p. (in Russian).
7. Averianova, N.M. and Voropayeva, T.S. (2020). Features of settlement of modern armed conflicts: integrative approach. *Organization of scientific research in modern conditions '2020*. Washington, Seattle: KindleD, pp. 477–481.
8. Averre, Derek (2016). The Ukraine Conflict: Russia’s Challenge to European Security Governance. *Europe-Asia Studies*, 68(4), pp. 699–725.
9. Balcells, Laia and Stanton, Jessica A. (2021). Violence Against Civilians During Armed Conflict: Moving Beyond the Macro- and Micro-Level Divide. *Annual Review of Political Science*, 24, pp. 45–69.
10. Bar-Siman-Tov, Yaacov (2004). *From Conflict Resolution to Reconciliation*. Oxford University Press.
11. Bebler, Anton (2015). Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict. *Romanian Journal of European Affairs*, 15(1), pp. 35–54.
12. Caraccilo, Dominic J. (2011). *Beyond Guns and Steel: A War Termination Strategy*. Santa Barbara, California: PSI.
13. Coleman, Peter T. (2011). *The Five Percent: Finding Solutions to Seemingly Impossible Conflicts*. Public Affairs.
14. Hicks, Donna (2011). *Dignity: The Essential Role It Plays in Resolving Conflict*. Yale University Press.
15. Kellett, Peter M. (2007). *Conflict Dialogue*. London: Sage Publications.
16. Larson, Jennifer M. (2021). Networks of Conflict and Cooperation. *Annual Review of*

Political Science, 24, pp. 89–107.

17. Lorenzen, Michael (2006). Conflict Resolution and Academic Library Instruction. *LOEX Quarterly*, 33(1), article 4. Available at: <https://commons.emich.edu/loexquarterly/vol33/iss1/4>

18. Nye, Joseph S., Jr. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 88(4), pp. 160–163.

19. Strasheim, Julia (2016). Power-Sharing, Commitment Problems, and Armed Conflict in Ukraine. *Civil Wars*, 18(1), pp. 25–44.

20. What is Conflict Resolution, and How Does It Work? (2021). *PON – Program on Negotiation at Harvard Law School*. 15 June 2021. Available at: <https://www.pon.harvard.edu/tag/conflict-resolution/>

Abstract. The article deals with the issues of conflictizational and deconflictizational of the cultural and historical space of Ukrainianness and Ukrainian society in the context of modern threats. To solve this problem, an integrative approach was used, which involves considering the object of study in its connections and interdependencies with other processes and phenomena, as well as taking into account the interaction of various factors that determine the formation and development of conflictizational phenomena. At the first stage of the study we analyzed: a) the process of formation and development of the first proto-conflictological concepts, b) features of institutionalization of modern conflictology, which studies conflicts at micro-, meso-, macro- and mega-levels, c) various conflictological theories of modern socio-humanities, and also outlined theoretical and methodological bases of research of processes of conflictizational of cultural and historical space of Ukrainianness in the conditions of modern threats. In the second stage of the study we studied: a) the process of formation and development of conflictological ideas in the history of philosophical thought, b) features of modern geoconflictological research, c) the specifics of frozen and secessionist conflicts, d) the process of unification and deconflictizational of Germany, e) features of interstate conflict relations in the post-bipolar world, f) issues of challenges, threats and dangers facing Ukraine and Ukrainians since 1991. At the third stage of the study we studied the specifics of growing threats to national security of Ukraine in the information sphere, features of conflictizational and deconflictizational processes in modern Ukraine, and also proposed to consider the Russian-Ukrainian armed conflict as a neo-colonial conflict.

Key words: conflict, armed conflict, conflictizational, deconflictizational, integrative approach, neocolonialism, Ukraine, Russian Federation.

Статья отправлена: 30.12.2021 г.
© Авер'янова Н.М., Воропаева Т.С.

УДК 811.581.11

**LEXICAL FEATURES OF THE BEIJING DIALECT IN LAO SHE'S PLAY
'TEAHOUSE'****ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕКІНСЬКОГО ДІАЛЕКТУ В П'ЄСІ ЛАО ШЕ «ЧАЙНА»****Ruda N.V. / Руда Н.В.***PhD, as.prof. / к.ф.н., доц.*

ORCID id: 0000-0003-1776-3816

Koliada A.V. / Коляда А.В.*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University**2., Valentynivska str., Kharkiv, 61168, Ukraine**Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди**Валентинівська, 2, Харків, 61168, Україна*

Статтю присвячено визначенню особливостей вживання пекінізмів на лексичному рівні у п'єсі «Чайна» та їх значенню для сучасної китайської мови. Вивчення лексичних особливостей мови Лао Ше, з одного боку, поглиблює аналіз творчості письменника, розкриває його особисте мовне новаторство, з іншого боку, розширює дослідження функціонування китайської мови початку та середини ХХ століття. Було з'ясовано фактори, які вплинули на становлення особливого стилю письменника та мову його творів, а також роль письменника у становленні сучасної китайської мови. Було відзначено лексичні особливості пекінеського діалекту та на прикладі п'єси «Чайна» проаналізовано використання лексичних пекінізмів у мові творів Лао Ше.

Ключові слова: Лао Ше, китайська мова, «Чайна», пекінеський діалект, путунхуа.

Вступ. Стан проблеми.

Ім'я видатного китайського письменника Лао Ше відоме в багатьох країнах світу. Його твори видавалися величезними тиражами як в самому Китаї, так і далеко за його межами. Творчий доробок Лао Ше надихнув багатьох людей з різних частин світу на дослідження різних аспектів його життя та діяльності. Основними літературознавцями та мовознавцями, хто досліджував роботи Лао Ше були О.А. Антиповський [1], О.О. Родионов [4], В.І. Семанов [5], Н.А. Спешнев [6], Н.Т. Федоренко [7]. Більша частина робіт цих учених пов'язана з аналізом життя і творчої діяльності Лао Ше, його літературною спадщиною. Але майже не існує робіт, що досліджують внесок письменника у розвиток сучасної китайської мови. Адже відомо, що Лао Ше мав свій неповторний стиль, який не міг не відобразитися в особливому використанні у творах лексичних та граматичних засобів.

Вивчення лексичних особливостей мови Лао Ше, з одного боку, поглиблює аналіз творчості письменника, розкриває його особисте мовне новаторство, з іншого боку, розширює дослідження функціонування китайської мови початку та середини ХХ століття. Крім того, поєднання лексико-семантичного й функціонального підходів у вивченні обраної теми з використанням низки лінгвістичних методів дослідження дозволяє розкрити особливості пекінеського діалекту, який широко вживав письменник, у сучасній китайській мові. Сказаним визначається актуальність дослідження.

Методи дослідження. Стаття ґрунтується на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів. З загальнонаукових

методів використано методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, за допомогою яких узагальнено теоретичні засади особливостей пекінського діалекту в п'єсі Лао Ше «Чайна» [2]. Зі спеціальних лінгвістичних методів було використано описовий метод для інвентаризації та інтерпретації засобів вираження лексичних одиниць у п'єсі «Чайна»; функціональний метод для визначення особливостей функціонування засобів на рівні висловлювання; методи суцільної вибірки для відбору матеріалу дослідження.

Теоретичні засади.

Лао Ше жив та працював у Пекіні до кінця свого життя, і, навіть у наші часи, він залишається найкращим письменником, якому вдалося у особливій манері передати дух та неповторність китайської столиці того часу. Досягнення Лао Ше полягають не лише в тому, що він активно використовував пекінський діалект у своїх творах, але й у тих засобах, які автор застосовував для зображення світу, головних персонажів своїх творів, а також у способі, у який письменник komponував глави, та їх унікальний зміст. І хоча успіх творів Лао Ше найбільше пов'язаний із використанням нових лексичних одиниць розмовної та письмової мови пекінського діалекту, твори Лао Ше охоплюють не лише “живу” мову, але й традиційний китайський синтаксис, який є інтегрованим і вдосконаленим [8].

Широко використовуючи різноманітні засоби виразності у своїх творах, Лао Ше зміг розширити лексичні бар'єри китайської мови того часу та продемонструвати різноманітність пекінського діалекту. Саме тому Лао Ше вважається одним із найуспішніших майстрів та найвидатніших письменників в історії китайської літератури. Культурно-політичні зміни, які відбувалися у Китаї у ті часи, коли жив та працював письменник, мали величезний вплив на сюжети та мову творів Лао Ше. З одного боку, отримавши змогу вийти за рамки традиційних сюжетів, письменник приділяє велику увагу життю та долі простих пекінців, описує їх побут та колорит. З іншого боку, Лао Ше почав широко використовувати лексичні засоби, притаманні саме пекінському діалекту для більш правдивого та точного зображення портретів персонажів та особливостей місцевого колориту.

Мовні особливості пекінської літератури у значній мірі пов'язані з такими особливостями пекінського діалекту, як лаконічність, вишуканість, виразність. До основних відмінностей пекінського діалекту від путунхуа належать саме фонетичні відмінності, а саме, «еризація» наприкінці слова, фонетична редукція, зміна тону та деякі відмінності у вимові приголосних. Різниця в лексичному складі путунхуа та пекінського діалекту не дуже суттєва, але через неї можуть виникати певні ускладнення та непорозуміння. Це пов'язано з появою нових груп неологізмів і науково-технічних термінів, слів, що відображають нові явища дійсності, позначають культурні реалії, притаманні саме Пекіну та його околиці. До особливостей пекінізмів можна віднести їх швидке розповсюдження поза межами Пекіну; рідке вживання у літературній мові, широке використання у мові, як молоддю, так і літніми людьми. Для полегшення розуміння значення пекінізмів, китайські вчені-філологи видали окремі словники пекінізмів [9]. І саме Лао Ше зробив використання діалектної

пекінської лексики своєю особливою творчою манерою, яка потребує детального дослідження, що допоможе, з одного боку більш глибоко вивчити особливості творчості письменника, з іншого, розширити свої знання про функціонування діалектної лексики.

Результати дослідження.

П'єсу «Чайна» було написано у п'ятдесяті роки ХХ століття 1957 році. Вона висвітлює події та зміни у суспільстві, охоплюючи основні переломні моменти в історії Китаю з кінця ХІХ до середини ХХ століття. У п'єсі Лао Ше розкриває тему корупції та розпаду китайського суспільства, який відбувався протягом останнього півстоліття [10].

У п'єсі «Чайна» майже не зустрічаються громіздкі словосполучення та сполучення слів. Проте дуже широко функціонує проста, зрозуміла всім китайська мова зі своєю структурою та семантикою, що переконливо відображає дух простих мешканців Пекіну того часу. Здійснивши аналіз пекінізмів, які функціонують у тексті п'єси, можна відзначити декілька особливостей:

1. По-перше, частотне вживання іменників, які притаманні лише пекінському діалекту, наприклад: 老好人 lǎohǎorén 'нешкідлива, але безпринципна людина'; 今儿个 jīnrge 'сьогодення'; 杂合面 záhémìàn 'змішане борошно'; 嚼谷 jiǎogǔ 'гроші на життя, їжу'; 风凉话 fēngliánghuà 'саркастичне зауваження'.

Більш того, у п'єсі «Чайна» Лао Ше застосовує авторські іменники для поживлення мови п'єси, як-от: 说媒拉 shuōméilā 'задум', 'мотив'; 交情 jiāoqíng 'дружба', 'дружні почуття'. Багата кількість таких слів вийшли за межі пекінського діалекту і у наш час активно використовуються в повсякденній китайській мові.

2. П'єсі «Чайна» характерні дієслова, які притаманні лише розмовному стилю пекінського діалекту, наприклад: 说和 shuōhe 'заспокоювати', 'умиротворяти'; 包含 bāohán 'проявляти поблажливість'; 在乎 zàihu 'турбуватися', 'звертати увагу'; 跑腿 pǎotui 'носиться', 不搭调 bùdādiào 'фальшивити', 'збиватися з ритму'; 褒贬 bāobiǎn 'оцінювати, хвалити й засуджувати', 吃香 chīxiāng 'мати успіх', 'бути авторитетом'. Щоб передати багатоманітність і красу пекінського діалекту Лао Ше вживає дієслова-пекінізми, зокрема: 歇腿 xiētui 'зупинятися відпочити'; 眼拙 yǎnzhuō 'забути', 'не згадувати'; 过门 guòmén 'виходити заміж'; 出手 chūshǒu 'продавати'; 耍无赖 shuǎwúlài 'хуліганити', 'нахабничати', 折腾 zhēteng 'крутитися на місці'.

3. Лао Ше використовує багато предикативних прикметників для того, щоб зробити мову більш виразною, а також підвищити емоційність твору, наприклад: 她的腰有点儿弯, 但还硬朗。 У неї трохи зігнута, але здорова талія. Однак найчастіше такі прикметники виражаються в протиріччях, як-от: 太太, 你觉得不顺眼, 我还不顺心呢! Пані, вам це по душі, а моєму серцю – неприємно. У цьому реченні автор використовує одразу два слова пекінського

діалекту, щоб протиставити їх: 顺眼 shùnyǎn 'приємний', 'до вподоби'; 顺心 shùnxīn 'благополучний'.

4. Ще однією особливістю мови Лао Ше у п'єсі «Чайна» є еризація. У п'єсі еризація не є лише фонетичним феноменом. Вона допомагає письменнику створити необхідний колорит, відчути себе ближче до героїв. Для цього Лао Ше використовує суфікс 儿, додаючи його до певного ряду іменників прикметників та дієслів. Однак після цього більшість слів втрачають основне значення та набувають нового, метафоричного змісту: 人缘儿 rén yuánr 'відносини з людьми'; 包圆儿 bāo yuánr 'повністю брати на себе'; 抓早儿 zhuā zǎor 'берегти час, ловити момент'.

5. У п'єсі Лао Ше приділяє велику увагу правильному вживанню пекінських фразеологізмів. Наведемо приклади: 有什么法子呢? 隔行如隔山, 你老得开茶馆, 我老得干我这一行。 *Що я можу зробити? Я стар, мов гора. Ви занадто старі, щоб відкрити чайну, я занадто стар, щоб займатися своїм бізнесом.*

Вислів 隔行如隔山 позначає, що різні професії розділені горами, ремесло від ремесла, як гора від гори далекі, тобто кожна професія по-своєму складна, тому людям різних професій важко зрозуміти одне одного.

现在, 我可看透了, 中国非忙不可! 那也得死马当活马治呀! *Зраз я бачу, Китай занадто зайнятий, а це мов лікувати мертвого коня, неначе він живий!*

У цьому контексті вислів 死马当活马治 означає намагатися вилікувати мертвого коня, начебто він живий, інакше кажучи вживати відчайдушну спробу й не здаватися до останнього.

6. Широке використання вигуків є однією з особливостей п'єси «Чайна». Вигуки допомагають оживити мову персонажів, додати «розмовності», місцевого колориту. Найчастіше використовуються наступні вигуки: 啊、呀、哪 для підкреслювання впевненості, додавання експресії. Наприклад:

作过国会议员, 那真是造孽呀! *Був членом парламенту, дійсно здійснив гріх!*

咱们一个人身上有多少洋玩艺儿啊! *Скільки на нас з тобою іноземних прикрас!*

看着多么不顺眼哪! *Як неприємно виглядає!*

唉 для передачі досади, засмучення:

唉, 咱们还是少说话好。 *Ой, краще нам менше говорити.*

Аналізуючи пекінізми, які вживаються у п'єсі «Чайна», з точки зору їх використання в сучасній китайській мові, можна відзначити важливу особливість: всі діалектизми, використані письменником у п'єсі «Чайна», за частотою вживання можна умовно розділити на дві групи. До першої групи входять діалектизми, які на період життя та творчості Лао Ше вживалися лише в мові мешканців Пекіну. Наприклад:

东西真地道, 传家的玩艺! *Річ дійсно справжня, сімейна реліквія!*
Пекінізм 地道 dìdào 'справжній', 'істинний', в стандартній китайській мові має

частковий синонім 纯正的 'чистий'.

我觉得请安比鞠躬更过瘾! Я вважаю, що Ань Бі треба було вклонитися більше. 过瘾 'задовольнитися', 'задовольнити' (тягу, апетит і т.п), 'досита', У стандартній китайській мові має синонім 尽兴 'радісно', 'вдосталь повеселитися', 'доситу'.

得啦, 一天云雾散, 算我没白跑腿! Досить, одного разу хмари розвіються, будемо вважати, що я не дарма бігав! 跑腿 'бігати', 'носитися', [бути] 'напобігеньках'. У стандартній китайській мові має частковий синонім 奔波 'носитися', 'бігати', 'клопотати'.

Друга група лексичних діалектизмів унікальна в тому, що з періоду використання них Лао Ше у своїх творах (40-50 роки 20ст.) вона мігрувала в путунхуа та стала загальноновживаною нормативною лексикою. Слід зазначити, що роль самого письменника і незгасаюча популярність його творів серед читачів по всьому світу зіграла вирішальну роль у популяризації вживаної в творах лексики. Більша частина діалектної лексики з його творів на наш час розповсюдилась серед інших діалектів та нормативної китайської мови. Як приклади використання пекінізмів вказаної групи у творах Лао Ше можна навести такі:

明白人别说糊涂话, 开炮是我闹的? Досвідчені люди не кажуть дурниць, це я відкрив вогонь? Діалектизм 别说 мігрував в путунхуа та інші північні діалекти. Його можливо відтворити описово як 不同的说法 'кажучи іншими словами'.

太太, 你觉得不顺眼, 我还不顺心呢! Пані, вам це по душі, а моєму серцю неприємно! Пекінізм 顺心 активно вживається в мові носіїв інших діалектів та має синонім 顺怀 shùnhuái 'відповідаючий заповітним бажанням', 'викликаючий симпатію', 'приємний'.

大茶馆全关了, 就是你有心路, 能随机应变地改良! Велика чайна закрита, при бажанні, за нагоди, стане тільки краще! Діалектизм 心路 мігрував в південні діалекти. Він може відтворюватися описово як 指人的用心 'розумність людини'.

Висновки.

Опрацювавши лексичні елементи пекінського діалекту в п'єсі Лао Ше «Чайна», можна стверджувати, що цей твір є еталонним прикладом використання пекінського діалекту на лексичному рівні. Лао Ше дуже вдало імітує розмовну мову, що було абсолютним новаторством, можна сказати, революцією в китайській літературі. Саме завдяки вживанню пекінізмів у п'єсі, автору вдалося розкрити образи персонажів, зробити її доступними та зрозумілими будь-якому читачу. Йому вдалося показати красу та унікальність розмовної мови, а також збагатити тогочасну мову путунхуа новою яскравою лексикою, що впевнено підтверджує ствердження про величезну роль Лао Ше в історії сучасної китайської літератури та у становленні сучасної розмовної мови.

Література:

1. Антиповский А. А. Раннее творчество Лао Шэ. Темы, герои, образы. М.: Наука, 1967. 188 с.
2. Лао Шэ. Мой творческий опыт. *Полное собрание починений Лао Шэ*. Пекин: "Жэньминьвэньсюэ", 1999, Т. 16. - С. 489-493.
3. Лао Ше. Избранное. Сборник. Пер. с кит. - М.: Прогресс, 1981.
4. Родионов А.А. Лао Шэ и проблема национального характера в китайской литературе XX в. СПб.: Евразия, 2006. 295 с.
5. Семанов В. И. Драматургия Лао Шэ. *Писатели стран народной демократии*. М., 1960. с. 5-76.
6. Спешнев Н. А. Фольклор в творчестве Лао Шэ. *Проблемы Дальнего Востока*. М., 1983. №1. с. 177-189.
7. Федоренко Н. Т. (1974) Революционные десятилетия (О китайской литературе 20- 30-х гг.). М., с. 20-32.
8. 国际老舍学术研讨会论文选, 国际与二十世纪. 天津人民出版社, 1999. 290 с.
9. 透视北京人的语言, "京味儿", 中国妇女出版社, 1998. 366 с.
10. 老舍. 茶馆. [E-resource] URL:
<https://baike.baidu.com/item/茶馆/4959517?fr=aladdin> (accessed at 15 November 2021)

References:

1. Antipovskiy, A.A. (1967), *Ranneye tvorchestvo Lao She. Temy, geroi, obrazy*. Nauka [Lao She's early work. Subject, heroes, images], Moscow, 188p.
2. Lao She. *Moy tvorcheskiy opyt. Polnoye sobraniye pochineniy Lao She*. (1999) [Lao She. My creative experience. Lao She's full composition of writings], Renmin vensyue, Beijing, V. 16, pp. 489-493.
3. Lao She. *Izbrannoye. Sbornik*. Per. s kit. (1981) [Lao She. Favorites. Collection], Progress, Moscow, 512p.
4. Rodionov, A.A. (2006), *Lao She i problema natsional'nogo kharaktera v kitayskoy literature XX v.* [Lao She and the problem of national character in Chinese literature of XX], Evraziya, St. Petersburg, 295p.
5. Semanov, V.I. (1960), *Dramaturngiya Lao She. Pisateli stran narodnoy demokratii* [Lao She's plays. Writers from people's democracies]. Goslitizdat, Moscow, No 4, pp. 5-76.
6. Speshnev, N.A. (1983), *Fol'klor v tvorchestve Lao She. Problemy Dal'nego Vostoka* [Folklore in Lao She's works. Far East problems], PDV, Moscow, No. 1. pp. 177-189.
7. Fedorenko, N.T. (1974), *Revolutsionnyye desyatiletia (O kitayskoy literature 20-30-kh gg.)* [Revolutionary decades (about Chinese literature of 20-30 years)], Moscow, pp. 20-32.
8. Guoji laoshe shuyan taohuiwenxuan, guoji yu ershishiji, (1999) [Selected papers of the international Lao She symposium], Tianjin renmin chubanshe, Tianjin, 290p.
9. Toushi beijing ren de yuyan, "jingwei er" (1998) [Insight into the language in Beijing], zhongguo funu chubanshe, 366p.
10. Lao She, Chaguan [Teahouse], available at:
<https://baike.baidu.com/item/茶馆/4959517?fr=aladdin> (accessed at 15 November 2021).

Abstract. The article is devoted to identifying the features of the use of Beijing dialect at the lexical level in the play "Teahouse" and their significance for modern Chinese. The study of lexical features of Lao She's plays, on the one hand, deepens the analysis of the writer's work, reveals his

personal linguistic innovation, on the other hand, expands the study of the functioning of Chinese in the early and mid twentieth century. The factors that influenced the development of the special style of the writer and the language of his works, as well as the role of the writer in the formation of modern Chinese were identified.

The lexical features of the Beijing dialect were viewed, and the use of Beijing dialect at the lexical level in the play "Teahouse" by Lao She was analyzed. There are several features that should be noted: frequent use of nouns, verbs, predicative adjectives, exclamations, which are peculiar to the Beijing dialect, as well as the retroflex final, widespread usage of Beijing folk sayings. Most of the dialect vocabulary from his works has now spread among other dialects and normative Chinese. Lao She very successfully imitates colloquial language, which was an absolute innovation, we can say, a revolution in Chinese literature. Therefore, we can safely say that Lao She played a huge role in the history of modern Chinese literature and in the formation of modern spoken language.

Key words: Lao She, Chinese, "Teahouse", Beijing dialect, mandarin Chinese.

УДК 811.111'373:37.011.2-051

**TRAINING ACADEMIC READING SKILLS IN FUTURE ENGLISH
TEACHERS****РОЗВИТОК НАВИЧОК АКАДЕМІЧНОГО ЧИТАННЯ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ****Krsek O.Ye. / Крсек О.Є.***d.p.s., as.prof. / д.п.н., доц.*<http://orcid.org/0000-0003-2218-9548>**Modestova T.V. / Модестова Т.В.***d.p.s., as.prof. / д.п.н., доц.*<http://orcid.org/0000-0002-7345-4586>*Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,**Severodonetsk, Tsentralnyi Prospect, 59-a, 93400**Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,**Сєвєродонецьк, проспект Центральний, 59-а, 93400*

*Let us read with method, and propose to ourselves
an end to which our studies may point. The use of
reading is to aid us in thinking
Edward Gibbon*

Abstract. *The article reviews studies that focus on the main principles of the training of foreign language teachers for professional activities. The issue of formation of academic reading skills as an important component of professional competence of future English teachers is considered that has become more relevant in the development of international exchanges, information processes, academic mobility. It is emphasized that only a deep understanding of reading skills allows the future specialist to enter the social space, to be competitive in the professional sphere and in international scientific communications. A special system of exercises is considered and approaches to the formation of lexical skills of academic reading in future English teachers are proposed.*

Key words: *teachers, professional competence, communicative competence in reading.*

Introduction.

In modern society, reading is one of the most important means of obtaining information, a channel for adequate inclusion in the global information field. According to the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine “On approval of qualification characteristics of professions (positions) of pedagogical and scientific-pedagogical workers of educational institutions”, the professional competence of the pedagogical and scientific-pedagogical worker is considered as “the quality of action of the employee, which ensures the effectiveness of solving professional pedagogical problems and typical professional tasks that arise in real situations of pedagogical or scientific-pedagogical activity”. The skills related to the search, selection, analysis and synthesis of information acquire the special actuality. Exactly these skills stipulate success of the continuous education named also education through all life. Hence, forming academic reading skills is considered as one of the most important language aspect in training future English teachers.

Main material presentation.

At the time of rapid change in the field of foreign language education, there is a growing need to review and find new and optimal learning models. It must be acknowledged that in modern conditions it is impossible to use only one method of teaching, the task of the teacher is to form an approach that would inspire a learner to feel open and ease in order to develop communication skills that are needed in real life situations. According to B. Kumaravadivelu's research, if the main role in the learning process was given to the teacher previously, then under modern conditions the student is the regulator of the learning climate in the classroom. It is important that the teacher and the student would be researchers of the educational process and be able to analyze the innovations in order to develop their own learning strategy [1, p. 277]. W. Thackeray noted "books enlighten the soul, raise and strengthen a person, awaken the best aspirations in him, sharpen his mind and soften his heart".

The purpose of the article is to substantiate the importance of forming academic reading skills the system of professional training of future teachers of English language. The famous Ukrainian scientists have devoted their researches to various aspects of professional training of future teachers of foreign languages, namely: Yu. Bezvin, I. Bilyanska, O. Bochkareva, N. Borisko, V. Chernysh, O. Datskiv, V. Gutnik, T. Kolodko, O. Moskalets, L. Morskaya, L. Orlovskaya, N. Sklyarenko, S. Smolina, I. Zadorozhna, N. Zhovtyuk, and others. Significant contribution to research of professional teacher training in academic writing were done by S. Berardo, C. Bodnar, D. Byrne, J. Brown, T. Dudley-Evans, C. Edelhoff, J. Ever, M. Cocor, J. Harmer, P. Master, M. St. John, T. Hutchinson, R. Howard, C. Nuttall, R. West, A. Waters, T. Hedge, A. Pincas, A. Raimes, C. Tribble and others. The problem of formation of academic reading skills in future English teachers was studied by I. Bim, I. Dmitrusenko, A. Krivoruchko, O. Kovalenko, R. Milrud, S. Nikolaeva, O. Nosonovich, O. Shamov, S. Shatilov.

According to "The European Recommendations on Language Education: study, teaching, assessment" edited by S. Nikolaeva, in the field of general reading students must read texts with a high level of independence, adapt the style and speed of reading to different goals, selectively use appropriate reference sources. While reading for information language users should extract information from highly specialized sources within their field, understand special articles outside their own activities, use a dictionary for confirmation of their assumptions about special terms. They can understand articles that deal with current issues and contain special author's ideas. Students of B2 level should understand the long and complex instructions in their field. It's emphasized the importance of psychological component in the process of forming academic reading skills in the system of professional training of future teachers of English language.

Academic reading is a complex process of perception and processing information that is graphically encoded according to the rules of the language system. In the process of English teachers training, most language higher schools prefer adapted texts for academic reading or self-developed materials. According to J. Harmer, adapted materials should be used only if authentic texts on the given topic cannot be found [2, p.198]. C. Edelhoff argues that an authentic text is the text that

was/ is created by a native speaker. According to the researcher, the content of the authentic text is the opposite to the words “fabricated” and “adapted” [3, p.8].

There is a classification of authentic pragmatic materials, which is based on the use of texts in a particular field: educational and professional sphere of communication; socio-cultural environment of communication; trade and commercial sphere; business; household sphere of communication; sports and health environment; family and household sphere of communication; politics. It should be noted that at the present the extremely effective methods of working with authentic texts are available for teaching process in order to form the English lexical competence in reading, because they are concise in form and content and contain a large number of lexical items that are used by native speakers in real language situations under real circumstances. Due to their functions, authentic materials are extremely valuable in the process of forming an English language competence in academic reading. Based on the work of J. Swaffar, S. Baconb, M. Finnemann, D. Little, D. Singleton can highlight the main advantages of using authentic texts in the process of forming lexical skills of academic reading in future English teachers. S. Ehlers argues that students are motivated in reading academic texts when they have a purpose. Reading can be defined as selective a process, as students usually process texts that interest them. There is an important fact that in the process of reading a person has expectations that are aimed at this process [4, p.63].

C. Nuttall [7, p. 282] and S. Berardo [5, p.62-63] define the following criteria for selecting authentic texts for academic reading: relevance of the content; possibility of realization of the authentic text and its perspective; availability of reading authentic text; presentation of authentic text. According to the methodological classification, which focuses on the target setting and conditions that determine educational and speech activity, reading can be educational and communicative. In turn, educational reading is divided into intensive and extensive reading. It is necessary to determine the main factors that cause the greatest difficulties for students in the transition from reading adapted texts to reading in the original. First of all, it is the presence of complex grammatical structures, as well as a large volume and variety of vocabulary. In addition, some difficulties can be caused by the author's style; scientific or popular science text is difficult due to the need to assimilate an essential amount of information.

There are main types of reading in English classes: *introductory* (the main task is to understand the meaning of the text; *studying* (implies a deep understanding of the text, its comprehension and analysis); *search* (search for the required information); *viewing* (selective reading in order to get a general idea of the text); *value-orientation* (using the result of reading in other types of speech activity); *cognitive* (aimed at obtaining new, previously unknown information to expand the horizons).

It's important to mention the styles of reading as well. E. Hurst in her work “Academic Literacy Workshops” distinguishes *scanning*: for a specific purpose (the introduction/abstract/preface; the first and last paragraphs of chapters/articles; the last section/chapter of an article/book; the index); *skimming*: getting the gist of something; *detailed reading*: for accurate information [8, p. 24]. To ensure the

students are actively engaged with the text – not just passive reading the researcher gives some practical recommendations: always to make notes (underlining and highlighting, in photocopies); to note key words (linked to the topics that students are writing about); to note down questions that arise as students are reading; to summarize in one's own words: the whole article if students are skimming or paragraphs if they are doing a detailed reading.

There is no doubt that one of the most difficult genres of academic reading is the scientific article. C. Durbin [9] suggested various reasons why students should read journal articles and some of these are: to update oneself with progress in a particular specialty/ field of study; to find out a solution for a specific specialty/ field of study; to understand certain fundamental aspects; to get an idea for carrying out a research work; to find support for one's views [].

R. Day and J. Bamford listed the following as key characteristics of a successful program on academic reading:

- students read large amounts of printed material;
- they read a variety of materials in terms of topic and genre;
- the material they read is within their level of comprehension;
- they choose what they want to read;
- reading is its own reward;
- students read for pleasure, information and general understanding;
- they read their selection at a faster rate than when they did intensive reading;
- reading is individual (students read on their own);
- teachers read with their students, thus serving as role models of good readers;
- teachers guide and keep track of student progress [10].

Involvement of the information resources of the Internet in the process of forming academic reading skills the system of professional training of future teachers of English language allows to apply information that is constantly updated. It is important that learning with help of Networking is a creative process that allows students to develop their skills in academic reading more effectively. Its use stimulates students to further independent language learning. After all, in the process of active use foreign language electronic resources student acquires correct skills behavior in typical situations and ideas about the basic elements of foreign culture, feels a real immersion in the living language, gets the opportunity to development of speech skills.

Conclusion.

Using the potential of scientific publications, textbooks, texts of other genres and information resources of the Internet, future English teachers can integrate them into the learning process, more effectively solve a number of didactic tasks: develop reading skills and abilities directly using network materials of varying complexity; to improve the skills of academic reading on the basis of authentic texts; to improve the skills of dialogic and monologue speech on the basis of reading texts in the specialty;

References:

1. Kumaravadivelu B. Understanding language teaching: From method to postmethod. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 2006. – 277 p.
2. Harmer J. How to teach English: An introduction to the Practice of the English language teaching. Harlow: Peason Education Limited, 2001. 198 p.
3. Edelhoff C. Authentizität im Fremdsprachenunterricht. Authentische Texte im Deutschunterricht. Einführung und Unterrichtsmodelle. München, 1985. S. 17.
4. Ehlers S. Lesen als Verstehen: zum Verstehen fremdsprachlicher literarischer Texte und zu ihrer Didaktik. Berlin: Landenscheidt, 1992. 112 S.
5. Berardo S. A. The use of authentic materials in the teaching of reading. The Reading Matrix. 2006. Vol 6. No 2. P.60-69.
6. Little D. G. and Singleton D. M. Authentic Materials and The Role of Fixed Support in Language Teaching : Towards a manual for Language Learners. Dublin: Trinity Centre for Language and Communication Studies, 1988. 26 p.
7. Nuttall C. Teaching Reading Skills in a foreign language: New Edition. Oxford: Heinemann, 1996. 282 p.
8. Hurst E. Academic Literacy Workshops: a handbook for students and instructors (1st edition), University of Cape Town (UCT) Centre for Higher Education Development (CHED), 2011. P. 23-25.
9. Durbin C. Jr. How to read a scientific research paper. Respir Care. 2009 Oct;54(10):1366-71. PMID: 19796417.
10. Day, R., Bamford J. 2000. "Reaching reluctant readers." English Teaching Forum. Online 38/3 <http://exchanges.state.gov/forum/vols/vol38/no3/p12.htm>.

Анотація. У статті розглянуті дослідження, які присвячені основним принципам підготовки вчителів іноземної мови до професійної діяльності. Розглянуто питання формування навичок академічного читання як важливої складової професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови, що набуло актуальності у розвитку міжнародних обмінів, інформаційних процесів, академічної мобільності. Наголошується, що лише глибоке розуміння навичок читання дозволяє майбутньому фахівцеві вийти в соціальний простір, бути конкурентоспроможним у професійній сфері та в міжнародних наукових комунікаціях. Розглянуто спеціальну систему вправ та запропоновано підходи до формування лексичних навичок академічного читання у майбутніх учителів англійської мови.

Ключові слова: академічне читання, навички читання, наукові комунікації, вчителі англійської мови, професійна компетентність, комунікативна компетентність у читанні.

Expert-Peer Review Board of the journal

Abdulveleeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
 Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
 Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
 Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
 Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
 Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
 Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
 Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
 Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
 Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
 Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
 Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
 Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
 Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
 Iliev Veselin, Bulgaria
 Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
 Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
 Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
 Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
 Kuhtenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
 Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
 Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
 Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
 Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
 Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
 Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
 Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
 Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
 Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
 Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
 Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
 Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
 Pyzhanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
 Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
 Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
 Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
 Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
 Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
 Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
 Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
 Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
 Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
 Shehmirezova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
 Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

Образование и педагогика

Education and pedagogy

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-008> 6

SOCIAL ISSUES IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND
THEIR ROLE IN EDUCATING A HARMONIOUS PERSONALITY

СОЦІАЛЬНА ТЕМАТИКА У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

ТА ЇЇ РОЛЬ У ВИХОВАННІ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Styrkina Y.S. / Стиркіна Ю.С.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-027> 11

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT INFORMATION MODEL
FOR PROFESSIONAL MILITARY SERVANTS TRAINING
IN THE CONDITIONS OF THE DIGITAL TRANSFORMATION
OF THE ECONOMY

ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОЇ

ПЕРЕПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Mankuta Y. M. / Манькута Я. М., Koval V. V. / Коваль В. В., Zakharova I. V. / Захарова І. В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-037> 21

OPPORTUNITIES FOR DISTANCE LEARNING OF UKRAINIAN AS A
FOREIGN LANGUAGE FOR STUDENTS DURING THE PANDEMIC

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ

МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ - ІНОЗЕМЦІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Kushnir L.V. / Кушнір Л.В., Gurkina T. Y./Гуркіна Т.Ю.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-041> 26

ORIGAMIC TECHNIQUE AS A MEANS OF INFLUENCE OF ART
CULTUROLOGY ON THE FORMATION OF THE CULTURE OF
AESTHETIC EMOTIONS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ТЕХНІКА ОРІГАМІ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ КУЛЬТУРОЛОГІЇ МИСТЕЦТВА НА

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕСТЕТИЧНИХ ЕМОЦІЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Barabash V.I. /Барабаш В. І., Lebid V.P./Лебідь В.П.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-042> 32

THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL INNOVATION ON THE CREATIVE
DEVELOPMENT OF FUTURE EDUCATORS

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ ІННОВАТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОЇ

ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Haluzinka M.I./Галузінська М.І., Denysiuk T.K./Денисюк Т.К., Yacenko T.V./Яценко Т.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-043>

37

FORMATION OF VALEOLOGICAL CULTURE IN THE SYSTEM OF WORK OF THE INSTITUTION OF HIGHER AND PREVIOUS PROFESSIONAL EDUCATION

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СИСТЕМІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ В ИЩОЇ ТА ПЕРЕДВИЩОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Heushko J./Глушко Ю., Melnychuk O.D./Мельничук О.Д.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-044>

42

RESEARCH OF THE PROBLEM OF FORMATION OF PEDAGOGICAL ABILITIES OF THE FUTURE TEACHER OF PRIMARY CLASSES

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Zabolotenko E.V./Заболотенко Е.В., Poshtaruk L.I./Поштарук Л.І.

Sharapanyuk A.Y./Шарапанюк А.Й.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-045>

49

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMATION OF THE FUTURE TEACHER'S READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY DURING PEDAGOGICAL PRACTICE

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Kramska Z.M./Крамська З.М., Rizhak D.S./Рижак Д.С., Fedorova M.I. /Федорова М.І.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-046>

55

IMPLEMENTATION OF THE MODEL OF THE EDUCATIONAL SPACE OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION AS A CONDITION OF CHILD DEVELOPMENT

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Krupenko I.M./Крупенко І., Obminyna G.L./Обміняна Г.Л.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-047>

60

PHYSICAL AND HEALTH ACTIVITIES IN SUMMER HEALTH INSTITUTION

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ЗАКЛАДІ

Matyshyn S.A./Матюшин С.А., Chernenko L.P./Черненко Л.П.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-048>

65

THE INFLUENCE OF MUSICAL ACTIVITY ON THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION OF PERSONALITY

ВПЛИВ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Osaulyenko L.M./Осауленко Л.М., Osaulyenko A.O./Осауленко А.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-049>

71

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AS
A MEANS OF FORMATION OF PROFESSIONAL KNOWLEDGE
AND SKILLS IN PREPARING A FUTURE TEACHER

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Fedorov M.V./Федоров М.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-050>

78

USE OF INTERACTIVE LEARNING IN UKRAINIAN LANGUAGE
LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Chepka O.V./Чепка О.В.

Физическое воспитание и спорт

Physical education and sport

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-007>

83

THE CONTENT OF SPORTS AND PATRIOTIC ACTIVITIES IN GENERAL
SECONDARY EDUCATION

ЗМІСТ СПОРТИВНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Pelypas D.S. / Пелипась Д. С.

Психология и социология

Psychology and sociology

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-028>

88

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE PARENTAL FAMILY
AS A FACTOR IN CHOOSING A MARRIAGE PARTNER

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї ЯК
ЧИННИКА ВИБОРУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА

Arshava I.F. / Аршава І.Ф., Velychko R.V. / Величко Р.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-030>

98

SOME PSYCHOLOGICAL TRAITS OF THE PERSONALITY WITH
FEAR OF MISSING OUT

ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ З «СИНДРОМОМ
ВТРАЧЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ»

Arshava I.F. / Аршава І.Ф., Horbanova A.M. / Горбаньова А.М.

Философия
Philosophy<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-054>**105****CONFLICTIZATIONAL OF CULTURAL AND HISTORICAL SPACE
OF UKRAINIANNES IN THE CONDITIONS OF MODERN THREATS:
MAIN RESEARCH RESULTS**

*КОНФЛІКТИЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНСТВА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ
Averianova N.M. / Авер'янова Н.М., Voropayeva T.S. / Воропаєва Т.С.*

Филология, языковедение и литературоведение
Philology, linguistics and literary studies<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-029>**119****LEXICAL FEATURES OF THE BEIJING DIALECT IN LAO SHE'S PLAY
'TEAHOUSE'**

*ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕКІНСЬКОГО ДІАЛЕКТУ В П'ЄСІ ЛАО ШЕ «ЧАЙНА»
Ruda N.V. / Руда Н.В., Koliada A.V. / Коляда А.В.*

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr18-03-052>**126****TRAINING ACADEMIC READING SKILLS IN FUTURE
ENGLISH TEACHERS**

*РОЗВИТОК НАВИЧОК АКАДЕМІЧНОГО ЧИТАННЯ У МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
Krsek O.Ye. / Крсек О.Є., Modestova T.V. / Модестова Т.В.*

Scientific publication

International periodic scientific journal
**MODERN SCIENTIFIC
RESEARCHES**

Issue №18
Part 3
December 2021

Indexed in **INDEXCOPERNICUS**
(high impact-factor) **ICV: 93.8**

Development of the original layout - "Yolnat PE"
Articles published in the author's edition

Signed: 30.12.2021

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a

www.modscires.pro

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

www.modscires.pro

e-mail: editor@modscires.pro